

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

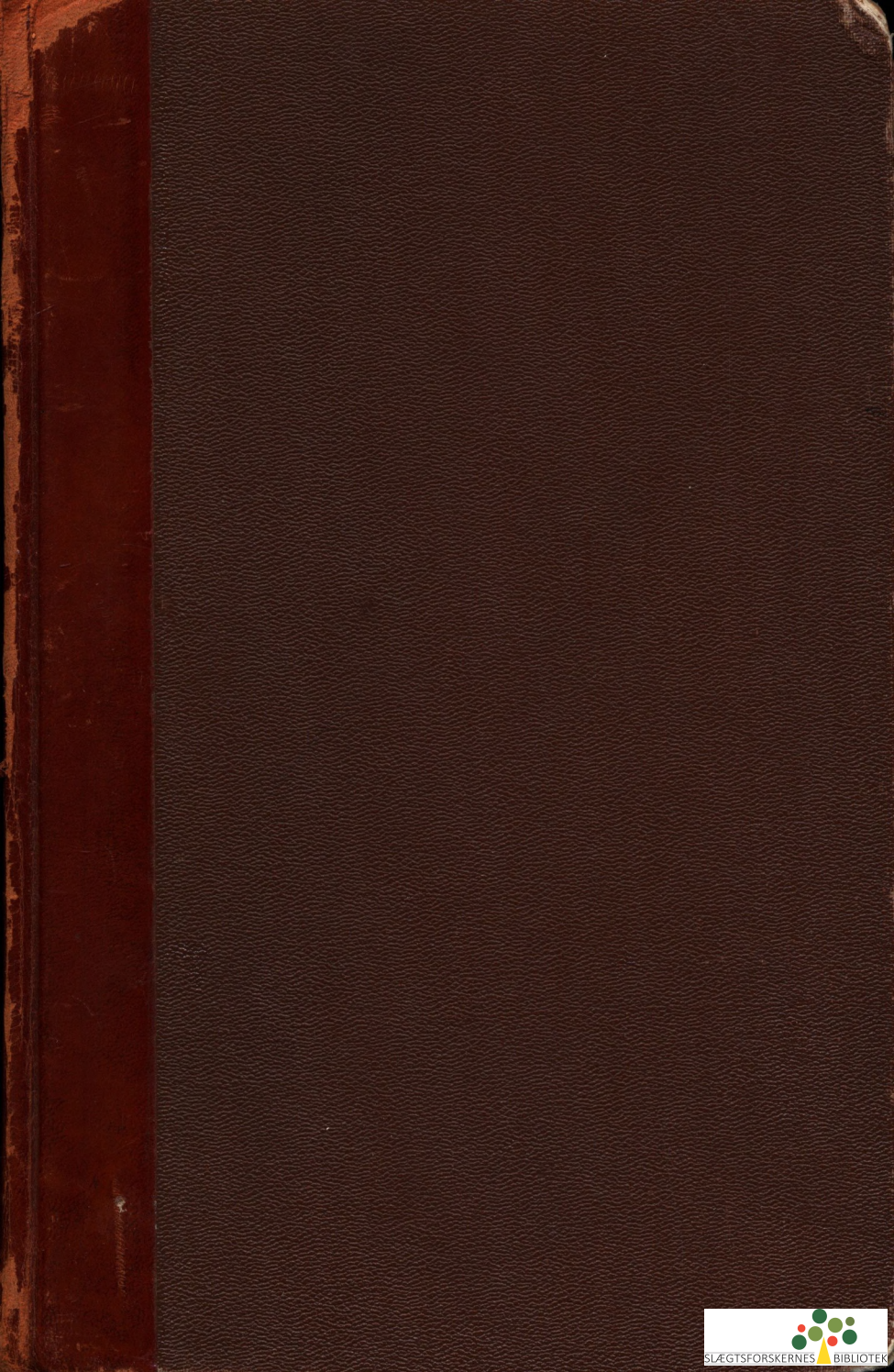
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JEPPE AAKJÆR
FØR
DET DAGES

GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
MCMXXIX

FØR DET DAGES

Jeppe Aarejör

Fot. 1902.

JEPPE AAKJÆR

FØR DET DAGES

MINDER FRA HALVFEMSERNE

GYLDENDALSKE BOGHADEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXIX

**COPYRIGHT 1929 BY GYLDENDALSKE
BOGHADEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
OPLAG 3000 EKSEMPLARER

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLD

	Side
I Oplysningens Sold	7
Rekrut	50
Højskolelærer	80
Amor og Minerva	109
Min første Bog	174
Anmærkninger	199

Jeg var kommen op i Tyveaarsalderen og havde hverken Penge eller Levebrød.

Men Talegaver havde jeg, og saa gav jeg mig i Sold hos Afholdsfolket, der den Gang gennemgikerede Jylland for deres nyskabte Bevægelse. Det var den kære *Ole Nygaard*, der havde sagt god for mig, men det var Lærer *Holmgaard* i Ørre, der lagde Feltplanen. Jeg skulde holde op imod tyve Foredrag i de den Gang saa udprægede Hedesogne omkring Herning.

Jeg begyndte i Over-Feldborg.

Nu er det en forholdsvis kultiveret Egn med flere større Gaarde; den Gang var det mest spredte Huse med milevide Lyngheder mellem de sparsomme Beboelser.

Saavidt jeg husker, talte jeg i Skolen. Det var en mørk Februaften, og nogle Rydningsmænd havde stukket Ild i deres Lyngheder, en Proces, der den Gang altid gik foran første Pløjning. Det var et overdaadigt pragtfuldt Syn i den mørke Vinternat. De mægtige Flammer, der syntes at rejse sig op af Jorden i umiddelbar Nærhed af Vinduerne, flimrede over Kalkvæggen bag mine Tilhørere og fór med sære Glimt over de lyttende Ansigter inde i det kun sparsomt oplyste Foredragsrum.

Naar man var færdig med sit Foredrag, var det altid spændende at faa Rede paa, hvor Skæbnen havde anvist én Kvarter for Natten.

Afholdsbevægelsen blev i Begyndelsen væsentlig baaret frem af Smaafolk, og heroppe paa den store Alhede var Beboelsesforholdene usigelig fattige. Men der var det herligste Hjerterum, og selv om det en kold Februarnat ikke helt kan gøre det, er det utroligt, hvormeget det kan gøre.

Da jeg havde endt min Tale, og en Sang var bleven af-sungen, kom Formanden hen til mig og sa':

„Ja, saa skuld De jo gjan mej hjem til Jens Lau's; han haar guednok lower aa hus Dem for i Næt.“

En lille venlig, hjulbenet Mand med kraftige, brede Skuldre nærmed sig og sa':

„Jow, a ska saa møj wal ta mæ aa æ Mand, det war ett sær!“ Dermed var det fastslaaet uden alle Dikke-darer.

„Hvor langt har vi at gaa?“ tillod jeg mig nu at spørge.

„Aa, det er ett nøj aa snakk om i Dje Aalder,“ svarede min Vært, „en jenle bette Skub her sønderpo; og tho, vi haar da Opholdsvejrlø.“

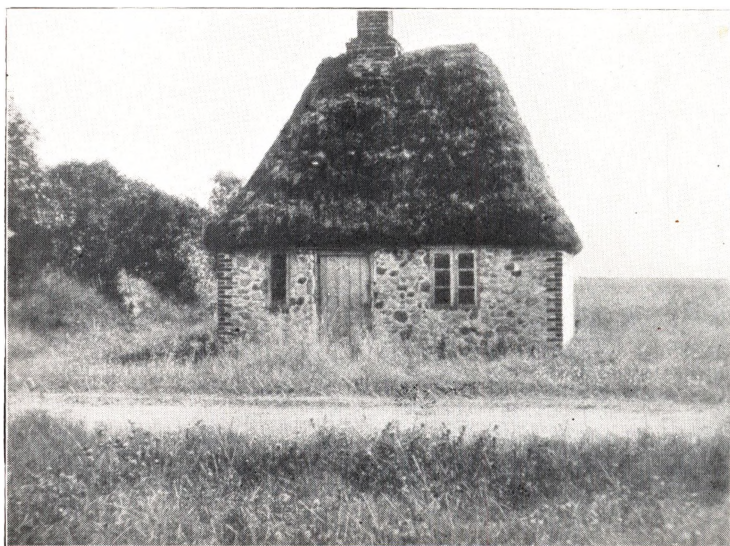
Jeg bød Farvel og gav mig i Mørkets Haand.

Min Opmærksomhed fangedes øjeblikkelig af den alt beherskende Hedebrand, der ligesom illuminerede Sydhimlen. Dens Flammer stod som Søjler fra Jord til Sky, men naar de var lige ved at berøre Himlen, kastede deres Toppe sig forover som Fakler i en aaben Port. Hvirvledes de et Øjeblik tilside af deres eget Vindtræk, saa man bag dem Nattens Stjærner, der glimtede bekymrede i den haabløse Konkurrence.

Jeg kunde ikke nære mig for at meddele mig til min tavse Sidemand om dette vidunderlige Skue, som jo for ham var et Hverdagssyn.

Feldborgboerne møder hos Fotograf i Haderup (ca. 1895).

Hedehytte.

Hedegaarden *Koldkur* i Fjends Herred.

„Aa ja,“ svarede han med Læberne omkring den sure Pibespids, „det er jo paa æ hyw Tid aa fo æ Lyng brænd aa, søen en ka fo æ Plow igaang, nær den Tiddaws er . . . Læ wos skræw lidt udenom æ, det Skidt, søn en ett skal fo aaltfor møj Røg i æ Tryn, og en Dævels Gnist ku da osse fo i Sind aa sætt sæ i jen si Tøj, om en kommer æ aa nær — sjel om der ett er nø Faar' aaestej.“

Skønt jeg vidste, at jeg udsatte mig for hans Haan, overtalte jeg ham dog til at bevare Retningen, saa jeg kunde komme Ilden paa endnu nærmere Hold. Men at gaa efter en natlig Hedebrand er omtrent som for den uerfarne at gaa efter Bjærge. Da der var forløbet et Kvarter, sa' jeg:

„Er vi ikke snart ved det?“

„Nej, Farlil, der er endda en knøw bette Stød ino,“ svarede min Ledsager.

„Men Deres Hjemmen, hvornaar er vi ved *den*?“

„Ja, tho en ka jo ett si nøj for det maged Ild; men nær vi føst er kommen walbeholden forbi *den*, saa vil æ begynd aa dawes.“

Jeg begyndte halvvejs at ængstes for, at denne poetiske Omskrivning skulde vise sig at være mere end et Billede. Sandt at sige følte jeg mig allerede ret mat i Sokkerne. Fire Mil havde jeg gaaet inden Foredraget, havde dernæst paa god jydsk Vis ventet tre Kvarter paa mine langsomt trædende Tilhørere, hvad der hørte sig til for at faa ogsaa de sidste med, saa havde jeg staaet paa Talerstolen en Timestid, lige op ad en glohed Kakkellovn, der buldrede af gode, hjemmeskaarne Klynetørv; nu gik jeg her under Nordstjærnen og sjokkede i knæhøj Lyng, der hverken viste Begyndelse eller Ende; maatte det saa ikke nok siges,

at en Foredragsholders Liv var besværligt, selv om ogsaa fem blanke Kroner sprang Buk i min Bukselomme hver Gang deres lykkelige Ejermand stumlede over en Lyngknold.

Klokken gik betænkelig ad Midnat til, da min lyngsejge Ledsager brød den lange Tavshed med det Udbrud:

„Ja, nu kan en da begynd aa skaalm si bitte Hysling.“

Jeg anstrængte mine Øjne af alle Kræfter, men kunde ikke faa Syn paa noget uden den uendelige Hede.

„Hvor?“ sa' jeg.

„Ih dèr! lig for Dje Nies-End! Ka De ett skimm' en; tho De maa jo vær ildsiend; spjælk no æ Øwn op, mi Faar! Lisseøj som en jenle bitte Gryssen vejsten mi Næv her. No, De kan iløwle ett si nøj! Er De da nætblind?“

Jeg benægtede det, om end spagfærdigt.

„A kan fandenmæ si lisse tydelig baade æ Tørrestak og Line hinne Wask, som hun hænd ud, lig som a to te Stumlen.“

Fem Minutter efter var vi inde paa Livet af Jens Lau's beskedne Vaaning. Det var heller ikke en Smule for tidlig. Jeg var træt som en Allik og forfærdelig sulten. Men da intet Lys var tændt i Hytten, var der næppe heller nogen Udsigt til Mad.

Vi famlede os ind gennem Forstuemørket. Stuedørsklinken raslede op, og en lunken Bølge af Menneskevarme slog os i Ansigtet. Svag forundret blev jeg staaende et Skridt indenfor Tærsklen. Manden gik hjemmevant hen i en Krog af Stuen og kaldte:

„Line, Line, sover du, bitte Line?“

Det begyndte at smaagrynte inde i den varme Ende af Mørket.

„A er kommen med en Fremmed te dæ, en jawnhen flink bitte Mennesk; hører du, Line!“

Nu sa' Konen ganske lysvaagen: „Sejer du, te du kommer med en Fremmed; nej, i Jesu Navn, det gjør du da'vl ett!“

„Jow misyw gjør a saa!“

„Jen der skal ligg her?“

„Ja, aaeja; det forstaar sæ, det er jo æ Foredragsholder. Du ved jo, a haar wot nied i æ Skuel og hør paa det her Sludder . . . Som a sejer, æ Mand er gue nok. Nøj spirrisæ og ungleajted; og træt som en Høn, det trow a jo wal, han er.“

Resten af Samtalen blev ført hviskende. Kort efter hørte jeg, at et Par bare Ben blev skubbet i Træskoene. En kort Vandren inde i Mørket af samme Træsko, medens der lød ny forborgen Hvisken.

„Hvor haar du gjord aa æ Swawlstikker?“ hørte jeg Manden sige. Samtidig henvendte han sig til mig med denne trøstende Forsikring: „Ja, Farlil, lig om en jenle Ywblik skal der vær gjord Plads te Dem.“

Nu havde han faaet Hold i en Væge og tændte Lys. Mine formørkede Øjne inddrak graadig Omgivelsernes svage Rids. Jeg stod paa sort Lergulv i en lav Husmandsstue med røgbrune Bjælker i Loftet og Fruentimmerklæder, Uldnøgler og Trendgarn dinglende i Krogene. En svær Bilægger og et Par revnede Dragkister udgjorde foruden det umalede Langbord Resten af Møblementet.

Nu sa' Manden oprømt: „Ja, vi løwer jo under smo Forhold, men vi ska sajtens hus dæ, nær vi føst faar wos

baast omkring. No haar mi Kuen funden sæ en Kotir i æ Slaseng ved dem tow støst Bøen. Saa kommer vi tow wal terett om aa ligg i hinne Seng.“

Jeg gjorde selvfølgelig ingen Indvendinger. Det var ikke saa mange Aar siden, at jeg havde ligget baade til tredje og fjerde, men det var ganske vist første Gang efter min Konfirmation, at jeg skulde sove i selve Ægtesengen.

„Ja, saa er æ wal bejst en kommer aa æ Klejer; det er gued nok bløwen nøj silledaws,“ sa Manden.

Men nu var Konen bleven spillevende henne i Slagsengen. Jeg gik hen og tog hende i Haanden til Godaften. Det var en ung frisk Kvinde med aabne Ansigtstræk. Det var let at skjønne, at hun ikke fandt det ringeste mærkelige i Situationen. Hun var saa heldig stillet, at hun kunde byde en træt og hjemløs Mand sin Seng uden noget større Offer i hendes Tanker. Vi blev straks Perlevenner, og Manden havde hele Tiden været stærkt oprømt. Saa Modtagelsen var den bedste af Verden. Jeg beklagede, at jeg skulde ta hendes Seng fra hende. Hun laa øjensynligt meget umage- ligt i denne Høkasse. Thi det var ikke nok med, at der var to større Børn under Dynen, der ikke havde ladet sig forstyrre af Moderens Komme, men et tredje ganske bitte laa krummet sammen i nogle Klude paa hendes Bryst.

„Jamen,“ siger jeg. „De er jo ikke tre, men fire der i Slagsengen; det er aldeles urimeligt; jeg er kommen til alt for stor Ulejlighed.“

„Nej, snak nu aalle om det,“ ivrede Manden; „nær vi føst er kommen ad æ Seng, saa skal a wal ta mæ af den Bitte.“

Husmoderen i den tapre lille Værtinde vilde ikke lade hende i Ro. „Aa, a er da ræj for, te den fremmed Mand

ett haar faat nøj te æ Føð. A kan da snaar hwist mi Hæl øwer æ Stok og staa op og gi Dem en Melmad.“

Jeg protesterede, skjønt Sulten rumlede som en Skravovogn igjennem mine Tarme. Beslutningen havde allerede rejst Lines Overkrop i Vejret. Ved denne sammenfoldende Bevægelse var den mindste kommen lidt i Klemme; den begyndte at klynke. Jeg fordoblede mine Protester, og under Besværet med at tysse den Lille i Ro, lod hun sig besige og sænkede atter Hovedet mod Pudén. Men nu fik Manden et Anfald af Veldædighed, der dog var lettere at afslaa:

„A ka dænenmæ gi en Dram! Hwa? Er vi ett bløwn nøj hjamsk ved den laang Vej?“

Afværgende holdt jeg Haanden op for Fristeren.

„Ja; a høt wal, hwad De stod og laa ud om dernied ved æ Mød, det war ett sær; men tho no er æ Taal jo holdt.“

Jeg protesterede genert.

„Jow, aaejow! Æ Formand — han vild no ett ynd æ; men a er ett i æ Bestyrels; a ka missel gjør, som a vil. Og det ka *De* osse, saalæng De er her.“

Da han følte Slaget tabt — han var øjensynlig selv opsat paa en Dram — samlede han atter Tanken om Sengelejet.

„Vi skuld jo saa ha *Dem* øwer te æ Vægg. Læg De kuns no Dje Tøj her;“ han greb en Stol i Kardusen og satte den med et Bump ned midt i Lyset. Jeg halede den lidt hen til Siden, hvor jeg indtil videre kunde være i Læ for de spillende Kone-Øjne henne i Slagsengen. Det gjaldt om ikke at la sig forstaa med noget. Der var en Stopning paa det ene Underbukseben, den vilde det blive svært at skjule. Jeg vadede bukseløs frem i min egen Skygge med blussende

Kinder. Hvordan jeg kom hæderlig forbi de to altfor blanke Øjne i Nabosengen staar mig ikke mere ganske klart. Lyset slukkedes af den, der sidst kom i Seng, og det blev Manden. Jeg følte mig straks saa hjemme paa et Leje, der sikkert var redt som de fleste Almuesenge paa den Tid: med nogle solide kraftige laadne Lyngtørv allernederst, saa et Par gode Halmbrøddinger, hvis fladklemt Straa i Tidens Løb var bleven saa findelt af Musene, at de mindede om grov Hakkelse; ovenpaa Halmen fulgte saa det lækreste Lækre: nogle ufarvede, hjemmespundne Hylsklæder, paa hvilke man sover trygt og drømmer tungt. Sengen havde endnu en sund naturlig Varme efter den lille Kvinde, der lige havde forladt den. Jeg strakte de ømme Fødder fra mig under et Velvære, som havde man lagt mig i min Mors Dragkisteskufler. Nu var ogsaa min Vært færdig til Køjen. Da han gik forbi Konen, gav han hende et bitte Sleg paa Kinden og sa: „Gi du saa kuns mæ den Bitte.“

Hun kastede et langt spørgende Blik over til mig, der allerede var ved at skræve over Søvnens Tærskel, mens hun sa': „Aa, er det snaar ward? A finder jo wal en Plads te æ Baaen.“

Men Manden sa': „Snak om en Ting! Hwa ska vi med aal den Plads i *wor* Seng! Det er a da vis po, te den Fremmed aalle bryder sæ en Krumm om. A ska *wal* hold æ Baaen ind te mæ. Det war ett sær!“

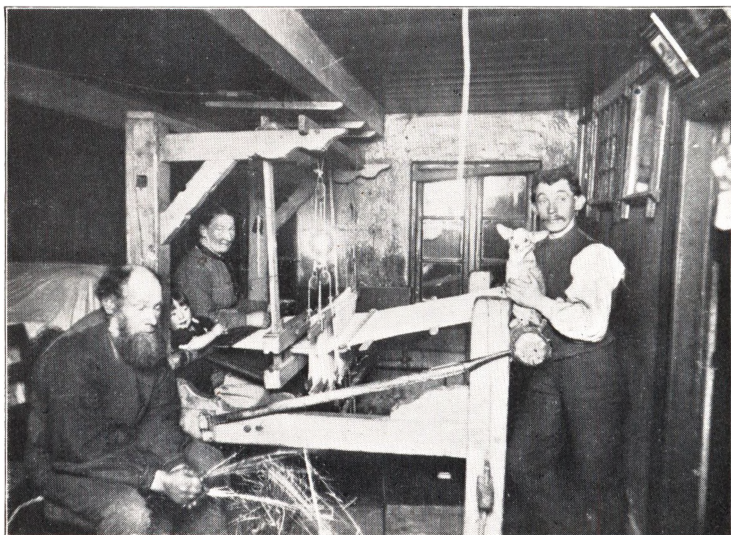
Nu hyklede jeg Ligeledhed, det vil jeg indrømme. Af aarlang Erfaring kendte jeg altfor vel de generende Ulemper, der kunde rinde af at ha sine mindre Søskende altfor nær ind paa Livet i en Seng til to, der maatte gi Hus til fire. Men det hellige Tretal sejrede omsider uden Protest

Kvinde foran sit Hus.

Husmandssøndag.

Ved Væven.

Taterhuset i Estvad („Ejsted“).

fra nogen af Siderne. Den klynkende Lille blev halet indenbords hos os.

Jeg har sjælden sovet saa trygt og velsignet vederkvægende som i denne af milde Dunster gjennemsyrede Familierede, omgivet af de braveste Mennesker, der delte deres sidste Trævl med en dem aldeles fremmed uvedkommende Mand.

Da jeg vaagnede, opad den lyse Formiddag, var hverken Mand eller Kone i Stuen. Men Gulvet var renfejet. Jeg kunde endnu ligesom mærke den sejlene Puls fra den rappe Rævlinglime mod min af Søvnens forfriskede Gane. Tunge klæbrige Klægklatter var sirlig strentet hen over det sorte Lergulv. Engang imellem huggede en Stud sit klodsede Horn mod Kalkvæggen bag den Halmmaatte, hvor jeg strakte mig. Ivrig Træskokkirren naaede mit Øre ude fra det lille Frammers. Det var Konen, der gjorde sig Umage med Davren.

Op ad Dagen forlod jeg det lille Hus under mange Taksigelser og deres ærligste Forsikringer, at kom jeg mere til denne Egn, maatte jeg ikke drage Hus forbi. De vilde altid kunne huse mig. „Og,“ sa' Manden med en klædelig Mine af Velhaveri, „det er jo ett enhwer der kan det — heropp po æ Hied da.“

Det fik jeg et haandgribeligt Bevis for i den kommende Nat.

Over store rimlagte Lyngstrækninger, der laa i et gyldent Glanslys af Februardagens Middagssol, var jeg naaet hen til mit næste Mødested, den lille forblæste By Sunds, hvor mine Tilhørere samledes i en Bondegaards Storstue.

Her var det vanskelige Logisspørgsmaal viselig ordnet i Forvejen, saaledes at de gæstfri Gaardfolk, der gav Hus

til Mødet, ogsaa gav Hus til Taleren, saa en opredt Seng ventede paa mig, saasnart jeg bare vilde ta den i Besiddelse.

Naa; Foredraget forløb programmæssigt; jeg havde haft de Folk, Storstuen kunde rumme; nu sad jeg sammen med mine brave Værtsfolk og et Par af „Bestyrelsen“ ved Aftenkaffen i det bedste Humør af Verden.

Pludselig træder en stor og grov, koparret Mand hen til vort Bord og siger paa bredt Vadmelsjyds: „Godawten, Jep!“ Jeg saa lidt studsende op paa Personen, men kunde aldeles ikke kendes ved ham, endda det Ansigt, der sad paa ham, ingenlunde hørte til de almindeligste, for ikke nok med, at han var koparret og nupret som et Stykke Egebark, men han var heller ikke saa lidt vindøjet. Det var ham øjensynlig en Skuffelse, at jeg ikke straks faldt ham om Halsen i Gensynsglæde; og han fortsatte med en overordentlig Tungeraphed:

„Jamen, Jep, du kan da'vl kjend æ Bindkræmer! A haar wot i di Forællers Hjem de Snese af Gaang. Det war nø raar Mennesker, det skal a lig low for, det war! Og det baade i det Smo og det Stuer. De war aaltid allat te en Handel med æ Kræmer fræ Sunds. A haar lejn i di' Hjem manne Nætter, Jep, i farom god Daw'. Ja, det war en Stej, det war ward aa komm. Og nu vil du da gjør mæ den Gled aa ta med mæ hjem og blyw ved wos i Næt, te a ku faa Low te aa gjør en bette Krumm Gjengjeld for aal den Guedhied, te a haar mudtawn i di Hjemmen.“

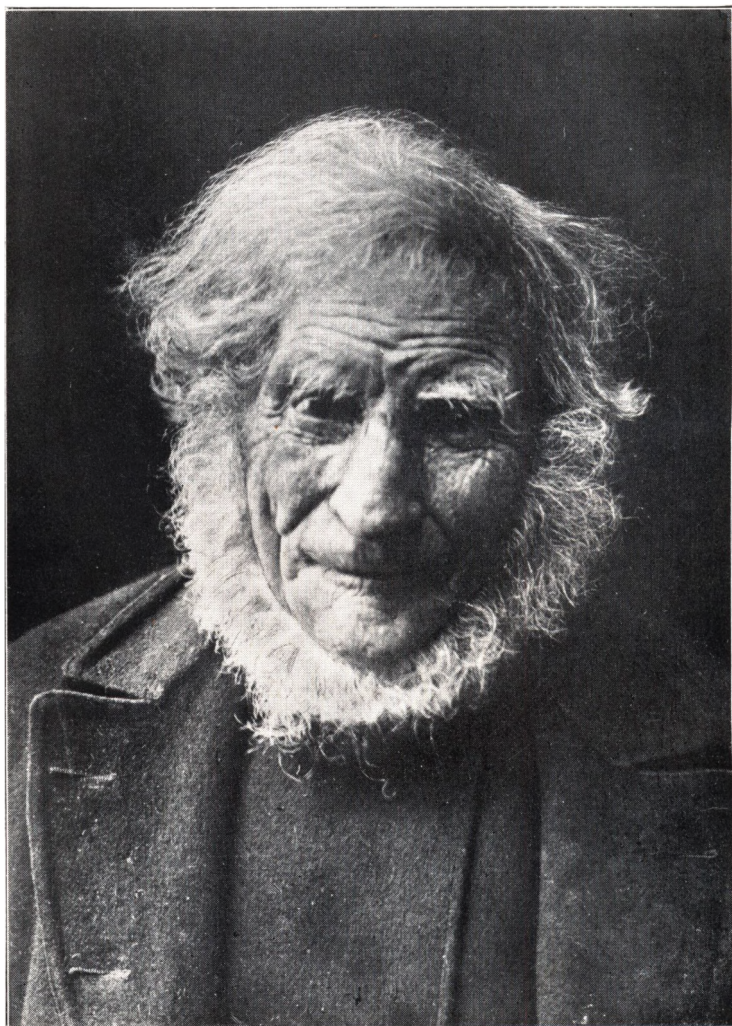
Jeg var ung og uerfaren, og jeg nægter ikke, at jeg blev varm om Hjærtet ved den overstrømmende Ros over mit Hjem og mine gode Forældre, og jeg forstod endnu ikke det spottende Smil, der laa omkring min Værts Læber, da

Køerne trækkes hjem.

Fra Borgbjerg Kirkebro.

En 96aarig Bonde fra Herningkanten.

han vendte sig om og betragtede den ukaldede Gæst, der brød saa brutalt ind i vor lille Aftenidyl. Alene dette, at han ikke blev bedt med til Kaffebordet, burde ha vakt min Mistanke.

„Ja men,“ siger Konen stilfærdigt, „vi haar da rigtig nok regnt mej, te vi skulde behold æ Taler her i Næt. A haar saat Dje Seng istand,“ henvendte hun til mig. Men jeg fik ikke Lov at svare, før æ Bindkræmer atter indhyllede os i en Ordstrøm, der rev enhver Indvending med sig i sine Skumhvirvler. Det var jo en Mand, der var vant til at tale for sit Kram, og nu havde han sat sig i Hovedet, at han vilde ha min „Jep“ med sig. Idet han hældede sig ind over Bordpladen mod Værtsfolkene gjentog han det før sagte i endnu stærkere og, som han mente, mere overbevisende Vendinger.

„Nej, no maa I Fandenmæ ett ta æ Mand fræ mæ! Den Guedhied, a haar nydt i hans Hjemmen, den ka a no aalle glemm. Og det haar a saa te baade mæ sjel og mi Kuen, te kam der nowersind en Mennesk fræ den Gaard her po æ Egn, te en ijen kund vis en Krumm Guedajterhied imued, saa maatt æ ett blyw forsæmt. Tho a er jo ett en Mand med det stuer Haardkuen, det ska a alle rues mæ aa, men er der nue jen, der haar gjord mæ en Tjennest paa jen Maad heller ennaaen, saa vil a gjaen gjør Gjengjeld atter simpel Mands Evn. Og du, Jep, du vil nu ligfrem gjør mi Kuen saa harmt, ja, det blywr hind en Sorg, saa a ett ka sej dæ ’æ, hvis du ett kommer hjem og ligger ved hind (ved de andres uskrømte Munterhed opdaged han Fortalelsen og retted den til) . . . ligger ved wos, bejj tow, i Næt, det forsikrer a dæ for, Jep; det er lisse sand, som a staar her! Du maa ett læd mæ gaa jenne hjem, det maa du ett. A ved

ett, hvad mi Kuen gjør ved mæ, om a kommer hjem uden dæ, Jep!“

Værtsfolkene, som øjensynligt kjendte ham godt, havde allerede opgivet Modstanden; de saa lidt frittende over paa mig, som tænkte de: Ja, han gennemskuer ham vel! Men jeg maa jo med Skam bekende, at det gjorde jeg ikke. Min store Ungdom modstod ikke den Udsigt til at komme i saa gode og velgørende Hænder.

Jeg fik mine faa Klude samlet sammen, bød Farvel og Tak til mine Værter, der havde faaet et lidt frossent ærgerligt Træk om Munden ved at blive Vidne til min Ubefæstethed og ungdommelige Godtroenhed. En Del unødigt Ulejlighed havde jeg da ogsaa voldt dem med Sengen og de Dele.

Naa, den ubesejrede Bindkræmmer aabned Døren og gik selv først ud, bredrygget og med en mægtig Knortekjæp langt ud til Siden. Ligesom ført i en usynlig Snor fulgte jeg, ikke saa lidt fløv, umiddelbart efter.

Det var en ubehagelig Overgang at komme fra den varme oplyste Stue hos de gæstfrie Mennesker ud i Vinternattens Vildsomhed og Rimkulde.

Vejen førte nu en Tid langs den tilfrosne Sunds Søj, hvor et stort Brag fra Isen af og til gennemskar Nattestilheden. Vinden havde rejst sig fra Nord, saa vi havde vore Ansigter lige op i dens Drift af Rimnaale. Af og til jog en Hvirvel af Snekaver hen over Søfladen og ud over vore sænkede Hoveder.

Til at begynde med stod Munden ikke et Øjeblik paa Hosemanden. Han udspurgte mig paa Kryds og Tværs om Folk og Forhold i Fjends Herred og røbede virkelig ikke saa ringe et Kendskab til denne min Fødeegn. Til en Be-

gyndelse svarede jeg ham meget villig, men efterhaanden som det trak ud med at komme til Vejsende — han havde nemlig sagt, at der kun var en lille Snup — ikke værd at tale om — blev mine Svar noget tvære og afvisende. Jeg havde nemlig for lang Tid siden fortrudt min Letsindighed og havde egentlig størst Lyst til at gøre kort omkring og komme tilbage til de flinke Mennesker, hvis Venlighed jeg saa barnagtigt havde forskærtset. Og nu var Kødklumpen ved min Side ogsaa kendelig afsvalet i sin Begejstring.

Saadan stolprede vi nu en Tid fremad ud i Mørket, jeg indædt arrig, han rugende over sit. Begge tavse. For at gyde lidt Olje paa denne pinlige Sindsstemning, sa Hosemanden:

„A er sgu iløwle nøj spænd paa, hworden nu Sidsel Mari vil tykkes om dæ; for hun tykkes no laantfræ liggodt om enhwer. Ja, du skal missel blyw tawn wal imud ved vi anner, du maa ett vær røj for *det*; men det er jo bløwn nøj silde Daws, og det er det jennest a frøjter for, te vi kund vær søen stywle silde tilfa's.“

Vi havde vel gaaet smaa tre Fjerdingvej. Bindkræmmen var jo en Mand, hvis Hverv førte med sig, at han bevægede sig i store Kredse uden om sit Hjem, der derved — paa Grund af Afstanden — kom til at ligge i en Art Rosenskær. Men nu havde han øjensynlig overskredet den Linje, hvor Æventyrglansen kunde opretholdes, og mere og mere hvørmede hans Tanker nu om den Ting, hvordan hans Nille vilde reagere mod denne — som det viste sig — ganske ukaldede natlige Indkvartering.

Omsider udbryder han: „Ja, nu er vi missel ved wor bitte Hysling. Der er ingen Lys tænd, det a ka si, saa Sissel

Mari maa ha put sæ, hwad en jo ett kan undres øwer, saa silde vi kommer stagrend. Men do skal missel ett nær nø Frøjt. A ska nok skaff dæ Nætkotir; det haar a lowed dæ, og det ska a osse staa ved! Men æ sølle Kuen maa jo vær bløwen søvne; det maa du ett undre dæ øwer.“

Stemmen var bleven ligesom lidt rystende, nu da vi nærmede os Indgangen til Hytten, der hvad Størrelse angik, saavidt jeg kunde skimte, var af den allertarveligste Type.

Den laskede Kæmpes ellers tungt rullende Basstemme var sunken ned til en betydningsfuld Hvisken, 'da han sa' til mig, før han selv forsvandt ind ad den lave Forstudør: „Vil du nu blyw her lig en jenle Ywblik, imen a gaar ind og faar en Urd med Sissel Mari; a skal vær tilbaag lig med det samm.“

Han forsvandt ind i Stuen og lukkede klogeligt Døren efter sig. Men jeg havde straks Øret ved Dørklinken, saa jeg uden Vanskelighed kunde følge Samtalen, især Koenens Bidrag var det let at namse, for hun talte baade højt og tydeligt:

„Hvad sejer du?“ hørte jeg hende hyle i stor Fortørnelse, „du kommer med en vildfremmed Person her mødt Nættetider. Du ved, vi haar ett en Ralt aa ligg ham i; en skuld trow, du ett haaj di Forstand! Du ka sajtens, der render i æ Land æ hile Tid og eder og drikker æ Fortjennest op paa Krower og Kommes og læ enaan sej herhjemm med en Par tomm Hinner.“

Pludselig grebes hun af kvindelig Nysgærrighed og spurgte: „Er det saa osse en Bindkræmer; maaskisæ jen af di Kanutter, du ska gjør dæ vigtig øwerfor! Du ka mi Salighied gaa hen med di Kanut, hwor du vil; a staar

ett op af mi warm Seng for søn en Landløwer si Skyld. Trow mæ no, a sejer æ!“

Bindkræmmeren kom tilbage med hængende Hale som en vaad Hund: „A skal sej wos, Sessel Mari er ett rigtig wal tilpas, men a ska wal skaff dæ en Plads, hwor du ka ligg, osse saa du ka vær tjent med æ. Gaa du kuns mæ te æ Nobodar; der er a, som a war hjemm!“

Tak, tænkte jeg. Det var en fin Ros! Men jeg var i Asnets Vold, var baade træt og gennemfrossen, desuden forfærdelig ærgerlig over min Dumhed.

Jeg sjokkede efter ham ud i Mørket og tænkte: hvor langt mon du nu skal slæbes omkring? „Ved Nabodør“ er et elastisk Begreb paa Heden.

Det varede dog ikke mange Minutter, før vi stod foran et lille tårvestak-lignende Hus som hans eget.

„Nu skal a føst gaa ind, men a er vis paa, han er hjemm.“ Naa. Her var det altsaa ikke noget *kvindeligt* Væsen, der førte Sceptret; det beroligede mig allerede en Del. Jeg var ikke kommen videre i mine Overvejelser, før Kræmmeren atter stod foran mig. Nu havde han vundet sin vante Oprømthed efter Nederlaget derhjemme, saa han næsten raabte mig ind i Øret:

„Jow, æ Mand er gued nok hjemm. A ku hør, han snorked. Der vil du fandenmæ fo en gued Behandling! Nu vil vi ett væk æ sølle Mand; han haar lig laa sæ. Men skyd do dæ no baare lisse still i æ Seng te ham. Han haar ett anner. A indestor dæ for Følgerne. Det er aalle ward aa tænd Lys. Æ Mand er nem aa find; du ka hør, hwor han ligger.“

Ja, men hvad var det for et Menneske?

Bindkræmmeren larmede som en fuld foran den mørke

Indgangsdør: „Du ka stuel paa, hwad a sejer dæ: det er en ordentlig Kaal i alle Maader. A indestaar dæ for æ Mennesk. Godnat!“ Hans Støvlers tunge Bump dumrede allerede bort over Stien ind i Mørket.

Jeg listede mig ind mere lydløs end en Tyv og efterkom slavisk alle mine Plageaands Raad og Anvisninger. En sund Snorken forraadte mig Sengens Plads. Jeg var ikke videre glad, men min Dødtræthed slørede mine Evners Brug, saa kun Instinktet virkede; maaske det derfor gik godt. Jeg la' Tøjet fra mig og skød mig ind under Dynen til den Slumrende. Et Øjeblik laa jeg og hørte paa hans rytmiske Snorken; men ogsaa det virkede søvndyssende, og før jeg vidste af det, var jeg vadet efter ham ud i Søvnens Strøm.

Næste Morgen, da Vintersolen faldt med brede Straaler ind ad Hyttens Vinduer og kildrede mig under Hagen, vaagnede jeg med et Ryk og var straks lysvaagen. Høver mig, støttet paa højre Albue, hælded sig en ung skæg-løs Mand omkring de 30. Aldrig i mit Liv har jeg set et mere forbløffet Ansigt, end det der sad paa den Hosekræmmer. Hans første Ord til mig lød:

„Maa a vær saa fri og spør: er Du ogsaa Bindkræmer?“

Det tog mig ikke lang Tid at sætte ham ind i Situationens Komik, og vi blev straks de bedste Venner af Verden. Ingen af os havde Hast med at komme op til den kolde Kakkellovn. Enhver især havde nok i Posen til at læske den andens Nysgærrighed. Østsolen funkled stærkere og stærkere, borede mørke Huller i den hvide Rim paa Vinduesruderne og slog kolde Gnister af de blanke Kakkellovnplader. Snart lyste hele det lille beklumrede Rum som en lille Aladdinshule; det var dog ikke Ædelstene,

den funkede med, men solide Uldvarer i alle Regnbuens Farver: uldne Trøjer, Buller, Sokker — mest Sokker. De stod i Stabler op mod Væggene fra Gulv til Loft; kun Dørene og Kakkelovnen var fri, som en udpolstret Celle for en Sindssyg. Men vi var ikke syge, men vidunderlig vel tilpas efter den lange kvægende Søvn, tiltrods for at Luften var fuld af Olie-dunst fra det farvede Garn bag de smaa tilspigrede Vinduer.

Nogle Timer efter var jeg atter paa Vandring mod nye Æventyr hen over den fortryllende rimslagne Lyngørken.

Saadan gik Dagene umiddelbart før og efter min korte Militærtjeneste. Ingen Tid til at kede sig. Hver Dag oplevede man noget nyt.

Det var forresten ikke længe, jeg blev hos Afholdsfolkene; ikke fordi jeg havde noget imod deres Principper; men de gjorde mig allevegne nærgaaende Spørgsmaal om, hvorfor jeg ikke bar „Afholdsstjernen“? Jeg svarede: „Fordi jeg ikke ynder, at „en Sag“ fæstes paa mig med Knappenaale.“ Jeg var en Hader af alle Ordner, ogsaa Blikordner. — Men de Dogmatiske indenfor Bevægelsen lod mig ikke i Fred. Saa gik jeg min Vej. Men jeg har aldrig tabt Sympatien for den Bevægelse, der har gjort vor Bøndestand ædru. — Men da den ikke havde Brug for mig, vendte jeg mig til andre Sider af Folkeoplysningen.

Da jeg i Foraaret 1888 havde afsluttet mit Askovophold, blev der mig underhaanden tilbudt en Huslærerplads hos *Pastor Konradsen*, Hvirring. Jeg tog ikke mod Tilbudet, da jeg foreløbig havde faaet nok af den selvgode Grundtvigianisme, og frygtede lidt for at faa den for nær ind paa Livet med hele dens Udfoldelse af Morgenandagt og Bordbøn. Jeg udviklede mig i disse Aar mere og mere til en bevidst Fritænkter og vidste, at en Optagelse i et Præstehjem kun vilde bringe Skuffelser for begge Parter.

Jeg drog tilbage til Hjemegnen, agiterede meget for mine Yndlingsideer radikal Ungdomssamling, Georgeisme

og Antimilitarisme. Jeg opholdt mig mest hos mine Venner P. Odgaard og Esper Andersen, men som ovenfor antydet gennemfør jeg ustandselig Egnene som Foredragsholder i de smaa, ottekantede Forsamlingshuse med tjæret Paptag, der i disse Aaringer myldrede op af Jorden som Skurrehatte. Der var her i Firserne et kogende Liv blandt Bønderne, især blandt dens Ungdom, og jeg forstod altid at skabe Fest og Spektakel om mig. Mit Ry som Foredragsholder tiltog, indskrænkedes ikke længere til Salling og Fjends Herred, jeg blev kaldt til de fjerneste Egne af Vestjylland, ja, i Stavnsbaandsaaret 1888 holdt jeg en Foredragsrække paa Fyn. Her talte jeg paa selve Hundredaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning ved et stort Folkemøde i Midtfyn sammen med *Klavs Berntsen*. Jeg var dengang 22 Aar.

Hyppigst var det Askovkammeraterne, der efter Hjemkomsten kaldte mig ud til de forskelligste Egne; jeg boede hos dem, mens de planlagde Møderne for mig. Af Kammerater, der saaledes tog sig af mig, mindes jeg nu *P. Thomsen-Nielsen*, Haarlev ved Skanderborg; *Rasmus Rasmussen*, Skovlund ved Varde, og den senere saa bekendte *Hans Hansen* („Brødrene Hansen“), Nymarksgaard, Nordfyn. Saadan gik Sommeren og en Del af Efteraaret 1888, men det var jo en yderst usikker Levevej, og Betalingen var meget sølle, knap til Togbilletten. Jeg husker, at en Foredragsrække i Vestjylland strandede paa, at jeg vilde have mindst 5 Kr. pr. Foredrag. Det blev jo knapt til Støvlesaaler, men Føden og Logis'et fik jeg gratis. En Masse interessante Mennesker og nye Egne saa jeg, saa jeg har næppe nogensinde levet rigere Liv. Jeg var en utrættelig Fodgænger, vandrede og vandrede de længste Veje uden at

mattes, med en lille Taske hoppende paa Lænden, hvori man havde alt sit Habengut, et Par Strømper og en Redekam, ellers kun en Højskolesangbog; men Sindet var fyldt af Jubel og groende Tanker — en henrivende Tid!

Saadan vagabonderede jeg fra Sted til Sted. Blev jeg træt, gik jeg ind til en Bonde og var altid sikker paa at blive modtaget med rigelig Mad og Drikke og en Seng for Natten, og jeg kvitterede med et Par Sange og med at fortælle Nyt fra mine Vandringer, hvad der var som Manna for disse Hjemfødninger. Der stod en Glorie om mit Hoved dengang, fordi jeg havde siddet i Fængsel for politiske Taler; jeg var Martyr og Helt blandt Frisindets Bønder, jeg var velkommen allevegne, og Ungdom og Frejdighed lyste af én. Men engang imellem skulde Saalerne dog fornyes i Støvlerne, og en ny Frakke kunde ogsaa gøres nødvendig, det fik jeg jo ikke gratis saadan som Maden, saa jeg maatte virkelig til at tænke paa en Stilling, saa beskeden som den nu kunde blive, og den fik jeg i Efteraaret 1888 paa *Elbæk Friskole* i Østjylland.

Forinden jeg drog fra Hjemegnen, havde jeg dog — mirabile dictu! — faaet trykt mit Digt, den saakaldte Mejeristvise („De Mejerister er et evigt lystigt Folkefærd“). Den var bleven til en Aften hos Esper Andersen, hvor forresten saa mange af mine Digte blev til, som Lejlighedsvers, der tændtes og sluktes som Gnisterne fra Mejeriets høje Skorsten.

Han skulde have en Del fremmede Kolleger samlet den Aften. Jeg gik ud til et dugget Dige og lavede min Sang i Maaneskinnet og kom ind og sang den for Forsamlingen, da den var færdig. Det var i disse Aar, at vore første Mejerier blev til. Esper Andersen var jo selv en af Pionererne

for denne nye Bondeindustri, der var bestemt til at kaste saa megen Glans — Hædersglans og Guldglans — over vort lille Land. Visen gjorde stormende Lykke. Den blev afskrevet og hektograferet i det uendelige og brugt ved andre Mejeristsammenkomster. Nu havde jeg en Bekendt, *Mads Vestergaard* fra Fly, ogsaa Mejerist og et Stykke af en Forretningsmand; han var i Kondition hos Per Odgaard. Da jeg her en Aften sang mit Kvad, blev han saa betaget, at han tilbød at købe det, lade det trykke og forhandle mellem sine Kolleger. Jeg syntes Ideen var meget grinagtig. Han gav mig 15 Kr. for Digtet, for mig at tykke var det svimlende mange Penge, og jeg var lidt bange for, at han skulde gaa fra Handlen; men han blev dog staaende ved sit Ord og lod samme Aar Sangen trykke hos *Laurits Nielsen i Skive*. Han blev saaledes paa en Vis min første Forlægger. Sangen gik i flere Oplag og blev en god Forretning for Mads, saa han ved Lejlighed spurgte, om jeg ikke havde flere Sange, jeg vilde sælge.

I mange Aar kunde Mejeristerne ikke komme til en større Fest, uden at de skulde have min Sang med i Købet. Nu er den sikkert forlængst slidt op. De sidste Eksemplarer, jeg har set, havde nogle slemme Plamager af den fede, danske Fløde.

Samme Aar skrev jeg ogsaa enkelte Artikler i „*Skive Folkeblad*“, dog endnu ikke under Navn, men under Mærket —pp. Jeg kan huske, at min Far, der havde faaet at vide, hvem der var Artiklernes Forfatter, tog dem med ind i et stille Kammer, hvor han sad og mimrede dem igennem mange Gange. Han var inderst inde ret stolt over, at det var *hans Søn*, der havde skrevet i Avisen, men han var en stille Mand, min Far, han kom aldrig med overlede

Udtalelser om Literaturen. Jeg fik aldrig at vide af ham, hvad han syntes om Artiklerne, men jeg nød i Smug hans Søndags stille Mimren; jeg kunde se, det smagte ham godt. Han levede ogsaa saa længe, at han fik gennemlæst mine første 3 Bøger, heller ikke dem fandt han i lange Tider Lejlighed til at sige et Ord om, skønt den ene, „Bondens Søn“, dog ret tydeligt behandlede baade ham selv og alt det, hans var, mine Forældre og mit Barndomshjem. Men Far havde i sit Ordforraad ikke Udtryk for den Slags, men paa sin kejtede og kantede Maade fik han mig alligevel engang sagt, at han syntes „Bondens Søn“ var „en jævnhen god Bog“.

Ligesom jeg Aaret i Forvejen paa en billig Maade var kommen til Hovedstaden (som Delegeret for Ungdomsforeningen), saadan kom jeg ogsaa i Udstillingsaaret, 1888, til København, idet fire Mejerister, der ikke havde været i Storbyen før, hyrede mig som deres Fører og Forsyn. Vi fik alle fem en interessant Rejse ud af det, og jeg sørgede for, at de fleste af Selskabet fik billigt Logis hos mine ældre Værtinder paa Nørrebro.

Min Dagbog fortæller om flere af mine Iagttagelser, bl. a. denne, der kaldes:

„Den kinesiske Gud paa Udstillingen.

Han staar og læner sig op til et højt Bjerg med sine Fødder ved Bjergets Fod, med sin Albu støttet paa dets Top; der staar han den vældige Hedningegud: i Morgensløbrok ligesom han er kommen op af Dynerne. Ja, der staar han den altformaaende! *en Mil i Højden*, en Fjerdingvej bred mellem Skuldrene; han læner Kinden til Haanden og stir-

rer ud over Verden vide, fra Jordende til Jordende, det er, som om han vilde spørge: om der er noget, der trænger til at klinkes dernede! om han skal sende et af sine Lyn imod de ulydige eller han trygt kan gaa hen og ta sin *Morgenkaffe*.

Hvor var det skønt at ha ejet dette Gudeøje, der ser fra Verdensende til Verdensende, tværs gennem Taagerne, Vandene, Bjergene, tværs gennem Skove og sorte Skyer. Ser alt under et Hele, i et eneste Overblik, ha Verden og de Ting, som er i Verden, liggende for sig som Scener paa et Theater, som et uendeligt Panorama; thi *det* er Verden, det vilde være den rette Geografi, det sande Kendskab til Jorden. — Men vi har ikke dette altskuende Gudeøje, der ser tværs igennem Taagerne: thi Menneskene er nogle nærsynede Væsner allesammen, mer eller mindre. 4—5 Mil er vel alt hvad de mest langsynede kan se; saa rejser Horisonten sin uigennemskuelige Væg; hvad der ligger bag denne Væg, det maa vi ane, og vor Tid er netop saa stærk i Anelser.“

Friskolen i Elbæk, hvorhen jeg kom i 1888, var en Børneskole, oprettet af en Seminarist fra Gjedved, *Johs. Elbæk*. Børnene kom mest fra Egnens grundtvigianske Gaardmandshjem, bl. a. havde jeg mellem mine Elever et Par Sønner af afdøde Folketingsmand *Jens Busk* fra Nabo-byen Aas. Jeg havde en 5—6 Timer om Dagen og kunde bruge den øvrige Tid efter mit eget Tykke. En Gang om Ugen var der Aftensmøde for Forældrene, hvor Forstanderen og jeg skiftedes til at holde Foredrag; især ved disse Møder var jeg rigtig i mit Es. Børneundervisning har aldrig interesseret mig. Ikke engang mine egne Børn har jeg rig-

tig kunnet tage mig af, hvad jeg bittert angrer, men ingen kan omgøre sin Natur, og min Interesse har altid ligget over Barnets Horisont. Jeg har aldrig selv rigtig været Barn, hvor skulde jeg saa forstaa mig paa andre Børn.

Saadan har jeg ræsonneret, men alligevel bærer jeg en Brod i Sjælen over det, jeg har forsømt og mistet ved aldrig rigtig at være i Børns Selskab. Mine egne Børn kunde søge Erstatning hos deres Mor, og det har de gjort i rigeligt Maal.

Men nu var jeg blevet fæstet som Børnelærer, saa var det min Pligt at tage mig af Smaafoolket. Jeg tror ikke, det havde nogen rigtig Art. De hængte anderledes efter Forstanderen, der var en barnlig og naiv Mand, som Børnene kunde gaa indeni. Jeg holdt for meget Foredrag for dem og irriteredes af deres uskyldige Spilopper.

Nu var det, om jeg husker ret, en rigtig forkælet Samling Unger. De kom fra Hjem, der havde opsuget de grundtvigske Skoletanker, der gik ud paa, at det slet ikke havde noget at sige med Kundskaberne, bare Børnene fik en venlig Omgang. Jeg fik i hvert Fald ikke noget rigtigt ud af den Virksomhed. Hvad Børnene fik ud af det, aner jeg ikke noget om, og det spurgte jeg heller ikke efter. Jeg sad bare i mine egne „store“ Tanker og længtes efter Bøgerne, der ventede mig oppe paa mit Loftskammer. Jeg var blevet en utrolig Læsehest, mest af halvvidenskabelige Bøger, der strejfede mine Interesser, Historie, Socialøkonomi, Darwinisme. Paa Askov havde jeg faaet oprettet en ambulant Læsekreds, hvor en 20—30 af de fremmeligste Kammerater sluttede sig sammen om Indkøb af nye Bøger, indenfor Skønlitteratur, Tidsskrifter og populær Videnskab. Jeg

blev udset til Formand, da Ideen var min, og kunde alt-
saa indkøbe en hel Række Bøger, som blev forsendt i
Korsbaand imellem Medlemmerne. Ad den Vej fik jeg en
Del Kendskab til, hvad der bevægede sig i Tiden, da jeg
havde komplet frie Hænder. Jeg fik jo ogsaa en Del Sorg
af denne Sammenslutning. Ikke alle havde jo min Smag.
De fleste syntes, at mit Valg af Bøger var for radikalt. Det
værste var, at Bøgerne rendte i Klumper paa Grund af
Skødesløshed eller skiftende Adresser, de blev borte saa-
velsom Kontingentet. Saa sad jeg alene med Smerten, da
jeg stod inde for Bøgerne hos min Boghandler. Efter et
Aars Forløb maatte jeg opløse det hele. Rykkerbreve fra
Boghandleren haglede ned over mig. En 100 Kr. Gæld var
nok til dengang at afstedkomme et Jordskred i ens Økono-
mi. Men trods Kvalerne ser jeg den Dag i Dag tilbage paa
den lille Læseforening med stor Taknemmelighed. At faa
saadan en ny Bog sendt ind ad sin Dør, Tidsskrifter og Vær-
ker, som jeg aldrig havde kunnet magte at købe ved egen
Hjælp, og som man ikke saa hos sine Bekendte nogen Ste-
der, var en egen kær Sag. De gik ind i min aandelige Er-
næring. Enkelte af de Bøger, jeg læste de Aar, da Læse-
kredsen bestod, fik ligefrem revolutionær Betydning for
mig. Det gælder da især et Par, der kom paa norsk Forlag.

Her finder jeg Anledning til at betone, hvilken over-
ragende Betydning norske Digtere og Skribenter havde
for min aandelige Udvikling i disse, for mig, saa be-
tydningsfulde Brydningsaar. Det var ligesom de greb fa-
stere end danske Skribenter baade om mit Følelsesliv og
min Intelligens. Det forekommer mig, at Nordmændene,
som dette Bondefolk de er, altid har været mere jordvendte,
mindre skysvævende end Danskerne. I Danmark har vi, for

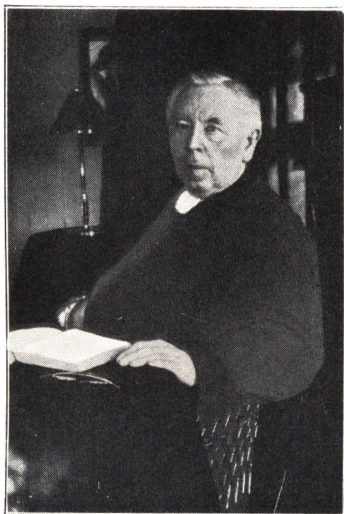
at nævne et Eksempel, aldrig haft en æstetisk Skribent og Kraftkarl, der tillige var en saa bevidst Samfundssagittor som *Alexander Kielland*. Paa et tidligt Tidspunkt af min Udvikling, da jeg endnu var en halvgrøn Knøs, fandt jeg hans Digt „Fattigmands Barn“. Jeg har aldrig kunnet glemme det siden. Da vistnok de færreste ved, at Alexander Kielland overhovedet har skrevet Vers, anfører jeg Digtet her *in extenso*.

„Alt er saa skjønt, alt er saa ligt,
alt er saa saare godt gjort.
Livet er krydret af Duft og af Digt,
fattigste Liv er paa Skjønhed saa rigt
bare du øjner itide din Pligt:
Pligten at tro. Og den er dog saa grej!
tro, at du vandrer paa Forsynets Vej,
tro at din Smerte, din Jammer, din Nød,
Maven som knurred, og Taaren som flød
— alt er saa sikkert, saa forud bestemt,
hverken er du eller Spurve glemmt;
der vaager et Øje for Smaat og for Stort
— alt er saa saare godt gjort!“

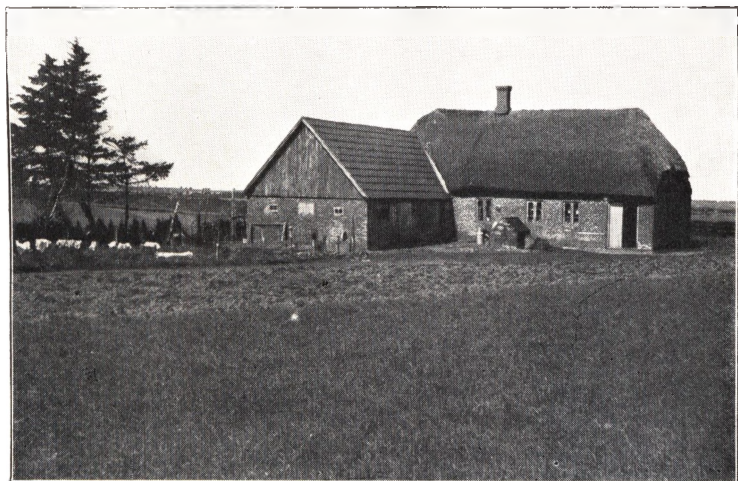
— — Og Loppen hopped, og Lusen bed,
og Frosten skaged, og Sulten sved,
og ensomt var der, men tæt af Nød;
da nasked Haanden et Stykke Brød.
Og tre Betjenter slog i en Port,
og alt var saa saare godt gjort.

Bjørnsons lyriske Digte hørte allerede fra Skoleaarene, under Lærer Jakobsen, til mit daglige Brød. Fra Midten af 80'erne var jeg saare fortrolig med *Henrik Ibsens* Lyrik. Jeg tror jeg kunde alle hans Digte udenad og fremsagde dem gerne ved Ungdomsmøderne. Ogsaa hans „Per

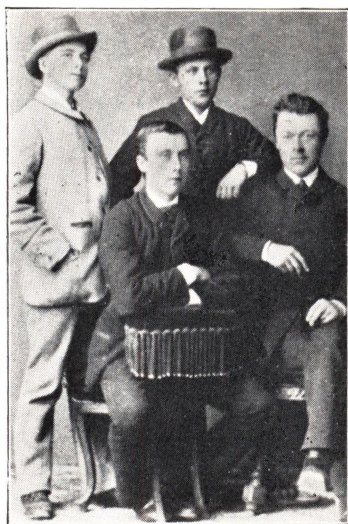
Bogtrykker Lauritz Pedersen, Skive.

Peder Tofts Hjem i Kjeldbjærg, hvor jeg samlede Ungdommen 1889.

Jeppe Aakjær, 1889. Saadan var mit Udstyr som Foredragsholder imens jeg gennemstrefede Jylland i Firserne.

Mit Rejseselskab i Udstillingsaaret 1888; siddende: Per Andersen og Chr. Balling; staaende: Chr. Rasmussen og Jeppe Aakjær.

Per Odgaard.

Jeppe Aakjær, fot. i Odense 1889.

Syn hen over Fly; i Forgrunden Østergaard, i venstre Baggrund Vestergaard.

Peder Toft i Kjeldbjærg (f. 1840, † 1911) og hans Kone Kirsten Marie.

Gynt“ og store Partier af „Brand“ kunde jeg paa mine Fingre. Men det er endda ikke saa meget de norske *Digtere* — de smaa som de store — jeg her vil dvæle ved som mine Opdragere, jeg tænker meget mere paa en Række jævne Nordmænd, som jeg i dette Øjeblik mindes med dybeste Taknemmelighed, fordi jeg uden dem, og den Aands-hjælp, de har ydet mig, næppe vilde ha været den, jeg er.

Her skal i Forbigaaende nævnes *Kristoffer Janson*, hvis Bog „*Har Ortodoxien Ret?*“ i en overordentlig Grad var med til at rodhugge mine religiøse Fordomme. Jeg nævner ogsaa Højskolemanden *Viggo Ullmann*, der i 80'erne oversatte i et glimrende Sprog *Henry Georges* Værk „*Fremskridt og Fattigdom*“, der i mange Aar blev mig næsten som en ny Bibel.

I 1887 indleddedes et norsk Bogforetagende, der har den smukke Titel „Bibliotek for de tusind Hjem“, som i Løbet af de ti Aar, det eksisterede, førte en Strøm af Verdenslitteraturens — især den evropæiske Videnskabs — bedste og originaleste Værker ind over Norden. De Bøger var først og fremmest en Art Kampskrifter; Slag i Synet paa al mosgroet Gammelsindethed og lyssky Obskurantisme. Det var højmoderne Værker, altid „up to date“, kort sagt, rigtig efter en søgende Ungdoms inderste Trang og Begæring. Alt det, der ellers var forbudt at vide, fik man Besked om gennem dette Forlags Bøger, og saa var de saa billige, at selv en Tjenestekarl kunde faa Raad til at købe dem. Og det var ogsaa Hensigten. Der har aldrig i Norden eksisteret et Forlag grundet paa saa ideelle Principper. Vi har ingen Bogudgiver kendt i *vort* Land, der fortjener nogen Sammenligning.

Jeg soldede frydefuldt i disse Bøger. Her fandt jeg,

først og fremmest, de store revolutionære Aander blandt Englænderne med *Charles Darwin* i Spidsen. Andre Navne var *Huxley, Lecky, Buckle, Th. Carlyle* og mange flere, og saa har jeg endda slet ikke nævnet den store Hob af Udlandets skønlitterære Forfattere, der alle tilhørte de moderne Tidsretninger. Betydningen af et saadant Foretagende kan vanskelig værdsættes højt nok. Jeg tror næppe, at Stifterens Hæder og Fortjeneste gik rigtig op for den norske Almenhed før hans Død. I danske Leksika er hans Navn overhovedet ikke anført.

Hvem var da den *Johan Sørensen*, der i de første Bogreklamer fra 1887 skrev Adressen for sig og sit Foretagende: *Fagerstrand pr. Høvik?* Efter de Nekrologer, der fremkom ved hans Død den 1. Oktober 1918, da han var bleven 88 Aar gammel, skal jeg her anføre nogle Data.

Johan Sørensen var født i Drøbak 21. November 1830, som Søn af en Fyrmester. Hjemmet var fattigt; men da han fra Ungdommen var en stor Slider, blev han sin egen Lykkes Smed. Han kom tidligt ud i Verden. Tilbragte blandt andet mange Aar i Spanien, hvor han arbejdede sig frem til at blive en velhavende Mand, der især indførte Træ fra Norge. Da han mente sig selv rig nok, kom han tilbage til sit Fædreland. Det var i Midten af 70'erne. Han gemte nu ikke sin betydelige Formue hen paa Kistebunden, spekulerede den heller ikke op paa Børsen. Sørensen havde en brændende Tro paa Kundskabens Magt til at omforme Samfundet og gøre Menneskene bedre. Saa stiftede han sit Forlag, fik ogsaa iværksat Udgivelsen af det radikale „Nyt Tidsskrift“, der gik i mange Aar og ogsaa blev flittig læst af mig og var med til at forme min unge Vilje. Nu samlede han nogle af Landets bedste Kræfter i Aandsverdenen

om sig og sit Foretagende. *Bjørnstjerne Bjørnson* indledede Rækken af Skrifter med sin Fortælling „Støv“, der kunde købes for 20 Øre. Hvert Nummer kostede nemlig 10 Øre og Bjørnsons Fortælling dannede to Numre. Saaledes kunde et anset bindstærkt Værk, der nu vilde koste op imod en halv Snes Kroner, hos Johan Sørensen købes for en 40—50 Øre, saa selv om Bøgerne solgtes godt, kunde Udgiveren ikke slippe for at sætte Penge til paa Foretagendet. Men det var han, i sin Uegennyttighed og Begejstring, indstillet paa.

Johan Sørensen sendte sine Bøger ud over Landet i en Kærre. En *Dame* kørte omkring og solgte dem rundt om i de norske Dale. Sommetider blev Johan Sørensen kraftigt angrebet af Folk, der saa en Fare i, at disse Bøger østes ud til jævne Mennesker for en Slik; men Sørensen var lige ufortrøden. Han holdt sin Forretning gaaende indtil 1898, da Sygdom truede med at slaa ham ned. Nu ophævede han Forlaget og indskibede sig sporenstregs til Ægypten. Men hans ukuelige Livsmod rejste sig igen i et mildere Klima. Tidligere havde han arbejdet for en Højnelse af den menneskelige Intelligens; da han anden Gang vendte tilbage til Norge, var det for at stride for den *legemlige* Sundhed og en mere rationel Levevis hos sine Medmennesker.

Han oprettede nu et Par Højfjældssanatorier, først „Toftegaarden“, senere „Lauvaasen“. „Her levede han som en god Familiefar for sine talrige Gæster, altid lige interesseret for alle Dagens og Tidens Spørgsmaal, aandslivlig og virksom, deltagende i sine Omgivelsers Ve og Vel til det sidste. Gamle Sørensen var en ejendommelig, særpræget, rigt udrustet Personlighed, som tænkte frit og følte varmt.

Fædrelandets Fremtid var altid i hans Hu, og han var stadig beredt til at gøre sin Indsats hvor det gjaldt Frihed og Fremskridt, Frisind og ideelle Bestræbelser.“

En endnu større Betydning har dog en anden Nordmand haft for mig; han hed *Wilhelm Troye*, var ansat ved Kate-dralskolen i Bergen, hvor han 1888 og 89 udgav to Bøger, den første en Oversættelse af *Th. Carlyles* „Om Herosdyrkelse“, den anden: en Karakteristisk af selve *Th. Carlyle*.

Faa Bøger, om overhovedet nogen, har slaaet ned i mig med den Kraft som disse om denne underlige Tæinker og Historiker, der gennem flere Aar farvede min Livsanskuelse og næsten var min daglige Læsning; og én Ting til: i Værket om Heroerne saa jeg første Gang Navnet *Robert Burns*. I et af Kapitlerne var der en 5—6 vildt veltalende Sider om denne skotske Nationalskjald.

Jeg kan godt sige, at Bekendtskabet med Carlyle og gennem ham med Robert Burns har for mig haft en Livsbetydning, der aldrig er ophørt; men jeg var endnu for ringe funderet i det Engelske til at jeg kunde magte Carlyles ejendommelige til Tider endogsaa skruede Stil, der ligesom rejste Verden paa Højkant for éns Øjne. Der var dengang — med Undtagelse af nævnte Bog — intet oversat af Thomas Carlyle; men jeg maatte vide noget mere om denne dragende Aand. Jeg gav mig til paa egen Haand at udvide min Smule Præliminæreksamens-Engelsk. Jeg helmede ikke, før jeg havde hugget mig igennem de fleste af Carlyles Værker. Han var slet ikke kendt herhjemme dengang, end ikke den norske Oversættelse af Troye blev læst ret mange Steder. Siden fik Carlyle jo en stor Betydning, bl. a. for vor Folkehøjskole.

Carlyle tog ihvertfald *mig* ved Haanden og førte mig sammen med min Aandsfrænde *Robert Burns*. Her var det Engelske ikke nok, her maatte jeg tilegne mig den *skotske* Dialekt. Det var et svært Arbejde, men hvilken Lykkerus gik jeg ikke i i disse Ungdomsaar, da jeg som med en tung Hammer brød mig Vej ind gennem disse Skakter, i hvilke Poesiens reneste Guld funkede mig i Møde!

Gennem Læsning af *Robert Burns* og hans kildefriske, bondeprægede Lyrik om Mennesker og Natur blev jeg mere og mere klar over min egen Vej; ikke paa en Gang; jeg havde endnu lange Ørkenvandringere at tilbagelægge gennem 70'ernes akademiske Digtning og Heines vovede og raffinerede Sensualisme, men jeg saa et Lys forude, over Moser og dampende Enge; det tabte jeg aldrig helt af Sigte og forvekslede det ikke med Mosernes hoppende Lygtemænd. *Robert Burns* førte mig hjem til mig selv, til min Barndoms Hede, til min Faders Gaard. Der stod endnu min Mors Rok, omend dens Snore var brustne og dens støvede Ten sluppen paa halv.

Her i Elbæk udviklede mit Forhold til *Marie Bregendahl* sig til en regulær Forlovelse. Det var ikke nogen overvættets klog Handling, endda vi havde haft tre Aar til at overveje. Men jeg tænker, at vi senere begge har bødet derfor efter Evne.

Det er ikke min Hensigt at sige, at *Marie Bregendahl* kun har haft negativ Betydning for mig. Hun var allerede den Gang et særmærket Menneske med dybe Følelseskilder, selv om de til Tider havde Tilbøjelighed til at overskylle al Fornuft.

Den *første* Forlovelsestid skal dog ikke smædes. Den spændte ens Bryst ud i Jubel, saa jeg kunde skrive til en

Ven: „Nu er jeg saa glad, saa Folk vender sig efter mig paa Vejene.“

Ellers havde Elbæk-Tiden grumme lidt at byde paa. Jeg skulde have min Kost hos Familien. Konen var en underlig lille Graaspurv, lav og hjulbenet, uligevægtig som et uartigt Barn. Snart kunde hun briste i larmende Graad og paastaa, at man ikke kunde lide hende, og snart kunde hun for alles Øjne kaste sig sanseløst om Mandens Hals i løssluppen Jubel. Det sidste var det morsomste. Hun havde meget korte Ben og maatte gøre et stort Hop for at faa sin lange Mand om Halsen. Jeg har naturligvis ogsaa haft mine Særheder. Sad helst paa mit Værelse mellem Bøgerne, hvad der ikke passede sig i en grundtvigiansk Familie, der elskede Inderlighed og fælles Varme.

Johs. Elbæk var en dygtig Skolemand, der kæmpede en haard Kamp for at holde sin Skole oven Vande. Jeg var ham næppe nogen særlig god Støtte, da jeg her som alle Vegne kom i Ry for Fritænkeri og anden Ugudelighed. De fleste ansaa mig for en sær en, da jeg sjælden gik ud, og de Meninger, jeg frembar fra Talerstolen, var disse skikkelige Tilhørere altfor røde. Til sidst blev der klaget over min Færd i Skolen. Jeg husker endnu, hvordan den rare Johannes kaldte mig afsides og med blege Kinder og bævende Læber sagde til mig: „Der er blevet klaget over Dem af Børnenes Forældre.“ „Saa?“ sagde jeg. „Jo,“ fortsatte han hviskende. „De har *bandet* i Skolen!“ Jeg mindedes det. Børnene paa første Bænk havde en Dag væltet Bænken med stort Rabalder, jeg havde da udbrudt af et godt Hjærte: „I Satans Unger!“ Som tidligere nævnt var de ualmindelig støjende og uartige. Den lille Scene førte til min Opsigelse

til Maj. Min Kondition havde saaledes kun staaet paa et halvt Aar.

Det var dog ikke sidste Gang, at jeg var Børnelærer. Det maa have været omkring ved samme Tid, altsaa ca. 1890, at jeg en 3 Ugers Tid vikarierede for en Førstelærer Aabo Kristensen i *Estvad Sønderskole*, lige op ad den ejendommelige Hedesø, *Flyndersø*. Her gik det mig betydelig bedre. Jeg opvartede Børnene med Æventyr i lange Baner. Da jeg var alene paa Skolen, der laa temmelig langt fra Na-boer, var der sket Aftale med en Gaardmandsdatter der fra Egnen, at hun skulde komme med Middagsmad. Da hun naturligvis vilde give mig det bedste, hun vidste, fik jeg hver Dag Sødsuppe. Hver Dag Kl. 12 saa jeg en rød-kindet Pige komme over Lyngen med en Buttet Sødsuppe til „Degnen“. Da den nu for tyvende Gang stod paa Sød-suppe, brast vi begge to i en hjærtelig Latter, mens jeg lod min Hornske gaa til Bunds i den røde Væske.

Fra Opholdet der ved Flyndersø har jeg de stærkeste Minder den Dag i Dag. De har især sat Mærke i min lille Novelle „Ene“. Den gamle Kvinde i det ensomme Hus, der kom en Dag for tidligt til Julepræken, fordi hun ingen Almanak havde, var en enligboende Enke, Kirsten Jakobsdatter, paa den anden Side af Søen.

Mit Ophold i Østjylland har endnu aldrig sat det ringeste Spor i min Digting, hvad der viser, at jeg er en uforbederlig Vestjyde, en Lyngspurv, der ligesom Kyllingerne skal mærke Sand under Tæerne inden de skraber. Det var ellers en skøn Natur, der laa omkring Elbæk, dejlige, fede bakkede Kløvermarker randede af skønne Bøgeskove, der stod saa vidunderligt mod Vaarbruddet, men det har altsaa ikke gjort noget større Indtryk paa mig. Min Naturlæde

var maaske knap vækket dengang, den er heller ikke rigtig fremme i min første Bog „Derude fra Kærene“ til Trods for Titlen, der jo ligefrem drypper af Natur og Væde. Den kom først i „Bondens Søn“ samme Aar, 1899, men da var den der ogsaa til Gavns og siden slap jeg den aldrig. Men her er det *Vestjyllands* Natur, Mosen, Aaen og de uendelige Heder. Men det var jo ogsaa 10 Aar efter, at jeg havde forladt Østjylland. Mit Ophold dér faldt mest om Vinteren, og den er jo saa temmelig ens alle Vegne.

Her i Elbæk fortsattes min stærke religiøse Gæring. I et Brev til Esper Andersen fortæller jeg om et Besøg hos Valgmenighedspræst *Teilmann*, Bering, der ikke laa saa farlig langt fra Elbæk:

„Sidste Søndag (Fastelavn, 3. Marts 1889) var jeg i Besøg i Bering Præstegaard og til Kirke i Valgmenigheden. Den *Teilmann* er da ret en Himmelhund! Vi sloges i Meningskrig, saa Totterne føg os om Ørene. Jeg vil ikke sige, at hans Præken smeltede mit Hjertes Is — men det var ogsaa overordentlig koldt den Dag — skønt noget usædvanligt var der i hans Tale. Du skulde se ham gaa i Sang ad Kirkegulvet, skødesløst slængende fra den ene Side til den anden med vældige Trin i Pelsstøvlerne: det er som at se en Fuldrigger i Søgang, han „sejler“ bogstavelig hen ad Kirkegulvet. Og saa sang de, Gud hjælpe mig, „Hil dig vor Fane“ — midt inde i Kirkens Hus! Mig var det under Sangen, som fejed en Vind igennem Kirken op for Alteret, hvor den løftede paa Alterdugen og vendte Bladene i den fortrollede Alterbog og splittede de Skyer af gammelt Dogmestøv og hykkelsk-gudelig Offerrøg, som ogsaa findes under Valgmenighedskirkens Tag om end i mindre Maal end i St. Scavenii eget sande Stats-Gudshus.

I Bering Kirke var der kun lidt, jeg forargede mig over, det er allerede meget, men „Stamgæst“ kunde jeg heller ikke bli der. Jeg mangler Forudsætningen, den blinde Tro, den modstandsløse Given-sig det ubekendte i Vold. Jeg er en ræsonnerende Natur, derfor blev jeg aldrig en fuldgod „Præste-Kristen“, der kan la' sig indregistrere i Menighedens Medlemsprotokol under rette Kristennavn — og -Nummer.

Jeg er et „Verdensbarn“ og bliver aldrig andet. Jeg ha-der og afskyr Synden som jer, men jeg gir den et andet Navn, jeg kalder den *Umoralitet og Uretfærdighed*. Mit Liv er viet til Kamp mod den. Alle de (maaske smaa) Evner Gud gav mig, vil jeg sætte ind her. Gjennem denne Kamp vil jeg tjene *min Gud*, der ikke er „de Kristnes“ blege Stuegud men er den himmeldybe Alnaturens forvovne Skaber og Lovgiver, hvis Magt er den Forfærdeliges men hvis Kærlighed er den Retfærdiges. Mod ham vender jeg mine Bønner i mine gladeste Stunder, naar jeg har be-sejret en Vanskelighed, eller naar jeg har anvendt en Dag godt. Til ham beder jeg, ikke i mine Søndagsklæder foran Kirke-Alteret med Knæet mod Knæfaldets bløde Polster, men til ham beder jeg i mine Arbejdsklæder, helst under Novembernattens stormforrevne Himmel, naar Maanen le-ger Skjul i Skyerne. — — — — Men gaa I blot jeres Veje, jeg mine — vi mødes for Gud! — — Men meget godt maa vi have udrettet forinden. — Thi, ikke sandt? saa-fremt der er en Himmel for jer, er der ogsaa nok én for mig.“

Fra Østjylland begav jeg mig i Foraaret 1889 tilbage til Hjemegnen. Foreløbig slog jeg mig ned hos mine For-ældre i Aakjær. De gav mig altid venligt Hus i den rum-

melige *Storstue*, naar jeg ikke kunde finde andet Sted at bo. Saadan ogsaa denne Gang.

Jeg havde besluttet at genoptage min Agitationsvirksomhed blandt Ungdommen. Jeg havde allerede tidligere lavet en Ungdomsforening for Fly Sogn og dens nærmeste Omegn. Den havde svært ved at finde Lokale, da vi jo ikke havde noget at give i Husleje og de fleste var bange for min Radikalisme og vilde derfor ikke have os inden deres Døre. Men der var en brav Familie i Kjeldbjærg, Vroue Sogn, *Peter Toft* og hans Hustru, de tilbød os Mødested hos dem, skønt de selv bare havde to smaa Stuer og et Køkken. Hos disse brave Mennesker samledes vi som oftest hver Søndag Aften, jeg og min Forening, der ingenlunde var stor, jeg tror højst en 20—30 Medlemmer, Mænd og Kvinder, mest af Tyendestanden. Jeg var den selvskrævede Formand og Bestyrelsen bestod af 3—4 andre, men ingen havde Ideer uden jeg, og man satte sig aldrig op imod mine Beslutninger.

Vært og Værtinde var de jævreste Arbejdsfolk — de tilhørte Radikalismen ligesom Foreningen. Peter Toft var Teglværksarbejder, der havde sin Arbejdsplads paa min Ven Per Odgaards Teglværk. Naar vi gav Møde alle sammen, kunde man knap vende sig i de smaa Stuer. Mødet forløb gerne paa den Maade, at vi samledes ved 7—8 Tiden. Naar der var ventet sømmeligt længe efter de sidste, stod jeg frem ved Peter Tofts Bordende og holdt et timelangt Foredrag om et eller andet højtflyvende Emne, der altid havde en agitatorisk Brod, var rettet mod Estrup og hans Regimente eller mod Katekismen og Præsterne, som jeg ogsaa havde et godt Øje til. Jeg mindes ikke at andre end jeg selv holdt Foredrag, men flere af Karlene

deltog i Diskussionen. Værten selv var altid mægtig oplagt til at bryde en Lanse med mig. Den Gang var Folk langt mere opsat paa at „diskurere“, som de sagde, og Peter Toft var meget stærk i Diskussionen. Han føjede sine Ord djærvt og vel, var et skarpt og vittigt Hovede, der kunde fortsætte en Diskussion timelænge. Han var langt fra altid enig med mig, hvad der var meget heldigt for Underholdningen, da det hele ellers let kunde være gaaet i Staa. Han havde en høj larmende Latter, der krydrede hans spøgefulde Ord. Han elskede disse Sammenkomster der i hans fattige Hus. Ungdommen førte jo meget Humør med sig baade i det ene og det andet, især var de fleste gode Sangere, og jeg var saa fortrolig med Morten Eskesens Sangbog, at jeg næsten kunde alle Numrene udenad, og det var jo for de flestes Vedkommende temmelig nødvendigt, da der var faa af Medlemmerne, der mente at have Raad til en Sangbog.

Vi var de to brave Mennesker overordentlig taknemmelige for at de overlod os deres Hjem. Møderne fortsattes helt ud over Vinteren 1890 og de fleste holdt ud, saa de maa jo have syntes om disse Sammenkomster. Ungdommen var ikke dengang forvænnet med at komme sammen, og det var en meget kraftig Forkyndelse, der lød fra min Mund. Det rygtedes viden om, hvad jeg havde sagt ved den og den Lejlighed. Gaardmændene og deres Koner fnysede og harmedes vel ogsaa en Del over, at jeg lokkede deres Sønner og Døtre og Tjenestefolk til at deltage i disse halvvejs anarkistiske Møder. Hvad det kunde føre til, havde jeg jo allerede bevist, da Politimesteren i Viborg slog ned paa mig et Par Aar i Forvejen.

Ind imellem at jeg holdt disse Møder hos Peter Toft far-

tede jeg rundt i fjernere Egne og talte i Krostuer eller radikale Bønders Hjem. Saaledes var jeg i Vinteren 1889 paa en lang Foredragsrejse paa Vardeegnen. Jeg talte om Bismarck, Gladstone, Irlænderne eller andre dristige Emner, med Udsigt over Datidens Udenrigshistorie, hvor jeg altid vidste at finde nogle maleriske Episoder, hvorved jeg kunde fange Opmærksomheden.

Foredragene var vel underbyggede, da jeg havde en betydelig Læsning bag mig, især i Cantus' Verdenshistorie, ogsaa Georg Brandes' Hovedværker var jeg fortrolig med og gjorde flittige Uddrag af til mine Foredrag.

Paa det Tidspunkt var jeg en flittig Bibeldyrker, hvad der naturligvis ogsaa i en udpræget Grad kom til at farve mine Foredrag. Jeg har i mit Eje et større blaåt Manuskript, der hedder „*Bibelske Randgloser*“ (1890). Det maa vel anses for mit første Værk. Det blev aldrig trykt og egner sig da heller ikke til det, men for mig har det haft stor Betydning, at jeg allerede paa dette Tidspunkt blev saa fortrolig med Bibelen, mest med *Det gamle Testament*, og kom til at læse den med mine egne stærke og friske Øjne uden enhver præstelig Pegepind. Mit Syn paa det Religiøse har i sine Hovedtræk ikke væsentlig forandret sig siden denne første Gennemlæsning af den gamle Bibelbog. Det var en hel Opdagelsesrejse, der fyldte mig baade med Gru og Glæde. Jeg havde aldrig vidst før, at Bibelen var saa dristig og realistisk en Bog, heller ikke, at den havde saa mange betagende lyriske Skønheder; kort sagt, Bibelen var bleven mig en levende Skat, en vild og sær Oldtidsbog, der aldrig mistede sin Interesse for mig. For de fleste er den jo bare en gold og støvet Klump, som de aldrig aabner, for mig blev den saa levende og beta-

gende, at de, der vil være over det, maa kunne finde, at den tit har farvet min Prosa.

Andre Forfattere har faaet deres Stil farvet af de islandske Sagaer. De har aldrig kunnet faa noget Tag i mig, jeg ved ikke ret hvorfor. Jeg har dog læst dem, men komplet glemt dem. Jeg tror, jeg i min radikale Ungdom fandt dem for blodige, for krigsfarvede. Der var for meget Slagsmaal i dem.

Bibelen drog mig langt mere, især Profeterne og *Jobs Bog*. Bibelen falder naturligt i Bondens Haand. Han vender gerne dens Blade med sin vædede og brede Pegefingre og kan sidde Aftnerne ud og mimre dens Kapitler frem for sig.

Min Far læste den jo fromt og kritikløst; jeg læste den med den mest anspændte Opdagerglæde, og var egentlig svært tilfreds, naar jeg fandt dens Tusinder Modsigelser frem, det befriede min unge Sjæl; der var et snærende Baand, der sprang ligesom med et Smæld, og Øjnene blev blanke derved, og jeg gik lysvaagen til den næste Opdagelse. Det er ikke nogen from Læsemaade, men desmer er den sund, det skærper en ung Mands kritiske Forskerglæde. Det havde jeg lært hos de store Englændere, der allerede var begyndt at blive min Yndlingslæsning, ikke mindst den største af dem alle den ofte nævnte, *Thomas Carlyle*, der atter rakte Haanden til andre forunderlige engelske Tænkere, der kom til at danne min Aands-Føde gennem Halvfemsernes Selvstudier. Min Aandsinteresse har altid været stærkt vest-orienteret.

Men jeg maa ikke glemme inden jeg forlader disse Ungdomsaar, at jeg ogsaa havde begyndt at trykke et Blad, mens jeg laa ledig derhjemme i min Fars Storstue. Jeg

kaldte det „*Nældebladet*“, og i Navnet laa jo egentlig Programmet. Det skulde drille mine selvglade hyperortodokse og saare reaktionære Bysbørn eller rettere Herredsbørn. Jeg havde lært mig til at bruge en Hektograf, paa den trykte jeg mit Blad. Det var Meningen, at det skulde komme en Gang om Ugen. Egentlig skulde det vel være et Medlemsblad for den Ungdomsforening, der om Søndagen samledes hos Peter Toft, men det kunde ogsaa holdes af andre. Skønt det kun blev trykt i 30 Eksemplarer, er der dog enkelte, der endnu ejer et „Nældeblad“. Jeg selv har et komplet Eksempel, der ikke tynger meget paa Hylden. Det kom nemlig kun til at bestaa af fem Numre; da var Harmen imod det blevet saa stor, at jeg paa mine Forældres indstændige Bønner lod det gaa ind. Bladet er en Slags „Corsar“ for Fjends Herred, der satte alt og alle i Gæstokken. Det blev næsten udelukkende skrevet af mig selv, en Del af det paa Vers. Det kritiserede over en lav Skole og Kirke, ja skaanede end ikke det højhellige Sogneraad, hvis Gerninger og Forhandlinger dog hidtil havde været hævet over enhver jordisk Kritik. Der har aldrig været offentliggjort noget af dette Blads Indhold. Jeg skal aftrykke en Mundsmag. I Nummer 2 af „Nældebladet“ (15. Juni 1889) har jeg en fingeret Rejsebeskrivelse igennem min Fødeby *Aakjær* med Titlen: *Paa Kryds og Tværs*. Her et Uddrag:

„Vi befinder os i den klassiske By *Aakjær*, beliggende ca. 1½ Mil fra *Sjørup Kro* og 50,000 Mil fra *Maanen*. For enhver anden By vilde man ha kunnet ønske, at det omvendte Forhold havde eksisteret. Deraf vilde flyde, at *Maanens* Fuldskab tiltog, medens *Mændenes* aftog. Vore Dage vilde blive mindre (om-)taagede og vore Nætter

mindre duggede og dunkle. Men overfor Aakjærboerne er dette Ønske overflødigt, thi det er et ærbart og dydigt Folkefærd, der hver Aften æder sin Grød i sit Ansigts. Sved, hver Søndag gaar til den eneste saliggørende Fly Kirke og knap tillader sig en Snaps Juleaften.

Aakjær har en ret malerisk Beliggenhed omgivet som det er paa den ene Side af mægtige Bjerge, paa de andre af vidtstrakte Sletter og Højlande, vekslende med dampende Sumpe, hvor Frøerne „harker“, og milevide smilende, storkebefolkede Enge. Saaledes strækker sig mod Sydøst det mægtige Bjærgparti *Kistel* med sine talrige Udløbere, og hvis højeste Punkt er Tvillingebjærgene „*Kap*“, der rager op i en Højde af indtil 20 Fod over Havfladen.¹⁾

Herfra ser man ud over et umaadeligt Højland, hvor der kun er liden Afveksling for Øjet, ikke et Træ, ikke en Busk standser Blikket paa dets vildsomme Flugt over denne uhyre Steppe. Her træffer man ikke sjælden paa halvville Hyrder, der driver omkring med deres uhyre Faareflokke, af hvilke én skal kunne udgøre op til 25 Faar og Beder — Hyrden inclusive! — Denne Steppe begrænses imod Nord af et Højdedrag, der skruer sig op i de vældige Bjærgkolosser „Æ Krusbak“ og „Lundhyw“, som de benævnes af de indfødte Stammer. Fra *Lundhyws* svimlende Top skal man i klart Vejr kunne tælle 7 Kroer og 21 Spiritusudsalg, hvilket dog lyder hartad utroligt.

Selve Byen rækker og strækker sig over et Fladerum af

¹⁾ En Mand, som har rejst meget i disse vilde Egne, paastaar, at deres Toppe er bedækket med evig Sne. Men efter grundige Iagttagelser, som Undertegnede har gjort paa selve Stedet, har det vist sig at være blot en halv Sandhed. Det formodes, at den naive Rejsende har besøgt bemeldte Bjerge ved Vintertid, og da er der ganske rigtig ofte Sne paa dem, men det er en yderst timelig Sne. — (Undskyld denne Bemærkning, som jeg paa Videnskabens Vegne har fundet mig beføjet til at gøre).

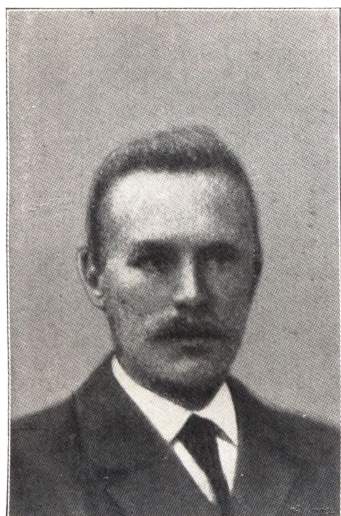
ca. $\frac{1}{16}$ □ Mil. Indbyggerne lever kristeligt og nærer sig af „Rov“ (5: Rug) — — — Forresten er det et fattigt Folk, der koger deres Kartofler i Vand, og ikke gaar i Seng nogen Aften uden at bede Himlen bevare sig imod alt for svære Kommuneskatter og alt for slette Grisepriser. De er meget kommunistisk anlagte, saasom de holder meget af at have Tingene i Fællesskab. Saaledes er de 6 om en Tromle og 3 om en Svenskharve, 4 om en Avis og 2 om en Kjørepisk; men saavidt det er oplyst har enhver dog sin lille rygende Arne, sin lille putrende Byggrødsgrøde og sin lille snurrende Kaffepotte. Disse Goder nyder man i stor Samdrægtighed. — Naturligvis er det i alle Maader et meget „rettroende“ Folk. De tror paa „Viborg Stiftstidende“ og forsøger Civilisationen og alle dens Gerninger. De har ikke anden Oplysning end den, „Viborg Stiftstidende“ kan yde.“

I samme Nummer af Bladet forekommer disse Rimer:

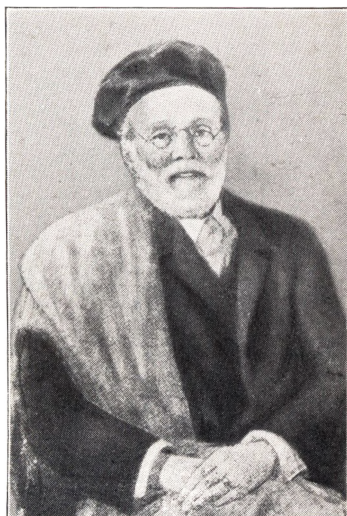
Hvad der tales om i Bondeselskab.

Kvinderne:

Om Smærte i Tænderne
 og ditto i Lænderne;
 om Gigt i Armene
 og Kneb i Tarmene;
 om gamle Hopper,
 om døve Mopper
 og bidende Lopper;
 om bissende Køer
 og sveden Grød;
 om Naboens Huller paa Hoserne
 og andre Folks Tørv i Moserne;

Nordmanden Wilh. Troye, f. 1857,
† 1906.

Nordmanden Johan Sørensen,
f. 1830, † 1918.

Johannes Elbæk og Hustru Birgitte.

Den skotske Digter Robert Burns, f. 1759, † 1796.

Estvad Sønderskole ved Fløndersø.

om Manden, der banked sin Kone;
 om hvad der skal nu bli' af Lone,
 „som søen gik hen og kam skidt astej;
 og æ slæmme Knæjt, dæ'æ løven si Vej!“

Mændene:

Om Faar der har Fnat
 og Føl der har Spat;
 om Hestesalget ifjor
 og Grisepriser iaar;
 om Stude med krogede Horn
 og Naboens Lam i sit Korn;
 om gamle tandløse Øg
 og den rette Blanding af Møg;
 om skaarne Kalve og Griise;
 og hvor meget nu Palle forliser
 „ved den Kjæltringknæjt Søren Rise“.

— Da Bladet havde gaaet i et Par Sommermaaneder, 1889, havde jeg rejst et saadant Raseri imod mig, at jeg ligefrem truedes med korporlig Revselse.

Sindige skæggede Bøndermænd kom til min skikkelige Far og søgte at indvi ham i, hvor galt det stod til med mig. Ikke nok med at jeg selv var forhadet, saa intet ordentligt Menneske vilde se mig indenfor sine Døre, det tog jeg mig ikke saa nær, men da Forfølgelserne begyndte at vende sig imod mine skikkelige Forældre, blev jeg betænkelig ved Spillet. De havde jo i deres Godhed givet mig Tag og Hjem paa et Tidspunkt, hvor jeg stod uden Støtte af nogen Art, saa det var jo haardt, om jeg skulde lønne dem paa den Vis, at de fik hele Egnens Vrede over deres Hoveder. Det holdt de nemlig ikke til. I dem var der ikke det samme Stof som i mig. Jeg var en ung Galfrans, der snart

var her snart der. Jeg havde let ved at trodse „Folkeviljen“, men mine Forældre var jo bofaste og havde altid set en Glæde i at leve i Fred med deres Omgivelser. De maatte simpelthen anmode mig om at holde inde med Skydningen.

En Dag da en af Naboerne, en sledsk Karl, der gik under Navnet Per Chr. Fem-Øre, havde været hos min Far for at faa ham til at jage mig ud af Hjemmet, blev det dog min Far for spydsk. Det fik de ham alligevel ikke til, men han talte alvorligt og indtrængende til mig om at lade det slemme Blad gaa ind, og det lovede jeg ham omend med Sorg, da det havde moret mig usigeligt at sende det lille Oplag af Bladet med det sviende Navn ud mellem de selv-gode Bønder, der hadede mig saa hjærteligt.

Da jeg næste Foraar maatte trække i Militærtrøjen op-hørte min hjemlige Agitation af sig selv. Mit Fødeland *Fly og Vridsted Kommune* kunde atter aande frit.

Jeg var nu 23 Aar og havde hidtil gaaet og lusket forbi Militærvæsenet som et Onde — en Tandudtrækning —, som man opsætter saa længe som muligt. Jeg havde faaet Udsættelse Gang paa Gang, nu kunde der ikke luskes yderligere, men jeg maatte krybe til Korset. — I 1890 kom jeg paa Session i Skive og blev taget til Infanterist.

I et af de rhapsodiske Epistler, som jeg den Gang havde Tilbøjelighed for, hvor jeg ligesom solder i Ordmageri, fortæller jeg Nyheden til en Kammerat *Søren Bregendahl*, Maries Bror, der paa dette Tidspunkt selv „laa henne“.

— — — Og det blev Aften og der blev Morgen den anden Dag — — —

Ak Søren, min gode Ven, hvor jeg dog anspænder din nørrejydske Taalmodighed. Du skriver flink og ferm fra

din Krog i Staden, jeg som gaar heroppe i Dagens Lys og Solens Skin lader dine venlige Epistler ubesvarede. Du spørger. Jeg surmuler. Du fortæller. Jeg fortfarer i vigtig Stumhed. Men nu skal du — det sværger jeg ved Profetens Skæg, ved Aakjærs Aand, ved den helligste Taabe i Fly — ha Bud og vakre Ord fra denne babelsforvirrede, kartoffelspisende, brændevinssvampende, knasterrygende, snadrende, støjende Jord, hvor jeg arme pengeløse Mand uværdigen lever og kedes. Hid med Pen og Blæk og umaadelige Masser af Papir, saa smører jeg op her i Vindueskarmen et allerfortræffeligt Brev til ham min Bror i Frakken, som skal tænde en Praas i hans duggede Lygte, der skal lyse ham ud af hans militære Dunkelhed — — — ham ud af den, mig ind i den! — — —

Siger du noget? — Tænker jeg broget?! — snakker jeg taaget! — Skriver jeg vildt og vindt og kroget! — Saa maa det ligge i Prosasproget.

Nu vil jeg digte! — Saa skal du høre en artig Geschichte:

Jeppe og jeg skal vær' Infanterist!! Pytter du af det! Du siger: jovist! — Fanden skal ta mig, om ej det er sandt! Tro mig nu, da saa haardt jeg har band't. Maa jeg fortælle fra først til sidst — hvor det gik til, jeg blev Infanterist.

Du husker den lille rødtagede By [5: Skive], der ligger en stiv Mil bag ved det Fly, der har fostret Karle som jeg og du, og med Guds Hjælp fostrer langt fler endnu — — — Altsaa, du husker den sære By, der bagom Fly, hvor man lever af at single og sy og rimpe og ry paa gammelt og ny', som ogsaa gi Ly til Folk, der høvler og laver Støvler og hamrer og filer og drejer og driler og

trækker dit Uhr op, gaar *det* i Staa, og dig selv, hvis ikke du passer paa; — et Folk, der sledsker for at sælge Svedsker, der langt fra allesammen er friske, — og Lars Ywsen, den Fisker, som gaar om med sine berømte Flyndere, der ikke er egnet til at skaffe ham Yndere — — — og Petersilje-Timian-Lise, der sælger Varer „til billigste Priser“. — En mærkelig Stad! Hver anden sælger dér „Øl fra Fad“. Man splitter sig ad seks Dage paa Rad for paa den syvend' at drikke sig glad og ta sig et Bad i det allergrosmægtigste Brændevinsfad. —

En mærkelig Stad! Der kan du faa just, hvad du vil ha — — Brændevin, Prygl etcetera —

Men hen til det, jeg vilde fortælle. — Derfor jeg mig tilbage „selle“.

En Dag, den syv og tyvende denn's, spænder jeg og min Broder Jens, for Stadskarossen de gamle „Kamper“, og langelig hen mod hin Stad vi damper. Hille den, hvilket Liv i Byen! Solen skjulte sig bly i Skyen. Du maa forstaa, den skønne deroppe ynder ej Synet af nøgne Kroppe — — Og Mænd uden Bukser og Skjorter paa! — Herre du mildeste, hvor det kan gaa! — Saa sætter hun op blufærdige Miner og lader synke de graa Gardiner — — Thi den Dag var der Sessjon i Staden. I Flokke drev „Numrene“ om paa Gaden, fulde til Halsen af Punsch og Vigtighed, af brovtende Ord og øllet Oprigtighed. De skratted og skraalte Gaderne rundt. En hopped, én dansed og én havde ondt. En følte Trang til paa Gaden at lægge sig, en anden gik afsides for at brække sig, en tredje kvæded en Stump af en Vise og overdøvede Fortovets Grise. De dinglede, svinglede, løftede Benene saa højt, at de drattede om paa Stenene og rejstes lyksaligt smilende op for atter at

tage Skadehop og spjætte, støje, tumle og danse, til hverken de kunde sær' eller sanse.

Saa kom vor Lægdsmand: „Folk, Kl. 10 — husk Kl. 10! da møder I — alle Mand ved Raadstudøren.“ Det han mælte; saa gik *Søren*, rolig nydende egen Værdighed, hilsende en Løjtnant med stor Ihærdighed. Klokkeren slog 10 afmaalte Slag: Raadstuedøren sprang op med et Brag. Ind vi styrted alle atten; op ad Trappen hele Klatten!

Hvor vi tramped! Støvet damped, Kalken revned; alle stamped som de evned. — Saa kom Vogteren: „Halløj!“ hvad er det for Satans Støj?“ Og hans Øjne spruded Gnister; han var bister. Han bad sødt den Slemme ta os, hvis vi ikke klædte af os og la Stok og Støvler fra os — Og vi dreves ind i et ynkeligt Hummer, hvor vi sad som Mus i en Bukselomme. Ja, her vi stod som Sild i en Tønne og vidste ej, hvor vi skulde begynde. Vi klemtes, saa det sa' Av i Tarmene, uden at kunne røre Armene.

Omsider fik vi dog Alburum, og nu tog vi alle fat som om, det angik enten Liv eller Død eller i det mindste et Levebrød. Enhver især sled Klæderne af sig og slængte dem foragtelig fra sig. Det knaged i Sømmene, Knapperne sprang, hvor et Hul var for trang', og flossede Seler ad Ryggene hang. —

Friske og syge, gangbar og hjalte vadede om i et Hav af Pjalter. Der hjalp ej Blyhed; der var ej Raad, vi ribbedes for den inderste Traad. Omsider stod saa den hele Mængde i al sin syndige Menneskelængde nøgne som Adam i Paradis, strage som en slagtet og skoldet Gris. Vi lignede en Flok plukkede Ænder, som der vi stod med klaprende Tænder. Hvor kunde man saadan stille os nøgne for hele

den onde Verdens Øjne. Vi vidste jo nok, vi var Dagens Helte, men ofred det glad for et Figenbælte!

Saa stilled man Kroppene op i Trop, vi skjalv i Kulden fra Taa til Top. — Døren til Salen aabnes paa Klem, en Haand, en Næse og lidt mer kom frem. — Mens Næsen atter traadte tilbage snøvled den ud, om jeg vilde behage! — — — Ind traadte jeg — Gud hjælpe mig! Her stod jeg blottet for et Parterre af lutter velanstændige Her- rer i stramme hermetisk lukkede Dragter, myndige Miner, beherskede Fagter. — — —

Dér stod vor lange Lægdsmand fra Fly, i Skjødefrakke flunkende ny, beskeden og bly gjorde han sig saa lille han kunde, som en Mops, der er kommen blandt større Hunde. Han rødmed helt ud i Haar og Skjæg. Hist støtted en Krigs- mand sig op til en Væg og nød mig raa i frivol Beskuelse, mens jeg var ved at forgaa af Ruelse. Jeg stod, som var jeg brændt fast til Pletten, mens han begloed mig gennem Lorg- netten. Jeg tænkte: Hvem er den Snyltetæge? Saa skønned jeg, det var Sessjonens Læge. Nu gik han rundt mig nogle Gange og teed sig som den gemeneste Pranger; snart tog han Afstand, snart kom han nær, følte og fingred saa hist og saa her. Nu undersøgte han kritisk Tærne, bød mig saa stramt at rette Knærne, tog saa med forøget Iver fat og forvissed sig om, at jeg ej havde Spat, og ellers ikke var krevel og krank i Hoft' eller Kryds eller Bov eller Skank. Tilsidst han klemte mig fælt over Lænderne. Jeg tænkte: han vilde haft fat med Hænderne og set om jeg havde Følle- tænderne og haft mig travet langs med Skranken; men det blev lykkeligvis ved Tanken.

Udmattet af Træthed vilde jeg sætte mig, men saa blev der brølet, at jeg skulde rette mig. Ved det Helvedes Brøl

kom jeg til at se op, og Rødmens for i min blottede Krop. — — Foran mig sad en glubsk Guf-Guf. Hans Højhed Krigskommissæren. Uf! — Sablen daskede mod hans Laar. Som Svinebørster stritted hans Haar. Skjæget i den vildeste Grøde, og Øjnene ligned to gnistrende Gløder.

Mellem os at sige, tror jeg at Manden var en Udsending fra selveste Fanden.

Kort at fortælle: fra Utyskets Strube — eller maaske fra hans Maves Grube — lød det: „Knægt! du er Infanterist!“ — Og jeg tumled ud halvt ubevidst. — Saâ gik det til fra først til sidst. Pst!“

— — Egentlig skulde jeg ha ligget i Viborg men fik Lov til at bytte med en anden imod en Dusør, saa jeg nu skulde ind paa Sølvgadens Kaserne i København.

Jeg havde lige fra mine Drengenaar næret et glødende Had til alt Krigsvæsen. Det var jo det, der havde revet min Far hjemmefra og sænket mit Hjem i Armod for alle Dage. Jeg blev ved at holde dette Had vedlige, ved Avislæsning og ved Køb af antimilitaristiske Smaaskrifter. Jeg saa fra den tidligste Ungdom det civiliserede Samfunds argeste Fjende i Militarismen. En Molok, der opaad Landets Fedme og brutalt krævede alle dets Ynglinge. Jeg samlede sammen paa Træk fra baade vort eget og andre Landes Historie om Militarismens og Krigens Ugeringer. Ligesom jeg elskede Gladstone, hadede jeg glødende Bismarck, i hvem jeg kun saa Blod- og Jernkansleren. Som sagt, mit Had var af gammel Dato. Jeg kan huske, hvor begejstret jeg var for *Jens Busk*, som i 1879 afslørede de forfærdelige Soldaterplagerier blandt Husarerne paa Jægerspris og fik Dom over en Del brutale Befalingsmænd, hvad

der satte hans Navn fast i den almene Mands Bevidsthed som en af hans kaarne Helte. Provisorierne og Fæstningsrumlen lagde nyt Brænde paa Baalet, Gendarmloven og Københavns Befæstning kronede Værket for alle Tider.

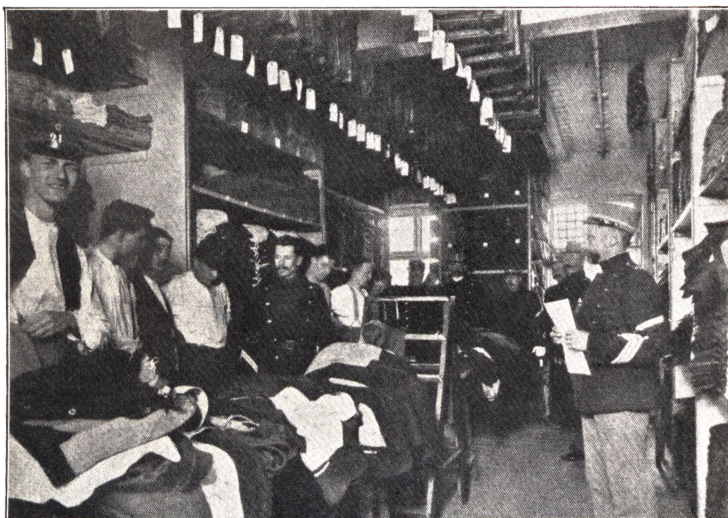
Naa, da det nu endeligt var uomgængeligt, at jeg skulde være Soldat, søgte jeg efter min Sædvane at tage det metodisk, saa jeg kunde faa saa meget ud af det som muligt. Jeg begyndte formelig at holde Dagbog over alle de Eder og Afskyeligheder, som jeg hørte og saa i min korte Tjenestetid.

Det var ikke saa nemt at gemme disse Dagbøger for Kammeraterne paa Fællesstuen, hvor knap ens Bukselommer var ens egne, man kunde jo ikke vide, om ikke én gik hen og sladrede til en Korporal, saa var man leveret.

Jeg har ofte haft til Hensigt at skrive en Roman om mit Militærliv, hvor jeg da naadeløs vilde ha afsløret hele Humbugen. Naar jeg ikke har faaet det gjort, er det ikke det gode Næppe, som har fattedes mig, kun Tiden, der ikke har villet strække til.

Jeg havde hørt meget om Raaheden paa vore Kaserner, men Virkeligheden overtraf alle Fortællinger. Det er mig stadig en psykologisk Gaade, at Militæret taales iblandt civiliserede Folk. Et Faktum er det, at det taales, ja, at det anses for en saa stor Nødvendighed, at alle Stater i Verden forarmes til det yderste for at holde dets Raahed vedlige. Her taler jeg ikke om Krigen, den *anvendte* Militarisme, jeg taler kun om den som den er med uslebne Vaaben, som *Øvelse* der praktiseres fra 6 til 4.

Kvinderne burde være langt bedre Mennesker end vi Mænd, da de aldrig har gennemgaaet det forfærdelige Kursus i Raahed, som endnu kan bringe mit Blod til at

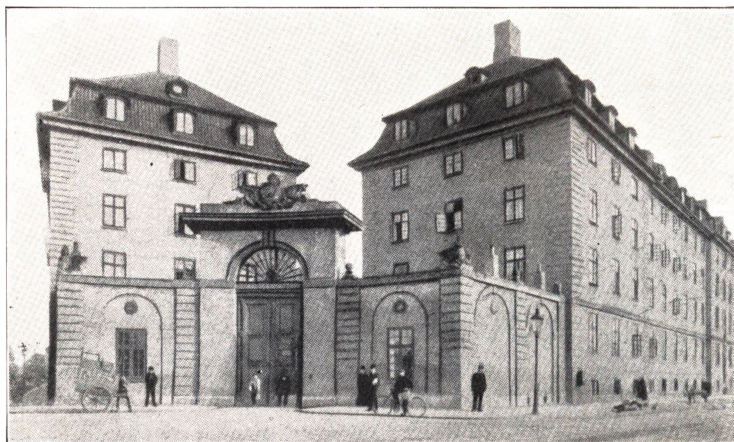
Paa Mundérkamret.

Fly Høje øst for Aakjær, imellem dem ses Landevejen Skive--Hagebro.

Søren Nielsen Daugbjerg,
Sognefoged i Fly, f. i Sjø-
rup ^{20/4} 1834, † ^{12/7} 1908.
(Sml. „Hans Nielsen“ i
„Vredens Børn“), gift med
Ma' Daabjærg. Daabjærg
† 1898.

Sølvgadens Kaserne.

koge. Jeg kan jo ikke engang lægge denne Raahed blot for mine Læsere, da jeg rent lovmæssigt ikke har Ret til at fæste de Gloser paa Papiret, der som en ustandselig Strøm vældede ud af Gabet paa disse „Lærere“ for Landets Ynglinge, der skulde opøves til at forsvare det ædleste, vi kender, vort Fædreland. Jeg husker endnu levende den For-aarsmorgen, da vi, en Række solbrændte Bondegutter, stod i vort civile Tøj foran *Sølvgadens* skumle Porte, der arkitektonisk set er saa skønne; for mig var de Indgangen til Helvede, hvis Porte maaske ogsaa arkitektonisk set er uangribelige. Jeg fik aldrig Tid til at kaste Blikket paa disse Portes Arkitektur. Jeg havde Møje nok med at passe paa, at ikke en eller anden Befalingsmand gled ud af Porten, uden at jeg havde faaet Haanden op til Huen. Det kunde koste sin Mand flere Dages Fængsel foruden Stroppe-ture i Gymnastiksalen. Man befandt sig paa Kasernens Grund som paa en Mose, som man ved er fuld af Hugorme. Man holdt Øjnene med sig.

Jeg havde ikke staaet blandt de sammenstimlede Kammerater 5 Minutter foran Kasernens Port, forinden det glimtede rundt om os af Sergenters Tinknapper. De tog et Skøn over vor Hob og delte os imellem sig efter vore Papirer. Jeg var blevet et Bytte for en Gendarmkorporal, der nu var steget til Sergent. Han tilhørte den ækleste Menesketype, jeg har kendt. Jeg har tegnet ham i en lille Skitse i „Hvor Bønder bor“ — hvor jeg skildrer, hvorledes de raa Karle under en Eksercits i Gothersgades Eksercerhus plagede Livet af en af mine kæreste Kammerater. Naturligvis blev det udlagt som et Ulykkestilfælde, den unge Mand, som var sine Forældres eneste Søn, var under Stroppeturen styrtet om af et Hjerteslag.

Jeg mødte paa Kasernen 31. Marts 1890 og blev Nr. 518 i 1. Kompagni, 24. Bataillon.

Da jeg havde opholdt mig i København i knap 8 Dage skrev jeg — ligervis som Wolle Vistisen i *E Bindstouw*, hjem til mine kære Forældre:

„Ja kjære Venner, det er en nederdrægtig Suppedas, jeg her er raget ind i. Den Dag jeg slipper helskindet ud deraf, da gir jeg alt mit Gods til de fattige.

Jeg havde ikke været paa Kasernens Grund mer end en halv Time, forinden jeg fik Færten af „Aanden“ paa Stedet. Jeg Ulykkelige havde i min Egenskab af vordende Fædrelandsforsvarer glemt at indkøbe et *Halsbind*, som nok var en paatrængende, ja ifølge Korporalen uomgængelig Nødvendighed. Men jeg var jo endnu ikke kendt med de spartanske Regler, der var gældende paa dette Jomsborg, hvor jeg var blevet indkvarteret haardt imod min Vilje. Med et sønderknust Hjærte meddelte jeg den sjællandske Djævel af en Sergent, at der i min Paaklædning savnedes dette vigtige Klædningsstykke. *Sergenten*: „Har De ikke no' Halsbind! Da har De, Satan lyne mig, haft Tid til at købe det. Har De nu ikke gaaet her i 3 Timer. Hva'?!“ — Nej, genmælte jeg spagt, jeg havde dog ikke været der mer end en halv Time. „Det er, Dælen splitte mig, Løgn i Deres Hals! — Ret Dem op, naar *jeg* taler til Dem! — Se paa *mig*! — Nu ser De at faa købt Dem et Halsbind, hva'! Ellers skal jeg den Onde torske mig, more Dem! Forstaar De!“

Det var min Modtagelse paa Sølvgadens Kaserne. Som Begyndelsen saadan Fortsættelsen. Dælen lyner og tordner over vor Udgang og vor Indgang. Der bandes og brøles saa lange Dagene er. Det er et helt Tordennejr af Eder

fra Morgen til Aften. Forbandelser drysser ned over os saa tætte som Aske over Pompeji. De hæsskregne Korporaler bander op imod den blaa Himmel, saa der gaar Blaaner for Solen derved; og Virkningen mangedobles og forskrækliges ved at den med Kraft udstødte Ed kastes tilbage fra Mur mod Mur, indtil den ender i en hul Buldren, som naar det tordner i Bjærgene. For et Par Dage siden havde vi Parade for hans Grimhed Oberstløjtnant *Buchwald*, en graanet Kriger med et „over“skægget Ansigt, der skinned som en poleret Kobberpote; men det var blot i korte lykkelige Sekunder, naar han behagede at vende Bagen til os, hans Antipoder, at vi fik Lov at se paa den „betydelige Mand“, overfor hvem vor ellers saa kry Sergent var saa hundeydmyg. Den meste Del af Tiden maatte vi rette os som en Pind i en Kolort og stirre stift paa et Taagepunkt der henne paa Kasernebygningens graa Mur, til vi følte os som hypnotiserede. Den graanede Kriger red rundt imellem os for at vi ret kunde indprente os hans barske Træk. Han svang sin Hest imellem vore Rækker, saa dens Hale piskede de nærmeste i Ansigtet, løftede sig i Sadlen og talte om Pligt og Straf, om at hver Tøddel og Bogstav i Krigsloven skulde ske Fyldest, om at være hørige og lydige, da han ellers skulde hidse alle Militærlovens vilde Rædsler ind paa os. — En militarisk Dommedagspræken i Vilh. Becks Stil. Ikke just gribende men gysende.

Der holdt han, den gamle Synder, højt til Hest, stiv og støt betragtede han vore holdningsløse Rækker, i hvilke enhver stod som han havde slugt en Stok, — betragtede os med et Blik som det, hvormed Slagteren ser paa et Stykke nyslagtet Kød. Jo, det var ungt og godt Kød, tænkte den Gamle, det egned sig allerkest til Kanonbøf. — Han

talte haarde Ord. Lystre skulde vi, Dælen — —! — Ulydigheden skulde faa sin Straf. — Vi var intet. Han var alt. *Han* havde Magt til at realisere sine Trusler; det gav hans Ord Respekt. I Luften bag ham skimtede vi Skokke af Rifler og dragne Sværd, mørke Fængsler og rustne Nøgler, Ris og Rotting og værre endnu. — Nogle „miserable Kreaturer“ — det var *vi*, mens han var Almagten; ja, selve den Almægtige til Hest! — — — O, om det dorske Kød, der stod hyllet ind i de mørke Kapper med Feltflaskerne daskende paa deres Bag — om de kendte deres Kræfter, da Gud naade den Almægtige og hele hans besadlede Stab! *De* havde Magten, men vidste det ikke, *han* havde ingen, men troede at ha den. Det var det, der var *hans* Styrke.

— Men det er gaaet for raskt! Jeg maa endnu tilføje lidt mere om Modtagelsen den første Dag.

Mens Sergent Jørgensen stod og bandede mig ind i Øjnene, saa hans Spyt stentede mig i Ansigtet, kom en Kollega og meddelte, at *hans* Kone gerne vaskede for Rekrutterne. Det opfattede vi ogsaa nærmest som en Ordre. Nu fulgte en Række forvirrede Timer: Korporalerne slæbte afsted med os fra det ene Hjørne af Kasernen til det andet for at faa de civile Klude ombyttet med Militærets bedaaende Uniformer. Enhver fik udleveret to Vaabenfrakker, en til daglig og en til Parade, men det skete alt under en Udfoldelse af Spektakkel og Skældud. De enfoldige tog til Takke med enhver Las, de klogere og frække huggede det bedste, og havde man en Gang faaet det paa Raden, var det en indviklet Sag at blive skilt ved det igen.

Naar man havde faaet Uniformen, blev man anvist sin Seng paa den saakaldte Belægningsstue, hvor man skulde staa til Ansvar for den mindste Strop. Den ringeste Fejl

med at hænge Sablen eller Haandklædet paa et forkert Søm kunde nedkalde en Styrregn af Eder og Forbandelser over ens Hoved.

Saadan var det fra Gry til Kvæld. Man var aldrig fri, aldrig sig selv. Midt i Afklædningen kunde et Par Befalingsmænd træde ind i ens Hule og overøse en med Sprogets vildeste Ord for en Forglemmelse, som ikke var et Halmstraa værd, men her blev skruet op til en Betydning, der kunde afstedkomme mørk Arrest for ikke at tale om Rotting eller Spidsrod.

Før vi satte vor Fod inden for Kasernegaarden, havde vi Hilsepligt til alle Hjørner og Kanter, ligegyldig tror jeg i hvilken Afstand, og da det hvørmede med Befalingsmænd inden for Kasernens Mur som Rotter i en Svinesti, kunde man ustandselig bruge Armen som Vingen paa en Vejrmølle. Det var en af de frygteligste Forbrydelser af alle at være gaaet forbi en Korporal og ikke have ydet ham den obligatoriske Hilsen. Intet kunde undskylde en saa grusom Forseelse. Han kunde rende efter én lange Veje, standse én paa Fortouget og overvælde én med Ukvemsord midt imellem de spadserende Civile, notere ens Nummer og røve én enhver fremtidig Udsigt til Fri-Søndage, true med rædselsfulde Stroppeture i Bajonetfægtning, alt maatte man tage imod med den krumme Arm strakt op til Huen, mens hele Jorden og Fremtiden sortnede for ens Blik.

Og saadan en uselig Orm af en Underkorporal glemte aldrig en Melding. Han var intet i sig selv, men her havde han Magt, Magt til at gøre et andet Menneske Fortræd for lange Tider.

Naar man kom hjem til Kasernen mødte der foran Sengetid et Par Befalingsmænd af endnu højere Grader, der un-

der en ny Udfoldelse af Skældsord dikterede én sin Dom, der for mindre Forseelser bestod i al Berøvelse af Fri-Søndage eller Udgangstilladelse, men heller ikke havde langt til mørk Arrest eller andre søde Muligheder. — Saadan gik Dagene, Døgn efter Døgn, fyldte til Randen af Raahed var de alle, det vilde være haabløst at fortælle det altsammen. Jeg skal bare gøre et lille Udvalg.

Vi laa en halv Snes Mand sammen paa min Belægningsstue. Rekrutterne havde øjeblikkelig nemmet Befalingsmændenes Tone, saa ogsaa de bandede og skældte ud og kivedes om Pladsen til deres Smule Habengut af et godt Hjærte. Somme Tider udartede det til ligefrem Slagsmaal; de frække stjal fra de fromme af Fællesgodset; havde én en pæn Livrem skulde han se sig godt for, om ikke den blev hugget af en af Kammeraterne. Befalingsmændene gav os ligefrem Anvisning paa at stjæle, naar man havde noget, der var lidt medtaget. Af de ældre fik man Anvisning paa, hvorledes man skulde ødelægge Dele af Uniformen, saa det blev ubrugeligt og maatte erstattes fra Depotkammeret. Der var et smukt Liv paa saadan en Belægningsal, d. v. s. Sovesal, hvor 10 eller 20 unge Klører skulde for det første rede deres egen Seng, mens ogsaa de andre 20 redte, skulde saa endelig til Ro for at nyde Nattesøvnen under Tæppet. Nogle var fulde, andre pralede af deres Sejre i Smaagaderne med et Væld af de utroligste Raahedsdetaljer. Det skulde alle døje, den fine med den plumpe. Hvad skulde en dannet Mand, der længtes efter Nattero, stille op imod en 3—4 Bisser, der, inden de faldt i Søvn, vilde gøre hinanden delagtig i deres obskøne Oplevelser. Det blev altid til et endeløst Skænderi. De, der vilde sove, brugte Mund over dem, der vilde vaage og for-

tælle Sjofelheder. „Hold Hals, 27!“ — „Hvad rager det dig, dit Fjols!“ o. s. v. — Det kunde føre til vildt Slagsmaal med braadne Pander og blødende Næser. Men Nattevagten kunde pludselig staa i Døren med blanke Vaaben, saa vankede der til Fredsforstyrren, et Klask af en tom Skede eller en Livrem hørte ikke til Sjældenhederne.

Alt blev foretaget i Fællesskab. Fra Morgen til Aften arbejdedes kun paa at udslette Individet til Fordel for Massen. Man havde egentlig intet Privatliv, saa længe man var Soldat, men var lænket sammen ligesom Slaverne; naar én sov, skulde de alle sove, naar én spiste skulde de alle spise. Sit hæsligste Udslag gav det sig under Døgnets nødvendige Intimiteter. Skulde man i et lovligt Ærinde var det altid i Fællesskab med en Række andre. I et Rum saa stort som en Bondelade stod der vel op mod et Hundrede aabne W. C.'er uden mindste Skillenum. Der sad man ligesom Høveder i den samme Stald, Bag ved Bag. Dette Rum alene burde have været tegnet og stukket i Kobber som Kaserne-Militarismens Symbol. Kaserneerne er ikke andet end Menneskestalde. Vi Rekrutter her paa Sølvgade var kun som nogle stakkels viljeløse Kreaturer, over hvem Slavepisen til enhver Tid svævede. Naar der var gaaet en halv Snes Døgn, havde de fleste vænnet sig til det som til det Uundgaaelige, andre kunde ikke vænnes til.

Jeg husker en skikkelig Bondedonnek fra en af de fjerneste Kroge af Landet, der to Gange gjorde Selvmordsførsøg. Dette her var ham for uudholdeligt. En Morgenstund havde de fundet ham i en Krog af Kasernen med Snitsaar i Struben. Korporalen kom stormende ind paa vor Belægningsstue, skoggerleende og ude af sig selv af Henrykkelse,

mens han fortalte: „37 har skaaret Struben over paa sig selv, det Fjols! Er der ikke nogen af Jer, der vil gøre det samme, saa kunde man da blive af med Jer.“ Han havde aldrig oplevet noget saa grinagtigt!

37 var sejglivet, han kom sig af sine Saar. Nu flygtede han ind i de nordsjællandske Skove og maatte hentes hjem af en Patrulje. For ikke at have mere Ulejlighed af Fæet fik de ham erklæret for tosset. Saadan fik den stakkels Hjemfødning atter Lov til at rejse tilbage til sine ensomme Forældre paa Heden.

Der er jo altid nogen, hvem Soldaterlivet synes uudholdeligt. Andre tykkes det er evigt Sjov. Jeg var nærmest ligeglad. Jeg var ikke af dem, der havde let ved at lære Eksercitsen og Geværrebene. Nu hævnede det sig paa mig, at jeg aldrig havde gaaet til Gymnastik, da jeg var paa Højskole.

Ogsaa Skytteforeningen derhjemme i Salling havde som Militærforskole min Foragt; men ved Energi og Paapasselighed kunde jeg godt lære de Hundekunster, man forlangte af mig, om end med meget Besvær; men det var Maaden, Tonen, der var mig frastødende. Intet kunde gøres eller siges uden at der fulgte en Raahed med, sjælden en Vittighed, bare den argeste Plumshed.

Hver Morgen kom Korporalen til vor Dør, naar vi skulde purre ud af Sengene og raabte med den samme stereotype Vending ind i vor Halvsøvn: „Er der nogen her, som er syge, sorrigfulde eller skidtrængt?“ Der skulde nemlig altid paa Belægningsstuen spørges, om nogen trængte til Læge, før Eksercitsen begyndte, og det var nu blevet *hans* Form for Medfølelse, som han trofast blev ved med at gentage hver Morgen al den Tid, jeg var paa Kasernen.

Hvad Befalingsmændene angik, havde man Indtryk af, at man altid stod over for Køtere, der finder en Nydelse i at rulle sig i et Ekskrement. Det var det, der i ens Rekrut-tid gav én den Odeur af Lokum, som man i hele ens Sol-datertid aldrig fik ud af sit Tøj eller sit Sind.

Men saadan har Soldaterlivet vist alle Dage været: en aabentstaaende Kloak til Nationens Forgiftning. Jeg min-des ikke et eneste smukt eller blot menneskeligt Træk, naar jeg tænker paa vore Befalingsmænd. Mellem Kammera-terne kunde det forekomme, at de delte deres Rullepølse med hinanden eller lærte hinanden Finesserne ved at pudse Knapper eller holde et Geværløb blankt. Der var en-gang jeg ikke kunde faa min Livrem til at skinne ved de *tilladelige* Opskrifter, der var bleven mig indprentet. „Dit Fjols!“ sagde Korporalen, og rev Remmen fra mig og gjorde den blank i en Haandevending. Han brugte nemlig en Pomade, som det *ikke* var tilladt at bruge, og kastede paany Livremmen over til mig. „Tak!“ sagde jeg. „Hold Kæft!“ sagde han, „man siger ikke Tak her!“

Paa samme Maade var det med Knapperne i ens Mili-tærfrakke. De kunde ikke gøres blanke ved den Behand-ling, der var befalet i vor militære Lærebog, alle pudsede dem paa en hel anden Maade og fik Anvisning derpaa af Korporalen, men *hvis* man naivt fremførte det, naar man blev hørt paa sin Lektie, blev man noteret og fik maaske ligefrem Stuearrest.

Saadan var det hele Vejen. Men som sagt, Militarismen har været ens alle Dage. Den vi har i Nutiden bliver endda ikke saa sjældent kaldt human.

Min gamle gode Fortæller hjemmefra, Ywer Larsen, der

havde været Soldat i 8 Aar under Frederik den Sjette, fortalte mig, hvordan det gik til i *hans* Soldatertid. Det var Stokkeprygl fra Morgen til Aften. Selv om man intet ondt havde gjort, kunde en pryglelysten Militærperson bare for at tilfredsstille sin Perversitet overfalde en forbigående Rekrut med de grusomste Slag af Rotting-Stokken.

Ywer sad en Dag og gassede sig ved en af Kassellets Kanaler, hvor han dypede et Par Sokker og vaskede dem med sin Ryg imod Foraarsolen. Paa én Gang begyndte det at hagle med Stokkeslag ned over hans arme Ryg. „Aah Herre Jøsses,“ sagde Ywer, „hvor det endda gjorde ondt! Det var lige saa det surred igennem jen si' Rygben!“

Da han saa op, stod hans Ritmester over ham. Han havde ikke kunnet gaa forbi saadan en dejlig myg Ryg uden at maale den med Stokken. Da han havde tilfredsstillet sin Pryglelyst, fortsatte han som om intet var hændet, og Ywer fortsatte sin Sokkevask som han kunde bedst.

En Dag kom jeg om til en gammel Skræder i Gothersgade. Det var Sergent Jørgensen, som jeg en Søndag Formiddag maatte rende Bud for, ligesom man til enhver Tid skulde børste hans Støvler, banke hans Tøj og meget mere. Den gamle Skrædermester fortalte mig med talende Træk om *hans* Soldatertid, der faldt i 1860'erne. „Ja,“ sagde Skræderen. „I skulde klage over at være Soldater nu om Stunder! Nej, da skulde I vide, hvad *jeg* har maattet gennemgaa. Jeg husker en Dag, vi gik og eksercerede paa Nørrefællend, hvor Køerne gik i store Flokke og efterlod deres Nødtørft. Der blev kommanderet: „Fald ned!“ og der var en af Kammeraterne, han lagde sig ved Siden af saadan en Kokasse. Men det var ikke Meningen; nej, han skulde *kaste* sig i den! Da han gjorde Modstand og stadig

lagde sig ved Siden af, tog Sergenten ham i Nakken som en Grævlingehund og tværede ham rundt i Genstanden. Han spruttede jo en Del ved den Behandling. „Hvad Satan!“ raabte Befalingsmanden, „spytter du paa mig!“ I det samme drev han ham én med knyttet Næve lige ind i Ansigtet, saa flere Tænder gik ind i Munden paa ham!“ — — —

Nej, sandt nok, slet saa galt gik det jo ikke i 1890, da jeg marcherede for Guds Ansigt paa Nørrefælled, hvor der ogsaa den Gang gik Flokke af Køer. Men Sergent Jørgensen havde nu alligevel sin Plasér af at lade sin Afdeling falde ned, hvor de friske Kokasser laa, og skoggerlo, naar vi kom op med Benklæderne tilsølede af denne grønne Ækelhed. Naar man kom hjem, kunde man faa en hel Eftermiddagsvask paa saadan et Par blaa Benklæder, der havde været i alt for intim Berøring med de Uhumskheder, som Køer eller Bisser havde ladet ligge paa Nørrefælled.

Jeg mindes aldrig jeg har været saa træt eller saa udaset, som naar man en varm Sommerdag kom hjem fra Eksercitsen dér.

Den mindste Uregelmæssighed fra en af de tungnemme Kammeraters Side kunde bringe Sergent Jørgensen i det vildeste Raseri, og han kunde kommandere hele Afdelingen i strakt Løb indover den umaadelige Fælled, med at falde ned og staa op igen i en Uendelighed, rende, springe eller marchere med strakte Knæ for ikke at tale om Benløftning, der kunde fortsættes til der gik Taage for éns Øjne.

Man maa vel huske paa, hvordan en Soldat selv i den varmeste Sommersol gik klædt — i tommetykt Vadmøl spændt sammen med Knapper og Læderremme, i plumpe, tunge Fedtlædersstøvler og med indtil 2 Lispunds Oppakning paa sin Ryg foruden Feltflaske og Gevær. Jeg var en

stærk Mand, der var vant til mange Strabadser. Jeg er aldrig selv besvimet under Øvelserne; men jeg saa paa mange, der faldt. De fik bare et Spark, idet de rejste sig igen. Det var et af Sergent Jørgensens Livudtryk: „Jeg skal, Satan fortære mig, la jer løbe, til I styrter hver eneste Mand!“ Han havde det i sin Haand at lade Handling følge paa Trusel, og ingen har set nogen af hans Overordnede skride ind, selv om han plagede en hjælpeløs Rekrut aldrig saa raat.

Det var da med god Grund, naar jeg dengang altid overskrev mine Breve med Adressen: „Helvede“ og for Spøg til dem af mine Venner, der fik Breve fra Kasernen, brugte rødt Blæk.

Naturligvis tog Befalingsmændene baade sig selv og deres Haandværk umaadelig højtideligt. Jeg glemmer ikke en Dag, hvor Oversergenten gik omkring og synede Rekrutternes Geværløb. Omsider kom Raden ogsaa til mig. Jeg havde aldrig skudt et Gevær af i mit Liv. For mig range-rede Officerernes Kæledægge: „Geværmodel 1889“ med en Morderdolk eller et Redskab i Indbrudstyves Hænder. Det var da ikke at vente, at jeg skulde behandle Vaabnet med nogen særlig Ømhed eller lade det forstyrre min Nattefred, men det forlangtes der. Det var en umaadelig Forbrydelse at lade ens Gevær komme noget til.

Oversergenten tog Vaabnet fra mig, slog Løbet ned og saa igennem det mod den blaa Himmel. „Deres Gevær er møgbeskidt,“ sagde han med den strammeste Bismarck-Mine, „det har Rustpletter langvejs. Det er Deres Forældres Skyld! De har givet Dem en daarlig Opdragelse!“

Mine brave arbejdsomme Forældre! De havde ganske vist haft andet at bruge Dagen til end at lære mig at

pudse Geværløb. End ikke „Model 1889“, dette Vidunder blandt Mordinstrumenter, var naaet inden for deres Bevidstheds Rækkevidde.

Naa, ved et rent Mirakel slap jeg ud af dette „Helvede“, der stod fuldt paa Højde med Dantes. Det forekom mig bestandig, naar jeg skulde skyde med mit Gevær, at jeg ikke kunde faa Øje paa Sigtekornet; kanske var det kun en Forestilling. Jeg anstrengte mig vist ikke overvættes men lod mit Skud suse afsted paa bedste Beskub. Til sidst stod der en hel Flok Befalingsmænd omkring mig og mit afskudte Vaaben, hvis Projektil gik milelangt forbi Skiven. Enten maatte jeg være den værste Simulant eller ogsaa var jeg blind som en Muldvarp. De blev enige om, at jeg skulde møde til en Synsprøve hos Militærlægen, og saa heldig faldt Prøven ud, at jeg blev kasseret efter blot 6 Ugers Tjeneste. Jeg betragtede det som et af de lykkeligste Døgn i mit Liv. Jeg ved ikke, hvor meget der var Held, hvor meget der var Sandhed i Prøven, nogle besynderlige Øjne har jeg altid haft, det ene kunde knap kende min nærmeste Ven i Skridts Afstand, det andet saa Pokker i Vold over alle Kæmpehøje og Kirketaarne. Lægen, der foretog Prøven, var den Dag grumme uoplagt. Han gabede og strakte sig som efter en Kæmpekæfert, før han gik i Gang med de mærkelige Linser. Lidt Fysik havde jeg da ogsaa lært til Præliminæreksamen, kunde ogsaa svare paa hans Spørgsmaal, saa Svaret kom nogenlunde i mit Favør.

Ved et Guds Mirakel kom jeg udenfor den Tryllekreds, som Sergent Jørgensen med sin Sabel havde slaaet omkring mig. Jeg saa aldrig Raden mere. Med nogen Skadefryd hørte jeg — som et Rygte — nogle Aar efter, at han havde faaet sin Afsked fra Militærvæsenet efter en Lørdagskæ-

fert. Umiddelbart efter skal han have taget Rejsepas fra denne Verden.

Han hører til de sletteste Individder, jeg har været ude for, og dette onde Menneske havde hundrede unge Knøses Skæbne i sin Haand.

Denne Jørgensens Hedengang oplevede jeg dog ikke paa Kasernen. Derimod faldt det i min Lod at blive Vidne til et Stykke Menneskepsykologi, hvor Militarismens rette Sjæl kom for en Dag.

Socialdemokraterne i København holdt i 1890 deres Majfest paa Nørre Fællod som de var vant til. Den onde Samvittighed hos Regeringspartiet ventede sig ikke noget godt af Dagen; det saa Revolutionens Hydra overalt. Mellem Regeringen og Militæret var der altid et udpræget Sammenspil. Det gav sig ved denne Lejlighed Udslag i, at Overbefalingen havde givet Ordre til at holde Soldaterne hjemme paa deres Kaserner hele Dagen. Og her paa Sølvgade blev der den 1. Maj slæbt 20 Kasser med Ammunition fra Depotet ned i Samlingsstuen, hvor der uddeltes 20 skarpe Patroner til hver Mand. Vor Korporal — Hansen — var lige ved at slaa Vejrmøller af Jubel ved Udsigten til at komme til at skyde paa levende Mennesker og det ovenikøbet „Socialister“! „Aah, Satan styrte mig!“ Han teede sig som en Jagthund, der ser, at dens Herre tager Bøssen ned fra Knagen. Paa denne blodige, ubeherskede Lømmels Adfærd kunde man se, hvad der var tiltænkt Arbejderne, deres Hustruer og Børn.

Hele Dagen holdtes vi strængt indespærrede med Geværerne i Beredskab. Men Arbejderne holdt sig rolige — til deres Fjenders dybe Skuffelse.

Hvilken Flovhed stod ikke malet i Ansigtet paa de blodtørstige Underofficerer, da de næste Dag maatte lade Rekrutterne bære al den kære Ammunition tilbage til Materialhuset i Østfløjen!

Men jeg gottede mig hjærteligt over de Uslinger og deres fejge Skuffelse ved ikke at komme til at skyde med Skarpt paa skikkelige Arbejdere, der stred for deres fattige Menneskeret ved at demonstrere mod Estrup og hans lovbryderske Stab.

En vidunderlig skøn Sommerdag i Majs Midte saa jeg atter Karupaaens paradiseligt grønne Enge fra de høje Banker Øst for Aakjær ligge badet i Sol for mine gudbenaadede Øjne. Moses kan ikke med større Jubel fra Horebs Bjærg have set ind i det forjættede Land end jeg her fra Daasbjærg Høje saa vestud mod mit fattige, vidunderlige Barndomsland. Mit Bryst fyldtes med Glæde, saa mit Hjærte bogstavelig hamrede mod mine Ribben. Terænet er her stærkt faldende. Jeg skridtede frem i Sollyset ovenpaa et lavt Dige mellem to Nabomarker, hvor Rugen stod højt til begge Sider. Aaen glimtede i blide Slyng nede i Engene, Bierne summede om mine Sko, hvor jeg skred frem over vild Timian, Blaaklokker og den gule Snerre. Og der lige for mine Øjne, midt for den grønne Eng, laa mit Barndomshjem saa lav og liden, med Kalk paa Væggene og Mos paa alle Tage. Svalen, der rugede i Hestestalden, kom mig i Møde og slog ligesom en usynlig Kæde om min Hals, mens den med et „Kvivit“ fløj i lange Sting langs Jorden foran mig: „Det er denne Vej!“ Fløj, vendte, kom igen: „Kvivit!“ Den vidste, den havde mig i sit Garn. Smaakalvene brølede i Tøjret inde ved Burre-

gavlen og lidt længere til Venstre løb det nyfødte Føl i lange Buer omkring dets græssende Moder.

Aldrig har jeg set mit Hjem saa dragende skønt! Jeg gik som paa en af Vejene i Guds Rige! Jeg kom fra det Ækleste, jeg havde mødt paa denne Jord: En dansk Militærkaserne. Jeg nærmede mig det Sted, hvor jeg var født, hvor min Mor endnu levede, hvor Føllet løb frit omkring uden Trenser eller Baand, hvor Husets gamle bjæffende Moppe kom sanseløst løbende imod mig gennem Gaardsleddet. Fra et dyrisk Helvede var jeg atter som ved et Mirakel dalet ned til det skønneste, jeg vidste: Min Mors Hus og mine Fædres Hjem.

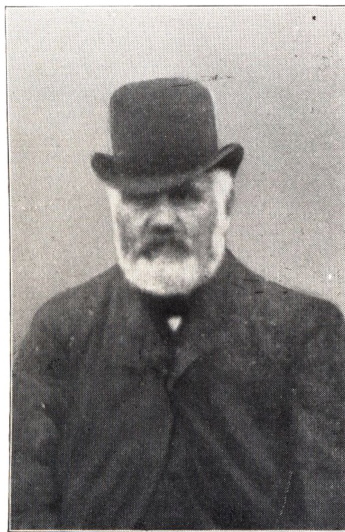
Det var den Sommer — 1890 — da min Mor i en forholdsvis ung Alder blev taget ned. Hun var paa det Tidspunkt allerede stærkt mærket af Døden. Hun holdt mest til i Sengen, men kunde af gammel Vane ikke rigtig lade være at tage en lille Spadseretur langs den lange Skammel. Sandet paa Teglstensgulvet knirkede under hendes Træsko, mens hun uden Ophør holdt den magre Haand presset imod sit Bryst, og med store indsunkne Øjne fremstammede hun de tungsindige Ord: „Der er ingen Fryd i æ Krop mier.“

Hun blev som himmelfalden, da hun saa mig i den lave Dørkarm. Jeg havde ikke faaet Tid til at give noget Varsel for mit Komme. Hun havde vist nok opgivet at se mig mere. Hendes første Udbrud var: „Nej Jøsses, Jepp' — hwoden go' det te, te do er hær?“ — Der gik ligefrem en ny Livsstrøm igennem hende, og nu hændte den lille Scene, jeg har skildret i mit Digt: „Mor ved Brønden“. Men Sygdommen havde alligevel for haardt et Greb i hende, og snart indtraadte den pinefulde Tid, da det blev mig klart, at hun

Bag Hjemmets Gavl. (Min Far og min ældste og yngste Søster, 1896).

Jens Kjærgaard i Fly (1895).

Mine Sødskende (1921). I øverste Række, fra venstre: Jens Peter (født 1878), Jens (f. 1864), Jeppe (f. 1866), Jens Christian (f. 1872), Hans Peter (f. 1875). Nederste Række fra venstre: Kirsten (f. 1869), Margrethe (f. 1862), Bodil (f. 1881).

ikke vilde staa det over. Hun døde den 7. Juli, en Maanedstid efter min Hjemkomst. Hun blev kun 51 Aar.

Min stakkels mishandlede Mor! *Vi* kunde ikke hjælpe hende, Lægerne heller ikke. De blev forresten spurgt grumme lidt. Det var ikke almindeligt dengang med Lægehjælp uden i store Barselaffærer. Bonden var saa fattig, der var ikke Raad til nogen Ekstravageren. Sygekasser eksisterede ikke, Læger var der heller ikke mange af, og deres ret skikkelige Honorarer syntes svimlende Summer for det Hjem, hvor der ingen rede Penge var. Far havde sjælden ti Kroner liggende i sin Pung og aldrig en Øre i Baghaanden noget Steds, kun Gæld og Armod hvorhen han saa.

Men én Gang kom der dog en Læge over Bakkerne ned til min syge Mor. Det var Dr. Rambusch i Sjørup, der blev hentet i min Fars egen stive og umagelige Vogn kort Tid efter, at Lægen som ung Mand var kommet der paa Egnen. Men Mor var allerede dengang saa svag, at hun saa at sige trængte til daglig Lægehjælp. Jeg tvivler paa, at den flinke Læge fandt hendes Sygdoms Aarsag. Hendes Lidelse var, saa vidt jeg nu kan forstaa, den samme som har ødelagt saa meget i mit eget Liv: En ondartet Forstoppelse, der var gaaet over til en Tyktarmsbetændelse. Den Sygdom kendte Lægekunsten dengang grumme lidt til, behandlede den i hvert Fald saa at sige aldrig metodisk. Det er den græsseligste Lidelse, der uvægerligt vil nedbryde sin Mand, hvis der ikke hjælpes i Tide.

Min Mor blev aldrig hjulpet. Det lille haabløse Menneske, der nu var saa tyndt som et Straa, kunde kalde mig hen foran sin Stol, slaa sine Arme om min Hals og uden Ord briste ud i den dybeste Hulken.

Saadan døde tusind og atter tusind af flinke Bønderkoner i deres bedste Aar uden at nogen kunde fatte deres Lidelser eller blot lindre dem med et Pulver.

Min Mors Død kom jo ikke bag paa mig; jeg havde allerede længe frygtet en Katastrofe. Allerede om Efteraaret 1889 var det mig klart, at der ikke kunde være langt igen. Jeg skriver i et Brev til Marie Bregendahl (11. Okt.):

„Min Mor syg, dødssyg; en Aare sprungen i hendes Mave. Hele Huset alarmeret op Kl. 2. Hulken af de Store. Smaagraad og Klynken rundt om fra de Smaas Senge. Natens og Stormens sorte Vinger flakser omkring Huset. Sorgernes sorte Skygger trænger frem af Krogene og har snart erobret hele Stuen. Livet og Døden i Brydetag ved min Mors Seng. En uhyggelig Nat.

Min Mor, min kære Mor! Som jeg elsker denne Mor! Vi *maa* beholde hende. Doktoren siger vi *kan* beholde hende ved yderst forsigtig Omgang.

Her sidder jeg ved min Mors Seng, jeg vil ikke sige Dødsseng, for hun *maa* ikke dø endnu. Jeg tør ikke tale til hende, ikke sige hende et trøstende Ord, for hun *maa* ikke tale, eller tales til.

Undertiden ser hun op paa mig med store taarefyldte Øjne, men hendes Mund er tavs. Disse store tavse Øjne, hvor har de ikke tit set paa mig! Hun elsker mig denne Mor, hun forstaar mig ikke, men hun elsker mig.

Børnene titter ved Døren: „Hvordan har Mor det?“ — Far gaar og græder bag sin Plov.“

Ogsaa 23. Decbr. samme Aar skriver jeg:

„Min stakkels Mor! Hendes Sygdom blev lang — og den er ikke nær til Ende endnu. Men hun ligger ligesaa rolig det lange forfærdelige Døgn; siger kun lidt, klager

aldrig; lidt dæmpet Sorg, naar Solen skinner ind i hendes matte Øde. — En heroisk Sjæl, min Mors! For det er i Liddelsen et Menneske skal vejes. — Mit fattige simple Hjem er da ogsaa blevet frygteligt hærget i denne Vinter. Det er, som en Ulykke slipper ind, hver Gang vi aabner en Dør.“

Dagen før Døden indtraadte skriver jeg atter: „Hvor bliver det dog haardt for min Mor nu. Hendes Legeme klemmes mer og mer ind i Dødens Marterhjul. Men hun lider stumt, uden Smerteslynk og -Klage, lider med tørre Øjne. Det eneste Ord, jeg faar, naar jeg bøjer mig ned til hende er: „Det bliver værre nu!“ Altid værre. Jeg vil haabe, hun ikke maa leve denne Dag til Ende.“

— Hendes Død gjorde det dybeste Indtryk paa mig. Jeg syntes, al Sol og Varme fra den Dag var forsvundet fra mit Hjem. Før havde jeg altid haft et Sigt punkt under min stærkt vagabonderende Færd. Nu var jeg pludselig bleven en hjemløs.

Far blev endnu mere rund over Ryggen. Skønt han levede en halv Snes Aar derefter lod han sig aldrig trøste. Han var og blev efter denne Dødsnat en tungsindig nedbøjet Mand.

Efter at være vendt tilbage til min Hjemegn slog jeg ind paa den samme Levevej, som jeg havde dyrket før mit ufrivillige Ophold paa Sølvgadens Kaserne.

Altid var jeg ude i Møder og Skærmydsler, gik mere og mere Politiken og Agitationen i Vold, holdt revolutionære Foredrag imod Militarismen og Provisoriet, strejfede og strejfede og var aldrig i Ro, gennemkrydsede Hedens Veje, som oftest uden en Øre i Lommen.

Hvad skulde jeg tjene Penge ved, naar jeg ikke var i nogen Stilling? Og noget Baand var jeg ikke tilbøjelig til at tage paa mig. Men jeg var lykkelig som Stæren paa Taget, naar den synger og basker sig med sine morgenduggede Vinger. Venner havde jeg i Tylvtetal, der smilte, naar jeg kom, og gerne husede mig nogle Dage, for den Sang og det straalende Humør, der stod ud fra mig. Jeg havde tidlig udviklet mig til en taalelig god Oplæser, havde altid „Per Gynt“ eller „Ambrosius“ eller Bjørnsons Vers eller noget andet fornøjeligt i Tasken, saa Folk syntes, de var blevet beriget ved mit Besøg. Havde jeg boet en Nat eller to hos en af Vennerne, var jeg straks paa Vej til en anden. Hyppig var det gamle Højskolekammerater, der havde faaet Gaard og Grund, ikke saa sjælden var det Datidens opvakte *Mejerister*, jeg søgte ind til. Dem havde jeg gerne gjort Bekendtskab med gennem *Esper Andersen*.

Det hændte, at de arrangerede Møder for Egnens Folk, naar jeg var kommet til Huse.

Jeg havde let ved at holde et Foredrag, var ikke bange for at give mig i Kast med de sværeste Emner. Omkring 1890 talte jeg hyppig om „Faust“ eller læste „Brand“ af Ibsen og gav bagefter en Tydning af de dunkle Steder. Ibsen var dengang mit ét og alt; jeg kendte sikkert hver Stavelse, han havde skrevet og kunde paa staaende Fod forklare mit Bondepublikum de sværeste af hans Dybsindigheder. Folk var taknemmelige. De kendte vel knap nok Ibsens Navn, men de var dog med i noget literært, noget der laa over Møddingen og Hverdagen. Forsamlingen var sjælden større, end at Værten bagefter kunde byde dem alle paa Kaffe, mens jeg indimellem forlystede Publikum'et med grinagtige Historier af „Pluk“, og lod dem nyde godt af min ungdommelig klangfulde Sangstemme indtil Midnat og derover.

I de private Hjem blev der aldrig forlangt Entré ved mine Foredrag, saa hverken jeg eller min Pung blev fed af den Forretning, men det var skønne Tider; jeg vandt mig mange Hjærtevenner og lærte at kende det danske Land i Sol og Regn.

Jeg kunde nævne en hel Hoben Navne paa brave Mennesker, der aabnede deres Døre som deres Hjærte for mig i disse glade Ungdomsdage. Jeg skal kun nævne *Konrad Understrup* og hans Hustru *Eva* i „Brændgaarden“ ved Herning og saa *Mads Sønndergaard*, en herlig Sønnderjyde, Mejerist i Skals, som nu i mange Aar har boet i Amerika.

Disse Ture var oftest knyttet til Sommeren, da Fåret

var dertil, thi Penge til Toget havde jeg ingen af og savnede dem heller ikke.

Jeg blev ved at have Standkvarter snart hos Per Odgaard, snart hos Esper Andersen. I det meste af Efteraaret 1890 boede jeg paa et lille Kvistrum hos den sidste, min aldrig svigtende Ven, i hvis Ungkarlejem jeg altid kunde regne med baade Mad og Seng.

Her hos Esper Andersen skrev jeg — som tidligere berørt — i Efteraaret 1890 foruden en Række Digte, hvoraf enkelte gik op i Samlingen „Derude fra Kærene“, en hel Bibelkritik, der endnu ligger utrykt i mine Gemmer og heller ikke egner sig til at trykkes, men bare at se tilbage paa som en Slags Selvorientering i den gamle forunderlige Bibelbog. Jeg kendte den i disse unge Aar ud og ind, lod mig fylde af dens Patos og harmedes og forfærdedes over dens vilde Had, dens ubændige Brutalitet og religiøse Raahed. Da læste jeg mig for Alvor bort fra al Tro paa Biblen som *moralsk* Rettesnor, og aldrig har Kirken eller noget af, hvad dens er, kunnet faa Tag i mig senere. Men Biblen ligger den Dag i Dag kendt og hjemmavant i min Haand.

Ja, som jeg læste i disse Aar! Tit, saa Grunden gyngede under mig. Jeg skriver i *Dagbogen* 13. Juni 1891:

„Bøger! I har berøvet mig min trygge Ro, min Families Tillid, min Moders Haab, — min Barndoms Tro og mine Fædres Gud. I har tændt et Baal i min Hjerne, ved hvis Skær jeg saa, hvor dum jeg var, men ogsaa hvor kort der er til Videnens Vægge. —

Skal jeg da forbande Jer? Nej aldrig! Thi I skænkede mig Lys. — Hvad det Lys siden har aabenbaret mig, kan jeg ikke gøre Jer ansvarlige for. Priset være Lyset! For dømmelse over al *indbildt* Klarhed og Skin!“

Det var i disse Aaringer, jeg formede denne Devise
(19. September 1891):

„Af levende Menneskers døde Tale lærte jeg intet.
Af døde Mænds levende Værker lærte jeg Alt.
Leve de Døde!“

— Indimellem at jeg læste Biblen oversatte jeg Digte af Heine, hvorved jeg skolede min Sans for den metriske Form, thi Heine, den gamle Rodhugger, var paa dette Tidspunkt — som tidligere fortalt — rigtig en Digter efter mit Hjærte. Intet skaanede han med sin frygtløse Sarkasme.

Han var jo nok noget negativ. Hans ubarmhjærtige Økse kløvede alt til Roden. Han pegte energisk paa Ormen i det hule Ved, mens han opslog en djævelsk Skogger: „Kan du se, der kryber den! Sagde jeg dig det ikke nok, at det var hult indvendigt!“

Men han er alligevel en sund Forfatter at træffe for en kæmpende Yngling, der smeder paa sit Spyd. Man skal igennem ham. Der er et Sundhedsmoment i denne flirende Hebræers skaanselsløse Kritik og susende Svøbe, der slaar ned paa alt Hykleri.

Jeg ønsker ethvert ungt Menneske sit Møde med Heine. Han er skøn som Rimfrost, der hænger paa Grenene med kolde funkende Klaser i Vintermorgenens Sol. Det er styrkende for ens Lunger at indaande denne bidende Kulde; men han maa overstaaes i Tide: Vi maa ikke blive ved ham alt vort Liv, da bliver vi kun golde Tvivlere, der aldrig faar Foden mod Handlingens og Positivismens Grund.

Jeg blev i Heines Skygge lidt for længe, hele 90'erne

ud, saa jeg nær havde faaet alle mine Ungdomsfrugter lagt øde. Det er dog længe siden jeg er blevet færdig med ham. Nu kan jeg knap læse et Digt af ham til Ende uden at fryse.

I 90'erne ventede mig hans diametrale Afløser, mit Livs Glød og Glæde, min hjærtenselskede *Robert Burns*. — Mens Heine var mig som en Isvaffel, der æggede ved Tænderne, blev Robert Burns som det evige uslippelige Rugbrød, hvis nærende Sødme og Friskhed aldrig hverken trætter eller vamlar.

Min eksistensløse Tilværelse, der saa at sige aldrig kastede en Skilling af sig, blev dog omsider uudholdelig. Jeg kunde jo dog ikke vedblivende tære paa gode Venners Brød og Pung. En Gang maatte jeg se at komme i en Stilling, hvor ringe den saa end maatte være.

Jeg havde sendt et Par Smaaartikler, ogsaa et enkelt Digt, til Pastor *Morten Pontoppidan*, der dengang sammen med *Falkenstjerne* udgav Ugebladet „Tidens Strøm. Det havde ført til en Korrespondance. Pontoppidan havde dengang en Højskole i *Hjørlande* ved Slangerup. Den var stærkt i Forfald, men Pontoppidan kunde dog ikke drive den alene. Nu havde han netop faaet Brug for en Andenlærer. Han tilbød mig Pladsen, som jeg kunde tilflytte straks. Jeg slog til. Saaledes kom jeg først i Januar 1891 til at konditionere hos Morten Pontoppidan som Lærer paa nævnte Højskole. Den havde kun en halv Snes Elever, saa Lønnen var grumme lille. Jeg afløste *J. P. Sundbo*, der havde afløst Digteren *Henrik Pontoppidan*, som nu boede i et lille Hus oppe i Hjørlande By sammen med sin unge Kone. Jeg havde dog ikke Mod til at søge ham dengang. Først langt senere blev vi helt gode Venner.

I et Brev af 4. Januar 1891 melder jeg om denne Scene-
forandring i min Tilværelse:

„Næste Gang du skriver til mig, maa du adressere din Livsvisdom til Hjørlunde Højskole pr. Slangerup, Sjælland; thi jeg er fra Dags Dato ansat dersteds under Navn af *Lærer Jeppe Aakjær!* Jeg fik Tilbudet iaftes og rejser imorgen ekspres. Akkorderne er just ikke særlig glimrende, men det gir dog Brødet og en lille Smule Smør paa Brødet. Jeg bliver der sikkert kun de tre resterende Vintermaaneder, naar de er omme med Is og Snesjap, saa vender jeg atter mine Fjed mod Jydernes Land sammen med Storke og Frøer og andre Sangfugle.

Saa ser det altsaa ud, som om jeg ogsaa for denne Vinter skal blive fri for at tjene Føden ved at ta omkring og sælge Musefælder.

Skæbnen er dog undertiden ganske føjelig, langt bedre end vi har Lov at vente i disse Tider; thi vi Mennesker er nogle miserable Kreaturer; nogle sande Æsler — „aa o te“, der ikke fortjener en synderlig bedre Lod end den der Nytaarsnat vederfares en herværende Skrædder: Han blev trukket paa den bare Ende hen over en opløjet Snemark.

Saa Farvel! Paa Hjemvejen i Foraaret tar jeg ind og varmer mine Fødder ved P. Thomsens Kakkelovn. Jeg vil meget nødig undvære hans fortidige Sympati, skønt jeg forstaar saa godt, at jeg ofte sætter den paa streng Prøve. Man faar se at tilgi mig en Del Meningsuartigheder; jeg hører til de Folk, der hellere vil køre ved Siden af Vejen end i den. Jeg er ikke som den fortræffelige P. Thomsen en adstadig Vandrer paa Livets Chaussée, men jeg er den

glade Skytte, „der springer over Markerne, danser over Bakkerne“, regelløs og lunefuld som Vind i Vaar; „nu i Sorg, nu i Glæde, nu i Fald, nu i Sæde“; der er Graad i mine Sange, og Sang i min Graad, Barnet hulker i mit Hjærte, naar jeg spotter. — Jeg er Jæger, en Nimrod for Herren, og en god Jæger følger ikke Vejene.

Jeg ønsker ikke at leve min Alder ud, hvis det skal ske paa Udviklingens Bekostning. Fæld mig, mens jeg grønnes! Hug mig om, imens jeg vokser! Har jeg naaet min Udviklings Top, saa løft kun din Økse, gamle Livsfjende, du magre Død! Jeg ønsker ikke Egens Alder for som den at dø af Hulhed, dø indefra og udad. Hvert Aar gaar der nye Safter i Grenene, nye Strømme i Floderne, nyt Blod i Aarerne — skulde der da ikke gaa nye Idéer i Hjærterne, nye Sandheder i Sjælene! Eller lar vi Dyret Dag ud, Dag ind staa i det samme Tøjrslag? Nej, det er kun Mennesket, vi behandler saaledes. Det maa gaa rundt og rundt i den samme Tros, om det vil gælde for Karakter.

Min Livsanskuelse er en Bygning under Opførelse. Stilledset tages aldrig ned. Thi naar bliver vi færdige med vore Lapperier? — — Den Dag, jeg hejser Kransen over det færdige Værk, da gir jeg Brændevin til hele Mandskabet! Men Kransen over vort *færdigtømrede* Livssyn — det er vor Ligkrans!“

Jeg var rigtig i mit Es som Højskolelærer og tog mig ingenlunde Opgaven let. Jeg var langt mere belæst end unge Mennesker i Almindelighed. Mine Foredrag var ikke frie Emner om alt mellem Himmel og Jord, som det dengang var Mode paa Højskolerne. De handlede om Realiteter og optog mig selv med Liv og Sjæl. Det var mest ret

vidtløftige Biografier af historiske Personer, som havde gjort Indtryk paa mig, hyppig Samtidens egne Mænd. Saaledes holdt jeg en lang Række Foredrag om *Charles Darwin*. Jeg talte ogsaa om de store Opfindere som *George Stephenson* og *Th. Edison* og ellers de store Literaturnavne som *Goethe*, *Shakespeare*, *Bjørnson*, *Ibsen* o. m. a. En stor Bunke Foredrag i Udkast ligger endnu i mine Gemmer som Minde om den Periode i mit Liv.

Et Brev fra 15. Febr. 1891 — til min Bror fortæller om mit Liv paa Hjørlunde:

„Jeg er glad ved at holde Skole her, men jeg vilde være det i endnu højere Grad, om jeg havde nok saa megen Tid til Forstudier. For det er det sørgelige ved at være Lærer, at man skal rive Brødet halvbagt ud af Ovn og servere det saaledes for sine Elever, ja, mange Gange tage det raat fra Dejgtruget. Hvordan de faar det fordøjet, det forstaar jeg saagu' ikke! — — —

Jeg læser forvovent meget og arbejder stadig paa at opbygge min Selvstændighed. Hver Trævl i min Tro lægges under Loup og undersøges, hver Fold i min Følelse, hver Stænk i min Sjæl holdes kritisk op mod Lyset; alt det mugne Arvegods af Tro og Fordom har jeg baaret ud i Solen; hver en Frase, hvert et flæskefedt Ord har jeg kattet op i sine Tjavser og slængt det fra mig. Den Skæppe Kartofler, jeg fik fra Fædrene, har jeg taget for mig og undersøgt én for én, og hvad der savned Spirehuller, det har jeg uden Sky lagt til Side. — Du ved man renser Guld ved at sønderdele det og kaste det i Kvægsølv, det vægtige Guld synker tilbunds, mens de lettere Substanser svømmer ovenpaa og skummes af. Saadan har jeg rensat mine

Tanker for uædle Substanser ved at kaste dem i Kritikkers Kvægsølvsskaal. — — — Dersom de skulde spørge efter derude, hvad jeg tar mig for, saa kan du svare, at jeg brænder Sten til en ny Lade!

Jeg er fyldt af Foraarsaab og det reneste Mod. Hvad andet jeg tvivler paa, — paa mig selv har jeg Tro! Og det er vel ikke *min* Skyld, om jeg tvivler overhodet. Er alt ikke anlagt paa at skabe Tvivlere i dette Land, hvor Hykleriet ligger i Møddinger udenfor Vinduerne, hvor Raaddenskab og Løgn bulner højt op ad Væggene. Skaf det af Vejen, idet hver gør rent for sin Dør, saa kan vi begynde at tales ved om en Fremtid!

Men Danmark er endnu en Brakmark, slet egnet til at tage imod de store Sandheders Sæd, gennemvævet af Løgnens krybende Rødder, overvokset af Hykleriets sejge Senegræs. Det maa sønderdeles af Kritikkers Plov og Harv, maa stænkes med Spottens salte Lud; da først kan vi lægge de store Tankers Frø, hvoraf skal fremspire Handlingens Hvede.“

Skolen var som sagt i Løbet af faa Aar sunket ned til næsten ingen Ting. Pontoppidan havde haft et stort Sammenstød med Estrup og hans Slæng. Saavidt jeg husker var han heller ikke i Overensstemmelse med den augsburgske Konfession. Han havde faaet nogle Maaneders Fængsel. Det havde givet sig Udslag i, at Landets Bondestand holdt deres Sønner fra hans Skole, som engang var ret anset og besøgt.

Jeg tror ikke der var mere end en halv Snes Stykker, da jeg kom til, og Flokken øgedes ikke dette Vinterhalvaar.

Pontoppidan var en mærkelig og særpræget Mand. En

Ridder uden Frygt og Dadel. Jeg tror dog ikke, han duede stort i Højskolefaget. Hans Foredrag var vel tankerige men uden Svada. Han kunde staa og virre med Hovedet som et Straa i Blæsevejr og have de største Fødselsveer, før det rette Ord kom ham paa Læben, og han forstod vist slet ikke at tale med Eleverne. De var nærmest bange for ham; de kom hellere til mig med deres smaa Hjærteanliggender; men allerhelst vistnok til en tredie, en hyggelig gammel Nisse med Skaldepande, uredt Skæg og Træben. *Lars Nielsen* hed han, et Slags levende Inventar, der gik her og fik Naadsensbrød, fordi han havde været med i Skolens Glansperiode.

Han blev til Tider ubarmhjærtig drillet af Morten Pontoppidan; thi samme Morten var fuld af Luner. Var *det* over ham skulde man tage sig i Agt, f. Eks. ved Frokostbordet, hvor hans Sarkasme kunde vende sig imod den stakkels *Lars Nielsen*, saa man formelig kunde høre Træbenet hugge mod Gulvbrædderne under Bænken af Sindsbevægelse. Var Hans Højhed Forstanderen i det Lune, stod der Torden over Skoletaget; da slugte jeg min Mad og kom ud af Døren i en Fart. Men den livsglade *Lars Nielsen* dumpede altid i et eller andet Hul med Træbenet og kom galt af Sted, før han fik Maden skubbet i sig.

Pontoppidan havde dog ogsaa en lysere Side, og den vendte som oftest udad, og da kunde der ligge Sol over al Ting, baade over den smukke Husfrue, en Datter af Maleren *Wilhelm Marstrand*, og den store lyse Børneflokk, der var en ren Øjenlyst af Skønhed lige fra den ældste, *Bodil*, en 16aarig Ungmø, der allerede dengang var højforlovet med den senere kendte Professor *Johs. Lindhard*, indtil den lille toaarige *Poul*, hvis Yndlingsstilling var at

sidde paa sin Bag midt paa Langbordet og tærse med sin Ske i Bordbrædderne.

Skønt de to Mennesker, Pontoppidan og hans Hustru, dengang havde 8 Børn, var Forholdet mellem dem som et Par Turtelduer, naar de vandrede Arm i Arm under Solnedgangens gyldne Skyer i den smukke Skolehave bag ved Huset.

Eleverne var mest sjællandske Bøndersønner. Jeg mindes dog bedst et Par Jyder. Den ene hed *Jørgen Warming*, en sindig Sønderjyde, den anden *Ole Rasmussen*, en glad og smilende Knøs, der nu har Gaard paa Samsø.

Naturligvis var det uholdbart i Længden at gaa to-tre Lærere over 10 Elever. Pontoppidan solgte saa Skolen samme Efteraar for at flytte sine Teltpæle til København og der oprette en ny, moderne Højskole. Efter et halvt Aars Forløb stod jeg atter brødløs paa Frederikssunds Landevej, men ved Skoleaarets Slutning i April tilbød Pontoppidan mig at blive boende hos sig den efterfølgende Sommer 1891. Jeg skulde saa tage mig lidt af hans Drenge Undervisning, og derefter følge med som Lærer ved den ny Skole, der kom til at ligge i København, Linnégade 22.

Jeg blev da paa Hjørlande hele den Sommer og læste som en gal. Derimod har jeg ikke den ringeste Erindring om den sjællandske Natur, der jo netop er saa smuk omkring Hjørlande, til hvilken Kant man end tager ud. Men jeg har aldrig rigtig haft noget Organ til Forstaaelse af anden Natur end den jyske. Cyklen var ikke kendt dengang i nogen større Udstrækning. Jeg fik mig da først én en 5—6 Aar efter, men det er mig ubegribeligt at jeg har kunnet bo i denne skønne Egn næsten et Aar uden at tage

den op i mit Sind. Jeg husker dog et Besøg ved St. Helenes Kilde og Grav. Begge laa dengang hen i Øde og Ensomhed. Især mindes jeg Graven med dens forvitrede Træværk. Paa hele denne Strækning ved Tisvilde, der nu snarere skulde hedde *Tisvilla*, var der dengang ikke et eneste Hus. Jeg sad ved St. Helenes Kilde en Sommermorgen saa ensom som paa den jyske Hede.

Jeg var dengang stærkt optaget af *Thomas Carlyle*. Jeg havde læst flere af hans Værker, baade „Sartor Resartus“, „Past and Present“ og „Den franske Revolutions Historie“. Min ungdommelige Begejstring smittede af paa Pontoppidan, saa ogsaa han inden længe var en ivrig Carlyle-Dyrker.

Men ellers levede jeg meget ensomt, gjorde ikke Spor af ny Bekendtskaber, udnyttede end ikke ret mit Samvær med Morten Pontoppidan, var vist en meget kedelig Personage, der altid trak sig tilbage til Bøgerne.

Børn har desværre aldrig rigtig interesseret mig; saa heller ikke den morsomme og smukke Børneflok tog jeg mig noget som helst af, hvad der dog havde været min Pligt, da jeg var fæstet som Børnelærer.

Morten Pontoppidans ældste Søn, *Knud*, — senere Maler og Kunstanmelder — var en rigtig Gavstrik, en sund og rask Dreng, der tumlede sig ivrig paa sine Stylter og vist var rigtig henrykt for, at hans Lærer var saa lidt skrap med Lektierne. Der var ogsaa to—tre søde Døtre i 10—12 Aars Alderen, heller ikke dem fik jeg bibragt nogen nævneværdig Visdom. Jeg var bare optaget af at faa de store Huller i mig selv fyldt med en Viden, der laa højt over mine Elevers Begreb. Jeg forstaar egentlig ikke, at Morten Pontoppidan fandt sig i saadan en Lærer; men han har al-

drig bebrejdet mig noget. Jeg sad under det klareste Sollys inde i mit lille Værelses Halvmørke og læste mig Øjnene ud af Hovedet. En enkelt Gang fik jeg Besøg af min Kæreste Marie Bregendahl, og en lang Sommerferie tilbragte jeg i Jylland hos Vennerne der. En bornholmsk Lærerinde der paa Egnen — Johanne Svendsen — havde vist lidt ondt af mig under mit Hjemmesidderi og fik arrangeret en Foredragsrække paa hendes Fødeø, hvor jeg da første Gang saa Bornholm, hvad der var et Æventyr af Oplevelser. Men ellers var Opholdet i Nordsjælland kun en gold og begivenhedsløs Periode i mit Liv. Jeg burde have haft meget mere Udbytte baade af Naturen og Menneskene. Men jeg var paa Vej til at uddanne mig til en glubsk og kedelig Bogorm, der foretrak en Stabel Literatur for Livets egen friske og brogede Mangfoldighed.

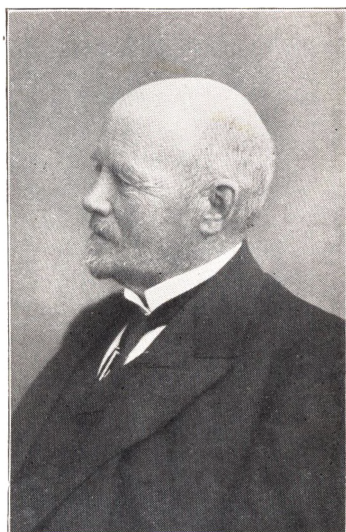
Da Efteraaret (1891) nærmede sig, kom jeg paa Flyttevognen med Morten Pontoppidans øvrige Inventar og blev overført til den nye Skole, der forberedtes i København.

Her maa jeg atter støtte mig til mine Breve. Jeg skriver til Esper Andersen (4. Marts 1891):

„Du ved jo, at Skolen her i Hjørnlunde gaar ind til Foraaaret. Til Paaske slukker Pontoppidan Ilden paa Arnen her, men selvfølgelig kun for at tænde den des klarere et andet Sted. Vi er ikke færdige til at bryde op fra „Livsgildet“ og gaa hen i en Krog og dø, — selv om det kunde ske i Skønhed. Vi har endnu lidt tørt Krudt i vor Lomme og et Par ubrugte Ideer i vort Hoved, som vi har Lyst til at kaste i Grams til den lunefulde Offentlighed. Vi brænder Sten til en ny Lade — og Laden er: *en udvidet Højskole, der skal ligge i København*. Planen bliver noget askovitisk, vi vil bare vove at lægge et Par Streger nær-

Mejeristen Mads Søndergaard,
Skals.

Morten Pontoppidan.

Skoleholdet paa Hjørlande Højskole (1891). 1. Række: Fru M. Pontoppidan. 2. R. foruden mig de to Elever Ole Rasmussen og Jørg. Warming (m. Hatten). 3. R. yderst til Højre: Lærer Lars Nielsen (med Piben), i Midten M. Pontoppidans Søn Knud. Nederst: Pontoppidans Børn.

Kjøbenhavns Højskoles Lærere og Elever (1892). Nederste Række fra Venstre til Højre bl. a.: Søren Lolk, Svend Høgsgbro, Jeppe Aakjær. 2. nederste Række: Herman Trier, C. Staun, Ida Falbe Hansen, Fru Pontoppidan, Morten Pontoppidan, Dr. V. Pingel, Viggo Bierring, F. Falkenstjerne; bagved Pingel: Helga Bing, samme Række yderst tilhøjre: P. Alsted.

mere op mod Vinden, vi vil knæsætte Fællesundervisningen, men vi vil betakke os for Aandspolitiet og Askovprovisoriet, og vi vil ta med Kyshaand mod alle Nationer og alle Religioner, thi vor Skole skal drives konfessionsløs. Jeg skal være Lærer i Natur- og Kulturfag; det første bygger jeg paa Ch. Darwin, det sidste paa G. Brandes og den moderne Realisme. Jeg skal se at gøre mig værdig og færdig til den store og ansvarsfulde Stilling.“ —

Ogsaa et Brev fra 6. April s. A. handler om Forberedelserne til den nye Højskole:

„Det gaar godt fremad med vor Skole. Forleden havde vi Møde hos *Falkenstjerne*, alle den københavnske Højskoles eventuelle Lærere. — Der sad den olympiske *Herman Trier* med *Tønderøsten*, det hvidspættede stride Haar og Skæg og den skønne platoniske Pande. Der sad *V. Pingel*, Doktoren med det blege forlæste Ansigt, den dirrende Stemme og de energiske Fagter; og der var *Falkenstjerne* med de abstrakte tynde Ben og den ranglede Holdning i Skødefrakken. Der saa man *A. D. Jørgensen*, Historikeren, Avtodidakten med de lange Fødder og det brede Skolelæreransigt. Og der stod *Jacob Marstrand*, Kringlebageren med det soignerede Ydre og den firskaarne Vækst. Og paa Spindesiden *Frøken Falbe-Hansen*, Magisteren i Dansk, med det lille fine Bondepigehode og den simple Haarknude i Nakken, og *Anna Brosbøll*, Carit Etlars flammehaarede Datter med det mandagtige superemanciperte Udseende og de røde Lokker som en Krans af Ildsluer omkring Tindingerne.

Og midt i Flokken *Morten Pontoppidans* velhægede trikelige Personlighed; den eventuelle Skoles allersomeventuelle Forstander.

Og der blev talt frem og tilbage. Trier maalte sine Ord op i Skæpper og A. D. Jørgensen gav dem Top paa. Men alle var de stemt for en Skole, og saavidt jeg kunde forstaa vilde de nok ogsaa deltage alle.“

Den 4. Maj s. A. skriver jeg et nyt Brev om Planen:

„Jeg glæder mig overordentlig til at være med. Der skal blive Mark for mine Evner! Helt vil de naturligvis ikke slaa til, skønt de er noget af Kautschukarten. De kan taale at strækkes, for de besidder hele Ungdomskraftens spændstige Elasticitet. Jeg føler vel Situationens Alvor, naar jeg lægger min lille Jagt ud med de andres stolte, værdigsejlene Tremastere med al den tunge henpakkede Viden om Bord. Men jeg har et Fortrin frem for dem alle: Jeg er kun 24 Aar! Deres Evner har baaret, deres Muligheder kulmineret, deres Liv staar med toptunge Aks. Men jeg har tusind Evner i Knop, hver Dag sætter nogle Blomst; mine Nødder har endnu ingen Skal, men saa til Gengæld heller ingen Orme. — — — Jeg maa helt ud til Anerkendelsens Pynt, jeg maa sønden om det gode Haabs Forbjerg. Modet er min Pligtstage, Fornuften mit Ror; nu slaar jeg Drømmene ud som Sejl — — —“

Saadan gik jeg ind til min Skolegerning i København. Jeg skulde undervise i ikke saa ganske faa Fag, og bildte mig ind, at jeg gjorde det helt forsvarligt. Det var mest Naturfag, der var lagt over paa mine Skuldre, saadan som Fysiologi og Astronomi, desuden en Række fri Foredrag, som jeg holdt con amore.

Hvilke Fag, det drejede sig om, ses af Pontoppidans udsendte *Skoleplan* for 1892—93. Her hedder det:

„Jeg mener, at enhver kan have Brug for at lære sig selv at kende. Og hertil hører først og fremmest, at man

lærer sit *Legeme* at kende, hvorledes det er sammensat, og hvorledes Livsvirksomhederne foregaar. Læren om *Menneskelegemets Bygning og Livsvirksomhed* er i det forløbne Kursus (1891—92) behandlet i 2 ugl. Timer af Hr. *Aakjær*. Han har med *Paul Berts* „Livet og Livsfunktionerne“ som Vejviser ganske udførlig gennemgaaet Sansse- og Naturlivet, mindre udførlig Skelet-, Fordøjelses- og Ernæringsforholdene, mindst udførlig Muskelforholdet. I de sidste 1½ Maaned gennemgik Læreren Hovedpunkterne i Hygiejnen paa Grundlag af Prof. Drachmanns „Sundhedslære“.

— — — — —

Hr. *Aakjær* har [desuden] i 2 ugl. Timer meddelt „kulturhistoriske Skildringer“. Han har fortalt om Opfindere som George Stephenson, John Erickson, Palissy o. a., om Videnskabsmænd som Kopernikus, Keppler, Tyge Brahe, Galilæi, Newton, Darwin, Pasteur o. a. Desuden om Luther, Columbus, Leo Tolstoj o. a.

— — — — —

I samme Retning er der virket igennem 1 ugl. Times Undervisning i *Astronomi* ved Hr. *Aakjær*, som har gennemgaaet Solsystemet, Fixstjernerne og Stjernetaagerne, idet han dog udelukkende har holdt sig til den beskrivende Del af Faget og ladet det være sig magtpaaliggende at godtgøre, at Naturens Love er de samme alle Vegne i Universet.

— — — Med Hensyn til de almindelige Færdigheder, har Skolen for det første lagt Vægt paa at lære Eleverne at skrive for sig. Det er allerede nævnt, at der sammen med Undervisningen i dansk Sprog gaves Eleverne Op-gaver til skriftlig Besvarelse. For saadanne, som ikke var

sikre i at stove rigtigt og sætte Tegn, var der 4 Timers Øvelse om Ugen i *Retskrivning*, væsentlig Diktat, ledet af Hr. *Aakjær*."

— — — Jeg skulde have 1000 Kr. i Gage, hvad jeg dengang syntes var en svimlende Sum. Jeg fik mig et Værelse paa Nørrevold, ikke langt fra Gothersgade og var fra første Færd rigtig i mit Es.

Men Skolen gik langtfra godt. Den begyndte med 50 Elever, hvoraf vistnok adskillige gratis. Til sidst sank det ned til næsten ingen Ting. Højskoletanken har aldrig rigtig villet bide paa Københavnerne. De syntes, det var noget grinagtigt noget at sidde og synge af Sangbogen lige fra Morgenstunden. De fleste af Eleverne var alt andet end Københavnerne, men skikkelige Folk ude fra Bondelandet, for hvem der var flere end Højskoler nok i Forvejen. Københavns Borgere svigtede ganske, kun en enkelt Velhaver, *Herman Bing*, sendte sin 16-aarige Datter Helga, den senere Fru Kaptajn Eilertsen, derhen, ellers saas kun et Par Butiksjomfruer, der gik gratis til nogle Aftentimer. Det hele var en oplagt Fiasko, endda der stod de bedste videnskabelige Navne bagved, Folk som *V. Pingel*, *Herman Trier*, *Falkenstjerne* og Historikeren *A. D. Jørgensen*; nej om man saa kneb Københavnerne med Tænger, skulde man ikke hale *dem* ind ad Højskolens Døre!

Det var vist Jacob Marstrand, der financierede Foretagendet. Det blev snart alle klart, at den Butik maatte lukkes. Det var først *Johan Borup*, der efter et helt Livs kolossale Anstrengelser fik den københavnske Højskole stablet paa Benene. For Morten Pontoppidan mislykkedes det komplet. Han maatte atter trække i Præstekjole

og søge tilbage til en eller anden sjællandsk Præstegaard for at sikre Brødet til sig og Familien.

Saadan var da ogsaa her Guds Ord spildte paa Balle-lars!

Jeg fik kun Lejlighed til at tilbringe én Jul i Hovedstaden i denne Omgang. Og da jeg var en hjemløs Ungkarl, inviterede Morten Pontoppidan mig Juleaften ud til *sit* Hjem i Smallegade. Men nu skulde jeg have Julebesøg af min ældste Bror, og da jeg ikke godt kunde overlade ham til sig selv, fik jeg Lov til at tage ham med.

I Pontoppidans Hjem var der som nævnt en stor Børneflokk, hele 8 i alle Aldre. De kære Unger var naturligvis ligesom andre Børn meget optaget af, hvad der vilde hændes i Aftnens Løb, især var de spændt paa, hvem der var saa heldig at faa Mandlen i Risengrøden. Pontoppidan holdt ført en instruktiv Tale og bad den enkelte passe godt paa at lægge Mandlen pænt op paa Tallerkenranden og ikke sluge den, for saa havde man forspildt sin Ret til Gave. Det var imidlertid ikke bleven rigtig opfattet af min noget tungnemme Slægtning, der ikke kendte denne Skik fra *vort* Hjem. Grøden svandt mer og mer i Tallerknerne; de smaa hviskede og tiskede, mens de saa rundt paa hinanden, især de mindste, der jo ikke før havde været ude for denne lille Spøg. Grøden blev ved at svinde; nu var omtrent alt Haab ude. Pontoppidan blev noget nervøs, hans Hustru da forresten ogsaa. Tilsidst begyndte de højlydt at spørge efter Mandlen. Nu kom det endelig til min Brors Bevidsthed, at der var noget i Gære. „Var det en Mandel,“ sagde han, „den har *a* spist!“

Ungerne stak i at skoggerle, og Pontoppidan kronnede med paa den ham egne hostende Maade og saa lidt spidst

paa min Bror. Jeg var helt flov paa Familieskabets Vegne, og jeg tror nok, at Gaven der vankede til „den lykkelige Finder“, var stærkt præget af Udfaldet.

Men jeg husker ogsaa en anden Ting fra den Julekvæld.

Det var første og eneste Gang jeg tilbragte Juleaften i en Præsts Hjem. Jeg kunde derfor ikke lade være at gøre mine Iagttagelser, især studsede jeg ved Bordbønnen. Pontoppidan var en stilfuld Prælat, selv om han endnu ikke dengang havde anlagt Kalot, men hans Fremsigelse af Juleaftensbønnen var saare fagmæssig. Herregud, Bordbøn var jo en Hverdagsbegivenhed i dette Præstehjem, og saadan noget som Inderlighed var Pontoppidan nægtet.

Han sad rank og strunk op og ned, mens den dampende Julegrøds strøede Kanel pirrede os alle i Næsen. Det var knap nok han foldede sine Hænder. Vorherre fik lige det, han skulde have og ikke et Hak mere.

Da maatte jeg tænke paa, hvor højtideligt denne Akt forløb i *mit* Barndomshjem! Dèr blev der kun læst Bordbøn den ene Aften i det ganske Aar, og det var Far der gjorde det.

Jeg kan endnu se for mig hans lille, sammenkrøbne Skikkelse, saa nybarberet og sirlig med det sorte Halstørklæde op i Hageskægget. Vi var alle samlede ved Nederbordenden med et eneste tykt Lys paa den funklende Messingstage; vi Børn nærmest Forældrene; Pigen og Karlen sluttede Hestekoformen. Vi var saa betagne af dette, at netop Far vilde læse Bordbønnen; og Far selv var sikkert ogsaa meget betaget. Der gik usynlige Traade af Stemning imellem os alle i Kæden. Alles Øjne var fæstet paa Far. Ellers var det gerne Mor, de søgte.

Far lagde sine tunge Hænder ind over Bordskiven. Julelyset skjarede i hans brede arbejdshærdede Negle. Hans Ansigt sænkede sig svagt ned mod Bordet i en Slags Ekstase, og saa kom Ordene, stille uden Gestus men med en gribende Undertone, der fik os alle til at være saa stille:

„I Jesu Navn gaar vi til Bord
at æde og drikke paa dit Ord;
dig, Gud, til Ære og os til Gavn —
saa faar vi Mad i Jesu Navn!

Og efter Maaltidet:

Hav Tak, o Gud vor Skabermænd,
for Næring ud af Land og Vand!
Hav Tak for rette Livsens Brød,
som Jesus fortjente os med sin Død.

Hav Tak, o Gud miskundelig,
for Mad og Drikke rundelig,
for dine Gaver allesammen!
Gud spis vore Sjæle i Himmerig. — Amen!“

Den lavloftede Stue var med Et bleven saa høj, mens Mor fældede en Taare og det fulde Grødfad dampede op mellem Kanelen og de sirlige Forsiringer, fyldte med brej Smør, som Mor havde dannet med sin Hornske.

Nu løftede Far langsomt sit graa Hoved. Han var bleven saa smuk i vore Øjne ved paa sin stille Maade denne ene Aften at tolke Hjemmets Enfold.

Jeg havde personlig bygget meget paa Højskoleideen. Det var jo en gammel Nykke hos mig, at jeg var bleven skabt til Højskolemand. *Per Odgaard* havde længe holdt Tanken i Live hos mig.

Jeg elskede at henvende mig til Ungdommen i Foredragsform og diskutere Tidens Problemer med den og faa mine radikale Ideer til at spire i bløde, modtagelige Sind. Det var den højeste Alvor for mig at være Folkeopdrager.

At jeg nogen Sinde skulde blive Digter, tror jeg ikke, jeg tænkte alvorligt paa dengang, og der gik mange Aar, inden det kom til at staa for mig som min Livsopgave. Naturligvis skrev jeg Vers i Ny og Næ, men det gjorde jo ogsaa saa mange Højskolefolk; og sjældent tænkte jeg paa at offentliggøre noget af det skrevne.

Jeg var først og fremmest social stemt, var et Menneske mellem Mennesker, med en alsidig Interesse for alt det, der levede i Tiden, maaske endda mindst interesseret i Skønlitteraturen. Jeg læste den i hvert Fald kun for Ideernes Skyld. At skaffe mig Viden paa alle Aandslivets Felter, frigøre mig aandeligt fra alle Dogmer, som for alt hvad der snærede Aanden, stod for mig som den ædleste Stræben af alle. Og det samme talte jeg ind i mine Elever med al den ungdommelige Glød og Begejstring, der var skænket mig i Vuggegave.

Jeg sugede København til mig med alle Porer, ikke Strøg-København, snarere den Hovedstadsluft, der hang over Universitetet og Byens Museer og Biblioteker.

Det er en Selvfølge, at jeg aldrig forsømte at overvære en Forelæsning af *Georg Brandes*, men ogsaa *Høffding* og de historiske Professorer som *Kr. Erslev* og *Edward Holm* hørte til mine Læremestre, der pirkede mig frem og tvang mig til nye Studier.

Og gik der et Theaterstykke af nogen Betydning paa *Det Kgl.* eller *Dagmartheatret* vidste jeg altid at skaffe mig billig Adgang, saa jeg ogsaa der var *à jour*. Jeg var kort sagt i en lykkelig og harmonisk Vækst i disse Aaringer,

Min Kærlighedssvømmes af Korpussens Takt
 da styg du med op vedes Mund for
 lod siges ~~ikke~~ den i Vind og Vande
 og ~~ikke~~ kun ~~en~~ Vind for og vande Land.
 din Nalle bærer som en Dampskibets Skrog
 de ~~være~~ ~~mikke~~ ~~gode~~ ~~sans~~ ~~af~~ ~~Sjunde~~ ~~de~~ ~~de~~
~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~
~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~ ~~de~~

den Rive
 Tænj Kæm blev den af Sildens
 af droge op - og en blodig Stjerne

Som Kærlig dridrens ~~ikke~~ ~~ikke~~ ~~ikke~~
 Klyver sølve her

for den største ~~af~~ ~~af~~ ~~af~~
 for ~~dette~~ ~~stille~~ ~~dybe~~ ~~af~~ ~~for~~ ~~en~~ ~~for~~

Soa ~~ib~~ ~~alt~~ ~~det~~ ~~svære~~ ~~af~~ ~~slagen~~
 det - ligenes svære og det korte
 læng ~~af~~ ~~for~~ ~~Menneske~~ ~~og~~ ~~bet~~ ~~og~~
 and ~~de~~ ~~for~~ ~~Strede~~ ~~af~~ ~~for~~ ~~en~~ ~~for~~
 for ~~den~~ ~~af~~ ~~bet~~ ~~og~~ ~~for~~
 for ~~uden~~ ~~de~~ ~~af~~ ~~gode~~ ~~af~~ ~~for~~ ~~bede~~

Første Klasse til mit Digt: Dødsramt (Aakjær 25. Juni 1892).

da ingen Dag gik til Ende, uden at jeg havde fundet Næring for min Aand.

Igennem den ene af mine Elever, Frøken *Helga Bing*, kom jeg nærmere ind paa Livet af flere af Offentlighedens Mænd. I hendes Far Herman Bings Salon i *St. Kongensgade* kom baade Politikere, Forfattere og Kunstnere foruden en hel Del intelligent københavnsk Ungdom. Her mødte jeg første Gang *Viggo Hørup*, der var stukket derop en Aftentime paa Hjemvejen fra sit Blad i *Integade*. Det var mig en kær Oplevelse at se ham saa nær. Mange Ord fik vi ikke vekslet. Han sad helst hensunken i en Lænestol og smilede til de unge Damer, men sjældent hørte man ham sige andet end smaa Behageligheder. Mere veltalende var hans to Børn, *Ellen*, der dengang forfærdede Byen ved at gaa ned ad *Strøget* i hvad man da ansaa for korte Skørter og med en lang Kæp i Haanden. Det kunde man blive uglesét og moderne paa dengang. *Ellen* var anset for at høre til de saakaldte „Hvad-vi-vil-Kvinder“, røg Cigaretter og sad paa Kafé og snakkede maa-ske oven i Købet Politik! Hun var en frisk og kæk Pige; munter, vittig og slagfærdig. — En Modsætning til hende var Broderen *Svend*. Han var en sær, degenereret Type, der malede obskøne Billeder i de unge Pigers Poesibøger og skrev Tekst dertil, der pegte samme Vej. Han udgav (1892) et lille tyndt Digthæfte, som han kaldte „Elskovskluk“, med en Række ufærdige, men sommetider pebrede Smaavers. Det bedste lød saaledes:

Min Sjæl er som det dybe Hav,
og Havet er symbolsk,
paa Bunden ligger Østersen
og gaber melankolsk.

Han havde en godlidende Omgangstone, var i mange Maader en brav Fyr, men med dette skøre Sind, der inden længe gik over til blød Hjærne. Efter en umotiveret Rejse til Østen kom han hjem og døde, vel knap 20 Aar gammel.

Helga Bing var trods de 16 Aar den af mine Elever, som jeg kom til at omgaas mest. Hun var en sød, naturlig Pige, som godt yndede min rødmussede Bondenatur. Vi gik paa den gamle Vold sammen og saa paa Stjærner. Jeg var jo bleven Lærer i Astronomi og havde vel nok Lov til at vise en ung Pige de funklende Tegn over Nattens vuggende Lindekroner. Var der en Smule Sværmeri med i Spillet, var det saamænd af den alleruskyldigste Art, men det forhindrede naturligvis ikke, at jeg fra en vis Side fik adskillige Kvaler af det.

Var mit Københavnsophold langtfra bar Lagkage, var jeg dog altid glad ved min Gerning og ved alt det, der voksede tungt og grødefuldt i mit Sind.

Men den københavnske Højskole var en Plimsoller. Det vidste jeg ikke dengang, og jeg arbejdede støt med Fremtiden for Øje.

Da det første Skoleaar var til Ende, kaldte Pontoppidan mig ind paa sit Kontor og fæstede mig for det næste, der skulde begynde Efteraaret 1892. Han udtrykte sig ved denne Lejlighed ret fortrøstningsfuldt, og jeg rejste hjem til Jylland og holdt en lang Sommerferie under de bedste Auspicier. Men hvor længe var Adam i Paradis!

En skøn Sommerdag da jeg sad hjemme i min Fars Storstue og forberedte mig til det nye Skoleaar, kom der et Brev fra Pontoppidan, der sagde mig kort og godt, at man ingen Brug vilde faa for mig mere.

Jeg sad som ramt af en Kølle. Jeg kunde ikke begribe denne Opsigelse, som jeg tog som en Troløshed. Jeg troede

det umuligt, at en Mand som Morten Pontoppidan kunde omgaas Aftaler saa letsindigt. Jeg havde jo ganske vist ingen skrevet Kontrakt, men alligevel, — jeg var vant til at lide paa Mands Ord, og min Forstanders Ord til mig, da jeg sidst var hos ham, kunde ikke misforstaas.

Jeg læste hans Brev igennem flere Gange. Der stod jo ganske vist noget om, at *hvis* jeg gjorde Fordring paa det, maatte man jo udbetale mig de 1000 Kr., som vi havde akkorderet om; men Pladsen som Lærer vilde jeg ikke faa mere.

Jeg tog min Pen og skrev:

„Til Hr. Morten Pontoppidan!

Som De vel kan vide, har Deres Brev gjort et meget pinligt Indtryk paa mig. De nægter Dem sandelig intet i Retning af Overraskelser!

Skulde De helt ha glemt en Dag paa Kontoret, da jeg, der havde opfanget nogle Rygter om min Fjærnelse, spurgte Dem, om De vilde beholde mig til næste Aar? Dette Spørgsmaal besvarede De med et: „Ja, jeg har da ikke tænkt andet,“ og De tilføjede senere: „Altsaa, *Betingelserne* de samme; *Lønnen* den samme.“ I Tillid til denne Aftale har jeg indrettet mig paa næste Skoleaar, arbejdet videre med mine Fag, gjort Indkjøb, lovet Afdrag etc.

Er det aldeles uden Anledning, at min grundmurede Tillid til Dem efter dette begynder at vakle?

Med Hensyn til de Naadsens Summer, De rækker mig som Vederlag for et brudt Løfte, da har jeg kun at svare, at jeg tar ikke imod dem.

Farvel!

Forbindtligst

Juni 1892.

Jeppe J. Aakjær.“

Pontoppidans Svar paa dette Brev er ikke bleven bevaret, men mit næste Brev lyder saaledes:

„Kjære Pontoppidan!

Min Erindring har ikke undergaaet nogen Forandring siden sidst; men bliver haardnakket ved at omslutte baade „Betingelserne“ og „Lønnen“. Deres Brev har endogsaa sat Situationen i transparent Lys for mig, saa jeg husker hver Enkelthed. Men det er jo til ingen Nytte at anføre sligt efter dette, saa meget mere, som jeg ikke kan ta imod de 1000 Kr., lige saa lidt som mod de ca. 300 [som Plaster paa Saaret?], hvor meget jeg end takker Dem for Deres Tilbud.

Jeg har aldrig anset mig selv for nogen „Livsbetingelse“ for Deres Skole, men antog dog, at jeg gjorde Fyldest som et lille Hjul i Værket; men dersom det forholder sig saa, at *De* kan ta' min Historie og Fysiologi, min Astronomi kan stryges, og min Retskrivning „maatte under alle Betingelser en anden overtage“ (dette er ogsaa imod vor Aftale, under hvilken De netop slog fast, at Retskrivningen skulde jeg beholde), saa tror jeg nok, De har fundet den mildest mulige Betegnelse for min Virksomhed i Ordet: „Luxus“, og saa er det just paa det Klokkeslet, da en ærlig Mand tar sin Hat og gaar.

Jeg vil be' Dem meget undskylde, om mit sidste Brev var lidt grovt. Det var dikteret af de Stemninger, i hvilket *Deres* Brev havde hensat mig. Jeg kunde ikke faa andet ud af det, end at De vilde omgaa en Aftale, og det havde ikke været fint af Dem. Nu skriver De, at De ikke husker den, og det er menneskeligt.

Med de bedste Ønsker for Deres Skole undertegner jeg mig
 Deres forbundne Jeppe J. Aakjær.“

Samme Eftermiddag, som jeg havde modtaget M. Pontoppidans første Brev, satte jeg mig hen til min Mors gamle prøvede Egekiste og med dens Laag som Underlag nedskrev jeg mit Digt „*Dødsramt*“:

Naar Hvalen rammes af Harpunens Tand,
da flygter den med ospil't Mund fra Land.

Mod Dybet jager den i Ve og Vaande
og løfter kun sit Hoved for at aande.

Dens Hale basker som en Dampskibsskrue,
dens runde Øjne smaa i Smerte lue.

Tangskoven klyver den og Sildens Stime
og drager efter sig en blodig Strime.

— Som Hvalen dødsramt kløv det brede Hav
for i dets tavse Dyb at naa en Grav,

saa saa' jeg alt det Saarede og Slagne,
det lumpent Svegne og det koldt Bedragne

at ile rastløs imod Ørknens Øde,
for uset der at græde og forbløde.

Hvordan Sagen i sine Enkeltheder afvikledes, kan jeg ikke nu gøre Rede for. Formodentlig er det havnet i det saa yndede danske Kompromis.

En Maanedstid efter har min tilkæmpede Sindsro nedfældet disse Linjer i *Dagbogen* (2. Marts 1892):

„Jeg har hørt fra forskellige Sider, at jeg ikke var syndelig afholdt af Eleverne paa Pontoppidans Skole. Og hvor kunde det være anderledes? De var allesammen skikkelige Mennesker, hvis hele Følelsesliv stod i afgjort Kon-

trast til mine voldsomme Meninger. De ønskede at øge Troens Domæne, og jeg hævdede Fornuftens Ret. De ønskede at høre, at de var skabte i Guds Billede, og jeg gjorde dem til Abernes Frænder. De bad om at vide Vejen til Guds Rige, og jeg pegte paa Planeterne i Rummet og Stjerne-
taagerne. Mandfolkene vilde smigres i deres demokratiske Drømmerier, og jeg kaldte „Folket“ en Samling Dumrianer og hele vort Valghalløj for politisk Kandestøberi. Og Kvinderne vilde æres som Mændenes Lige, og jeg forfægtede Mandens Overlegenhed og Førstepladsesret. Var det da underligt, jeg ikke var anset?“

Efter det nedslaaende Budskab fra det københavnske Hovedkvarter vidste jeg ikke, hvad jeg skulde gøre med mig selv.

Jeg var nu 26 Aar, men ligesaa langt fra et selvstændigt Erhverv, som jeg altid havde været.

I al sin Ubetydelighed kom denne Afskedigelse til at danne et Tidsskjel i mit Liv.

Jeg havde hidtil fulgt en opadgaaende Linje, under hvilken jeg hver Dag erobrede større og større Klarhed. Ganske vist var det mere en kølig Forstandsklarhed end en hjærtgrebet Følelsesklarhed. Jeg var maaske lidt for meget optaget af at hive overbord, ikke særlig ivrig for at faa ny Ladning ind i det Udslængtes Sted. Baaden skar jo nu saa let, Skummet stod for dens Boug. Men hvortil al den Kløven Skum?

Jeg vil lade mine Dagbøger fra disse Aar tale for mig gennem et kort Udvalg. Jeg tror, de gør det bedre end al omtrentlig Erindringskunst.

Af Dagbogen 1891—92.

„Jeg har kun *levet* i 6—7 Aar. De første 16—17 Aar af mit Liv var kun en døsende Fortsættelse af Fostertilstanden.

Jeg kan ikke vriste mine Øjne fra Bogen. Jeg læser, som udførte jeg en hellig Pligt derved. Jeg er besat af en læsende Djævel, der øver en tyrannisk Justits over mig.“

„Jeg blir bestandig rødere og rødere; mine Meninger spiller snart i det flammegule. De er lige ved at være brandfarlige, som de gammeldags forbudte Svovlstikker. Jeg undres paa, om jeg aldrig skal naa Kulminationspunktet. Ilden har brændt sig ind til mit Væsens Kjerne.

O, lad mig altid være i Glød, tiltagende Glød, om det er muligt! Aldrig en sluknende Sol, hvis Ild dør, Gnist ved Gnist. Kast mig fuldt flammende i Dødens Vande, saa min Ild slukkes brat, i samme Tidsrum, som et Øje blinker!“

„Jeg har mistet en Mor og vundet en Brud: Nordpol og Sydpol i tre Aars Tankeliv; derimellem gaar brede Bælter af tempereret Beskaffenhed. Der er død et Par *Guder* for mig, deriblandt den gamle Hr. Zebaoth. Dødskampen var ikke lang, da han alt i længere Tid havde haft det med Aandenød og Hoste. En borgerlig, blid og rolig Død.

Der er forulykket nogle *Helte*, og de fleste af mine Idealer dræbtes af sidste Vinters Sne. Dog, det gaar an at leve uden Idealer, jeg tror endogsaa, min Puls har slaaet endnu mere regelmæssigt, siden Idealerne gik Kødets

Gang. — Jeg er bleven en Skeptiker, en af dem, om hvem Præsterne siger, at de ikke har Lægedom behov, og jeg lykønsker mig til at kunne undvære deres Piller og Levertran. Thi, naar alt skal være, da hellere en *stolt* Farisæer, end en *ydmyget* Tolder . . . *Det gamle og nye Testamente* er smukke Sprogmindesmærker: flunkende, flammende Fantasier, med Poesiens ringlende Guldklang i Sproget, — men de er for gamle at leve paa for Nutidsmænd. Nej, det *nyeste Testamente*, det skreves af *Charles Darwin*, og det vil ha bærende Kraft for Aandens Udvalgte endnu i Aarhundreder!“

„Hvorfor sysler du altid med denne stygge Død, dette rædselsfulde *Punktum finale*; dette skrækelige Knald i hvilket Bevidstheden, Tanken, Sansen, Livet eksploderer, for blot at efterlade Stofrester og Røg. Tidlig nok kommer Døden med sin rustne Le og mejer Livets Hvede, og tramper alle Blomster ned. Tidlig nok gramser hans Knokkelfingre i Hjærnens bløde Celler, tidlig nok bliver vi Offer for den sorte Dæmons Grusomhed, han, i hvis Hænder vi ligger — magtesløse, som nøgne Fugleunger faldne fra Taget, i en raffineret ond Drengs Hænder, Døden! Far til Angsten, Rædslen, Sorgen, Sygdommen. Han er alle Tings snigende Skygge. Ja, han er Jordens Skygge ud i Rummet, den listende, tavse Trolld, den blodig pinende Satan, der holder os med den ene Haand, mens han myrder os med den anden, myrder os med den Kniv, han har hvæstet paa vor egen Tærskel.“

„Jeg har fundet et Ord i en af de utallige Bøger, jeg læser mellem Aar og Dag, som vilde være Løn nok for ti

Aars møjsommelig Søgen; det er af *Lessing* og lyder i al sin Simpelhed saaledes:

„Hvorfor kan man ikke lige saa roligt afvente et Liv efter dette, som en Dag efter denne?“

Det Ord skal barmhjærtige Hænder sætte ved mit Hovedgjærde, naar Døden — „den sidste Nat“ — sliber Leen uden for mit Kammervindue.“

„Dem Menneskeslægten skylder mest, deres Navne er forlængst visnede i den menneskelige Erindring. Det er tungt at dø; men det er endnu tungere at glemmes; thi Forglemmelse det er Død uden al Opstandelse, — den egentlige Tilintetgjørelse. Selv det simpleste Menneske ønsker et Kors paa sin Grav, der skal fortælle til de forbigaaende: Her ligger Støvet af en engang levende Mand, der gik omkring som du selv og saa denne Sol og det pulserende Liv; der led i Dag og satte sit Haab til i Morgen. Vi ræddes for det at bli' til et med den døde Materie, saa vi ikke engang lever i et Minde — — derfor den Døendes bønne Blik ind i vort, derfor den sitrende Krysten af vore Hænder, før Sjælen flygter; en tavs, men vild Bøn om at leve i vort Minde, til ogsaa vi engang blir overgivet den medmenneskelige Erindrings Vilkaarlighed.“

„Vort Liv det er som et rødt Valmueblad, der hænger løst ved sin Stængel; naar Døden gaar over Agrene saa falder de røde Blade tæt om hans Knokkelfødder, og det rører ham ikke, og Himlene rører det ikke. „I Blinde ryster Døden sine Valmuer“. Men hvor det dog er en lurvet Kampmaade, Døden eksellerer i! Puster noget Gift i ens Lunger og trækker sig saa tilbage for at afvente Resultatet. —

Og alt vort Raseri, al vor Harme, al vor Graad og alle vore ydmyge Bønner, de fremkalder hos ham bare et ondt Smil.

„Anlangendis et Menneske, hans Dage er som Græs, som et Blomster paa Marken saa skal han blomstre. Naar Vejret farer over det, da er det ikke mere, og dets Sted kender det ikke mere. — Men Herrens Miskundhed er fra Evighed og indtil Evighed.“ (Davids Salmer 103, 15—17).

— — De gamle, vore Fædre og Bedstefædre, de havde lært at dø; de foldede deres Hænder, bad deres Fadervor og anmodede saa Døden om at slaa til. — Men vi som har afsagt de gamles Tro som utilstrækkelig for en moderne Opfattelse af Livsfænomenerne, vi bør ikke savne Mod til at dø, mindre end de; det vilde være fejgt ikke selv at turde gaa over den Bro, vi har bygget paa alt vort Liv. En Dag naar Solen skinner og Livet holder paa med at rinde ud, da lader vi os føre hen til det Vindue der vender ud mod Dagen og Livet og Solen, og i et eneste stort Blik af den grønne Jord og den blaaende Himmel omfatter vi da den Verden vi har levet i; over dette Billede lukker vi vore Øjne — og dør.

Da Ch. Darwin laa paa det yderste sagde han: „Jeg er aldeles ikke bange for at dø!“

Saadan taler en harmonisk Aand, i hvem der ikke var Splittelse mellem Tro og Viden, men som saa hele Tilværelsen baade den sete og den anede, under en eneste Synsvinkel: *Sandhedens*. Længere kan et Menneske ikke naa i Visdom end til disse simple Ord: „*I am not the least afraid to die!*“

„Mennesket skal paa Dommens Dag aflægge Regnskab for alt, hvad det *ikke* har nydt, af hvad dets Øje har set!“

(*Talmud.*)

„Naar Mohammedaneren beder, vender han Øjnene mod Mekka. Hinduen stirrer stivt ind i sig selv, den Kristne vender sig mod Himlen; — men naar *jeg* beder, ser jeg ud over den herlige Jord, ikke med foldede Hænder; men med Armene udsprede til at ta i Favn. Hvilket? Sommernatten, Maanelyset, Verdensfryden — — Gud og hans herlige Jord!“

„Jeg er en uforbedrelig Vantro, siger du. Uforbedrelig! Nej, hvad siger du! Har du nogle store Sandheder at melde om Gud og mit Livs Mening, da fortæl, og jeg skal høre paa dig til Dagenes Ende! Jeg skal aldrig trættes, om jeg føler, det er sandt, du siger. Ja om Huset brændte over os, skulde jeg ikke vige fra din Side, saalænge du har noget saadant at melde. — Aa, men jeg har aldrig truffet et Menneske, som jeg ikke har grebet i Løgn — bevidst eller ubevidst. Vaas og Modsigelser, Kneb og Taagethed, saasnart han talte om Gud; derfor forholder jeg mig skeptisk indtil videre. Men uforbedrelig er jeg ikke. Mit Alter er rejst. Brændet og Ofret er lagt derpaa. Jeg afventer blot jeres Guds tændende Flamme, for at kaste mig ned i Støvet for ham!“

„Hvordan vilde det vel ha set ud i Verden, om der, i Stedet for den sølle Pilatus, havde siddet en retfærdig Mand paa det jødiske Dommersæde?

Hvis virkelig Barrabas var bleven udleveret, og Jesus skaanet, mon der saa havde været en eneste Kristen i Evropa?“

Endnu skal kun anføres ét Dagbogsblad; det handler om *Strindberg*, som i Begyndelsen af Halvfemserne var min Afgud. Jeg skriver til en Dame:

„— — Man maa gaa til Forfattere af Strindbergs Værd med renvaskede Hænder og velstrøget Morgenkjole og idet man aflægger al Morgnens Grættighed, al Mistanke, al forudtagen „Væren imod“, siger man som saa: „Her er mit Hjærte, rør det, om du kan! Her er min Hjørne, overbevis den, om du kan! Jeg dukker mig ned i dit Værks hvide Blade, uden Fordom, uden „Liggen paa Lur“; med Lyst, til at la mig berige, følger jeg dig ned i Tankens Schakter, ført ved dit Lys. Jeg følger dig paa alle din Fantasis lune-fulde Veje gennem Helved og Himmel, gennem Kirker og Knejper, gennem Bordeller og Bethelskibe, — blot du kalder mig; men jeg tar min Fornuft med mig. Jeg vil ta alle Følgerne af et *logisk Bevis*, ligegyldigt, hvad det leder til, men Gud naade dig, min Hr. Forfatter, om din Logik svigter dig! Da gaar jeg ikke med et Skridt længere; thi da er du en Modstander af mig og af Sandheden, og jeg iler hjem og hvæsser mit Spyd imod dig!“

Vilde man forholde sig saadan til en Forfatter, da var det betydelig lettere at være Talsmand for Sandheden paa denne formørkede Jord, hvor Dumhed gælder for Kløgt og Overtro for god Tro, og hvor en af Menneskeslægtens største Anstrængelser er at brænde og forulempe dem, der vil flytte Civilisationens Grænsepæle og rydde det Skrammel af Vejen, der hindrer frie Aanders frie March mod Morgenrøden.

Hvor Strindberg staar, der staar Kamp. Hans Bøger er Sprænggranater, kastede ind i det gamle Samfunds Hus. Han er et genialt Brækjærn, der uden Skaansel borer sin Haans Staal ind i alt det, der bærer Faldets Mærke. Jeg tiljubler denne Mand mit Bifald, hvor han lægger sine Jærn tilrette. Den lumre Atmosfære, der ligger ind under

Samfundsloftet i vor skinhellige Tid, har kvalmet flere end ham. Det er godt at faa stødt et Par Vægge ud, før vi kvæles.“

Hidindtil havde min Livsvej løbet gennem grønne Marker og en frodig Udvikling, nu kommer en endeløs for-tørrende Ørken, Halvfemsernes sandede Ørken, i hvilken jeg bare vegeterede saa kummerligt. Ganske vist: en Oase med enkelte viftende Palmer hist og her, men som oftest Goldhed og Aandsfortærelse.

Jeg befandt mig i min fejreste Ungdom med alle Evner i Blost, hvorfor skulde der gaa en saa urimelig lang Tid, før de satte Frugt?

En kort Gennemgang af mit Levnet i dette Tiaar vil give Svaret.

Marie Bregendahl var, ligesom jeg, den Sommer kommen tilbage til Barndomshjemmet i Fly. Som altid, naar jeg traf hende i Hjemegnens Natur, var hun yndefuld og betagende, og hun var ikke mindre indigneret end jeg selv over den Skæbne, der havde ramt mig. I Fællesskab bryggede vi store Fremtidsplaner. Hun havde nu faaet sin Lyst styret som Tjenestepige i forskellige Pladser paa Sjælland og i Hovedstaden. Hendes Far, Egnens største Gaardejer med en Ejendom paa 2—300 Td. Land, skulde vel nok være i Stand til at hjælpe sin ældste og meget begavede Datter i en Virksomhed; men han var ikke mere end almindelig oplagt, naar det gjaldt den Slags Kapital-anbringelse.

Hun havde faaet den Idé, at hun i Hovedstaden vilde starte et offentlig Spisehus, *Det jydsk Pensionat*, hvor der skulde serveres god og velsmagende Bondemad, som min

Kæreste var en Mester i at fremstille. Efter umaadelige Kampe med sit ualmindelig stædige Ophav, der aldrig havde rede Penge paa Haanden paa Grund af en altfor gammeldags Driftsmaade, var hun alligevel kommet i Besiddelse af en 1500 Kr. til den bizarre Idés Fuldførelse.

Nu var Hensigten den, at jeg skulde læse til Studentereksamen, under hvilken jeg skulde bo saa billigt som muligt i min Kærestes Pensionat. Det gik dog ikke saa glat. En af mine Bekendte, nuværende Lærer *Ole Andersen*, Sejling ved Silkeborg, havde gjort mig opmærksom paa, at der eksisterede et Studentereksamenskursus i Sølvgaden i København, hvor en ældre Pebersvend, *Ludvig Trier*, gav gratist Undervisning til en 30—40 Elever.

Det lykkedes mig gennem nævnte *Ole Andersen* at komme i Korrespondance med denne Filantrop. En bevaret Brevkladde fra Sommeren 1892 til samme Ludvig Trier, fortæller en Del om mine Kvaler paa dette Tidspunkt. — Mens jeg undskylder min Henvendelse til ham, anfører jeg, at Ole Andersen for ca. tre Uger siden bragte mig den glædelige Besked, at Ludvig Trier „havde tilstaaet mig gratis Undervisning i Deres Sprogkursus, hvad der dengang gjorde mig overordentlig glad, da jeg endnu paa dette Tidspunkt levede i det forfængelige Haab, at det var mig muligt at rejse den Kapital, der udkrævedes til en tarvelig Eksistens i Byen udenfor Timerne, thi desværre kan den Studerende som bekendt ikke leve af Latin alene. Dette Haab er jeg imidlertid blevet skuffet i. Et Løfte om 500 Kr. fordelt paa fem Aar er alt hvad jeg har opnaaet efter enorme Anstrengelser. Der er efter dette ikke stor Udsigt til, at jeg skal kunne tage imod Deres særdeles humane Tilbud, hvad jeg dog saa inderlig havde ønsket og haabet.

Grunden til det magre Resultat maa vel nærmest søges i Befolkningen heromkring. Den har altid anset mig for en farlig Mand, som det næsten var en Brøde mod Gud at hjælpe i Vej. Den rævekløgtige Bonde — han forstaar saa daarligt en ung Mands ængstelige Stræb med at bygge sig en ideel Fremtid op, hvor *det* skal slaa Rødder, han mest elsker. Bønderne her har altid følt, at jeg ikke var en af deres. Jeg er ikke forgæves et Barn af Georg Brandes' og „Politiken“s Tidsalder. Jeg blev tidlig grebet af de moderne Strømninger, saavidt de kunde naa mig igennem de snævre Kanaler, der skærer sig gennem et Bondesamfund. Jeg læste i 16-Aarsalderen, hvad jeg kunde faa fat paa af *Søren Kierkegaard*. Jeg husker især min Henrykkelse ved hans „Øjeblikke“. Jeg læste *Darwin* imellem jeg tærskede Rug paa Loen, og jeg kunde store Partier af Ibsen og J. P. Jacobsen før jeg endnu var moden. Jeg læste Biblen før 20-Aarsalderen og fandt Kristus mærkværdig menneskelig og Herren Zebaoth utrolig barbarisk, men ligesaameget jeg frastødtes af Johannes' og Paulus' spidsfindige Theologi, ligesaameget tiltaltes jeg af Davids vilde Sange og den gudforladte Jobs poetiske Klager, ikke at tale om Profeternes dystre Pessimisme. Jeg har aldrig hverken før eller siden i den Grad følt Poesiens Magt som i disse vilde Levninger af en udslukt Kultur, og det forekommer mig, at Nutidsungdommen i en altfor utilladelig Grad har glemt, at der var Poesi i Verden ogsaa før de sidste to Decennier. — Men jeg henfalder til at ræsonnere i Stedet for at fortælle. Min Far — en Mand med en lille Gaard og en stor Gæld — hjalp mig omkring 20-Aarsalderen til en Præliminæreksamen, men saaledes, at jeg maatte læse som Privatist, da jeg ikke havde Raad til noget Kursusophold. Jeg

sad da og huggede sig igennem uden Undervisning, og Resultatet blev taalelige Karakterer i de Fag, man kan læse sig til, daarlige i dem, hvor Undervisning nødvendig maa savnes — nemlig Sprog og Matematik. — Eksamensvejen blev imidlertid brat afskaaren af Mangel paa Penge, og siden har jeg flakket fra det ene til det andet, idet mine kætterske Meninger har kastet mig ud af alle Stillinger i dette af religiøs Sladder overvrøvlede Land. Aldrig blir der spurgt om, hvad man *ved*, altid hvad man *tror*. Jeg har været Friskolelærer, Højskolelærer, Bladskriver, omrejsende Bondetaler og alt hvad dumt er. En Tid sad jeg endogsaa arresteret for revolutionær Propaganda. Sidst havde jeg opnaaet en taalelig god Plads hos Hr. Morten Pontoppidan, en Gærning, jeg satte megen Pris paa, men i Løbet af et halvt Aar har atter Bigotteriet hulet Grunden bort under mig, og jeg staar paany blandt mine splintrede Forhaabningers Ruiner. — Men hvorfor ulejlige Dem med mit stakkels Livs Sorger, som ikke er større og værre end hvad Tusinder — langt bedre end jeg — har maattet gennemgaa? Jo, jeg vilde gerne herved have opnaaet, at om jeg alligevel kom til København, selv om det ikke blev som Studerende, men kun som et eller andet *nyttigt* i Filistermøllen, at jeg da maatte besøge Dem. Jeg har næsten kun ét intelligent Menneske i alt mit Bekendtskab; det er Dr. Pingel, en Mand, hvis Karakter og Egenskaber jeg elsker til For gudelse, hans ubegribelige Had til Brandes og Hørup fra-regnet. Jeg ved, hvor De elsker unge Mennesker, og hvor Deres Liv har været et Offer for dem, — De vil heller ikke tage mig min paatrængende Introduktion hos Dem ilde op?“

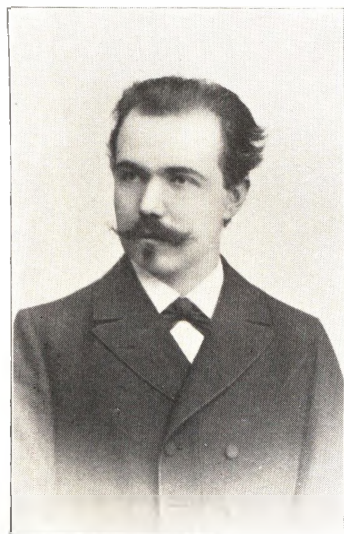
Blandt dem, som jeg i min Nød havde henvendt mig

**Jeppe Aakjær, 1892.
Barby fot.**

Peder Thomsen Nielsen.

Ludvig Jensen, Silkeborg.

Hans Albrechtsen, Viborg.

Ludvig Trier ved sin Pult og i sin Skolestue.

til, var min gæve Skolekammerat fra Askovtiden *P. Thomsen Nielsen*, der maatte anses for ret velstaaende. Han værgede for sig med følgende Skrivelse, der var typisk for mine mere velhavende Venner.

Haarby, d. 31. Juli 92.

Kjære Jeppe!

Det er mig en Umulighed at realisere din Plan.

Der er ingen Bank eller Sparekasse, som kjender mine økonomiske Forhold, der tager mig god for flere Tusind Kr.; det gaar ikke saa glat, saa det er en tvingende Omstændighed, som nøder mig til at give Afslag. Men selv om den ikke var tilstede, gik jeg dog næppe ind derpaa.

Et eneste Forhold skal jeg nævne, som vilde lide derved, nemlig Forholdet til min Fader. Forleden Aar gik jeg i Kaution for min Svoger for 600 Kr. (bare 600 Kr!). Summen var ikke stor, men alligevel havde jeg idelige Bebrejdelser af den Grund. Han saa i Aanden disse 600 Kr. hænge som et Damoklessværd over min økonomiske Eksistens, og det endte med, at *han* betalte Pengene. Saa fik vi da begge Ro. Han betalte næppe for Dig, men jeg ved, der vilde ligge et Hus, om jeg stod i et saadant Kautionsforhold. Selv om der slet ingen Fare eller Risiko var, han ser den alligevel, og jeg ved, det vilde pine ham. Han hører i Pengesager til de gamle og meget forsigtige, men maaske har han dog mere Ret, end vi ofte vil indrømme. Han har jo i hvert Fald Erfaringen.

Naa, Risiko vil der ogsaa altid være, og jeg tror mest uforudset; thi den forudsete kan man som oftest sikre sig

imod, og jeg ved, at som mine Prioriteter er, og som Konjunkturerne er vigende næsten overalt, især for Ejendomme (En stor Gaard her paa Egnen sælges i disse Dage til 55,000 Kr. For 9 Aar siden kostede den 92,000 Kr.). Med disse Konjunkturer ved jeg, at nogle Tusind Kroners fornyet Gæld vilde true min Eksistens, og det vil jeg ikke udsætte mig for. Hvis Ejendommen her i Fremtiden kan give noget Overskud, da vilde jeg meget hellere laane Dig rede Penge i Lighed med P. Odgaard, men jeg er bange, det bliver alt for usikkert for Dig at bygge paa. I Aar bliver der saaledes intet, og et Laan paa nogle Hundrede Kr., som jeg i Aar maatte optage, fordi jeg fik nogle Penge opsagt, skal jeg tilbagebetale næste Aar, og saa er jeg bange, det bliver for længe for Dig at vente.

Venlig Hilsen fra Din

P. Th. Nielsen.

Jeg har været paa Rejse nogle Dage — ude at syne Husmandslodder, det gør at Brevet bliver noget forsinket.

Det gør mig i Grunden ondt at skulle give Dig saa rent Afslag, men jeg tør ikke andet for Tiden.“

Den brave Mand! Han kunde vel ikke ha svaret stort anderledes. Jeg ved, han en Tid holdt af mig. Jeg husker ikke nu, hvormeget jeg har bedt ham om, formodentlig en fjerde eller femte Mands Kaution paa en Sum, saa jeg kunde faa begyndt.

Bondens Vilkaar var den Gang ikke, som de senere blev. Selv de velstaaende havde Grund til at passe paa. Alligevel maa min pinagtige Situation ha blødgjort enkelte Trofaste. Derom hedder det (18. August 1892) i Dagbogen:

„Nu har jeg endelig rejst Penge til at studere for! Hurra! — I 40 Dage og Nætter gik jeg rundt paa Jyllands Hede for at la mig friste af Djævelen; men der var ingen Djævel, der fandt det Umagen værd at friste mig — hverken med Sølv eller Guld. — Da søgte jeg at rejse Penge paa en mindre nytestamentlig Maade. Jeg gik til dem blandt mine Venner, der sad i Gaarde og repræsenterede Kapitaler. Jeg traf dem i stort Velvære. Ligesom Laban sad de midt i Faareklippingen. Men om det havde gjældt at løskøbe min syndige Sjæl fra evigt Helvede, vilde de ikke ha gjort det. — Da gik jeg til dem, der havde mindre Mønt, men mere Hjærte; de hjalp! Naturligvis var det *Esper Andersen*, der ogsaa denne Gang maatte lægge sine stærke Skuldre under mit hældende Læs. Han gjorde det uopfordret. Lovet være hans Navn evindeligt! —

Nu trænger jeg Trommer og tyrkisk Musik; kun det vilde være i Højde med mine Stemninger. — I kan læse jer til mine Følelser i Holberg, der hvor det hedder: „Jeppe synger!“ — Jeg er den lykkeligste Mand i syv Kongeriger. I lang Tid har jeg følt mig som en Flue i en Flaske. Nu er jeg som Svalen derude, der svitter over Taget i munter Leg.

Skaal da for Livet! det drilagtigt forbandede, — vandede, — sandede, — malurtbitre, sødmeblandede, — simple, sjofle, svimmelpandede, — giftig-tandede, — uheldsrandede, — som ingen Djævel ved hvad er til, — Skaal da for Livet alligevel!“

I Sept. Maaned 1892 kunde jeg da begynde Kursuset hos Ludvig Trier.

Forinden havde Marie Bregendahl faaet aabnet sit

Spisehus, altsaa *Det jydsk Pensionat*, som kom til at ligge paa *Nørregade 14*, 3die og 4de Sal, hvor Huset ejedes af den Bagermester *Jeep*, om hvem det hedder i Visen:

Der bor en Bager paa Nørregade,
han bager Kringler og Sukkerkage —

Han var en stor Særling, hvad der bl. a. gav sig Udslag i, at han ikke som andre Mennesker vilde have sit Hus assureret. Paa denne Plads kom da mine følgende Aar til at henrinde under saare blandede Vilkaar. Det begyndte ret fortrøstningsfuldt.

Marie Bregendahl købte ny, stilfulde Møbler, der duftede af Nylakering. Hun var virkelig en fortrinlig Husmoder. Det hele lyste af Hygge og Venlighed. Nu gjaldt det bare om at lokke Kunder til Huse. Men det gik jo ikke slet saa let som ventet. Jeg fik en Stue paa Kvisten. Nogle af de bedste Værelser blev lejet ud til andre Logerende. Men de kostbare Annoncer paa *Politikens* Forside svigtede næsten ganske. Den tydelig udtalte Separatisme i det jydsk Navn lokkede ikke nogen Jyde til, saa vidt jeg mindes. Nogle skikkelige københavnske Kontordamer og et Par pomadiserede Kommiser, var alt, hvad der sad om det hyggelige Middagsbord, naar den varme Frikadelle blev baaret ind fra Køkkenet, mens søde Levkøjer duftede paa Dugen og i Vindueskarmen.

Den sparsomme Anlægs kapital var mer end opbrugt. Møblerne havde maaske været *lidt* for smagfulde, og mine smaa Subsidier skulde ikke strække langt, det sikre var „den Logerende“, en Lægekandidat Hammer fra Silkeborg, der sad i et Værelse til Gaden og betalte en rundelig

Maanedsløje. En Tid reddedes dog den betrængte Økonomi ved, at Marie Bregendahl blev kendt med Formanden for Foreningen: „Ungdomshjemmet“, der hidtil havde haft Samlingslokale hos en Skræddermester Eistrup paa Værnedamsvej. Nu var Foreningen blevet sagt op, og Formanden, en hjemvendt Dansk-Amerikaner, *Jørgen Jørgensen*, der paa Grund af sine literære Aspirationer betegnedes som *Jørnstjerne Jørnsen*, var ude for at finde et nyt Domicil for sine Underhavende. Jeg tror det var Lars C. Poulsen, alias Staun, min Kammerat fra Blaagaardsgade, der skaffede min Kæreste denne Tjans.

Det var en snurrig lille Forening, der mest bestod af Kommis'er og Butiksdamer.

I de Dage, den havde holdt til hos Skrædderen, havde den en kortere Tid haft *Johs. V. Jensen* blandt sine Medlemmer. Hans første Værk „Danskere“ har flere Kapitler, som er henlagt til denne Ungdomsklub, og en af Figurerne i Bogen har stor Lighed med C. Staun.

I den Tid, Klubben holdt sine Lørdagsmøder i Det jydsk Pensionat, kunde den ikke pege paa slet saa glørværdige Navne. Men der var dog adskillige Studenter, der senere fik et Navn, foruden Staun kan saaledes nævnes min senere nære Ven, Dr. phil. *Emil Fog*. En betydelig Rolle spillede ogsaa den senere Doktor i Forsikringsvæsenet, Sjællænderen *Jens Pedersen*, kaldet *Pjerre*, og her var en jovial juridisk Kæmpe, Morsingboen *Baadsgaard*, der altid havde en lille Gnist, altid holdt Tale om *Bue hin Digre* og altid — i Modsætning til Flertallet af de øvrige — var højkonserverativ og Estrupper om en Hals.

Ingen Foreninger kunde dengang samles, uden at der skulde Punch og Diskussion til. Jeg tror nok det var For-

eningsens Ideal at være en Slags Studentersamfund *en miniature*.

Den rødhaarede Formand, „Jørnstjerne Jørnsen“, var en sær Blanding af Fiffighed og Fantasteri. Han havde giftet sig med en gammel værkbruden Stiftsdame, der sad med et Par blanke Øjne i sin Rullestol og maatte lade sig trille fra Sted til Sted. For hendes Penge som Stiftsdame levede Jørnstjerne et mondænt Bohêmeliv, der ikke tillod ham anden Beskæftigelse end at læse russiske Romaner og om Lørdagen at være Formand for Ungdomsklubben.

For Punchen sørgede Marie Bregendahl, for Diskussionen som oftest jeg. Men da det var midt under min Studentereksamenslæsning, deltog jeg meget sparsomt i Foreningens Liv. Det blev mig ogsaa til Tider lidt for støjende. Dog maa det siges, at det hele forløb under fuldt ærbare Former, selv om flere af de unge efter Tidens Skik havde stukket et højt Glas under Vesten.

Foreningen udgav et lille Ugeblad: „Ungdomshjemmet“ (eller „Ungdomsklubbens Blad“). Det blev trykt gratis af et af Medlemmerne, Typograf *Mikael Salomon*, der senere kom til at spille en Rolle i den dansk-amerikanske Presse. Han skrev Lejlighedsvers for et godt Ord. Det gjorde forresten flere af Medlemmerne, jeg da ikke mindst, og nogle af mine første Rimerier staar trykt i dette Blad, som jeg tvivler paa findes paa nogen af vore Biblioteker, da det kun udsendtes til Medlemmerne og vel højt regnet tryktes i en 80 Eksemplarer.

Versene fra min Haand var som alt, hvad jeg skrev i denne Periode, meget farvet af min Heine-Læsning, nogle smaa intetsigende Frivoliteter om Kvinden og det Erotiske,

helt udenfor mit Væsens Kerne, bare smaa Penneprøver, som det morede mig at se trykt, mens jeg endnu ikke havde Adgang til bedre Organer. For nogle Numres Vedkommende staar jeg endogsaa anført som Redaktør af Bladet.

Jeg har ikke fundet nogen af disse intetsigende Smaa-sager værd at optages i mine *Sml. Værker*, men mit Navn staar under en halv Snes af disse Poemer, og jeg vedgaar herved Faderskabet, skønt uden Stolthed.

Foreningens Liv blev imidlertid ikke af lang Varighed. Dens flygtige Medlemmer kom i Restance med Kontingentet, og der var altid lidt Kvalm, naar Huslejen skulde erlægges; og da saa endelig Foreningens Formand, den russervenlige Jørnstjerne kom op i en fersk Elskovshistorie og forduftede til „the far west“, efterladende den gamle Dame i Rullestolen, opløste det hele sig som en Taageplet, og der blev atter Ro paa Bagermester *Jeeps* Trapper.

For „Det jydsk Pensionat“ gik det stadig stærkere og stærkere ned ad Trapperne. Det er mig ganske ubegribeligt, hvad vi arme Mennesker levede af.

Mens vi opholdt os paa Landet, kunde vi leve for næsten intet. Det gik ikke i København. Der krævedes Penge paa Bordet, selv for den mindste Bid.

Engang imellem udstødte man ligesom et Støn, fordi man fandt alle Veje spærrede, saaledes i følgende Uddrag af et Brev til Esper Andersen:

„I Himle! Hvorfor gav I mig saa lidt i Livets Tiggerpose, mens andre blot har Behov at bukke den stokstive Ryg for at faa Guld i begge Hænder? Gav I mig kanske ikke Guld i min Sæk, fordi I gav mig Guld i mit Hjærte, efter det gamle Ord at man ikke faar baade i Pose og

Sæk? Saa faar I ha Tak alligevel! — Esper, det er tungt at staa ved en Fjord, hvorover man *skal*, og ikke at kunne komme, fordi man mangler Færgpenge. Det er tungt at lægge sig til at dø, fordi man ikke har *Raad* til at leve. — — — Hvorfor lagde Armodens vaade Hunde sig ved min Dør for at stinke, hver Gang jeg gaar ind ad den?

Jeg er som den Mand, der ved, at der ligger en Skat jor-det paa hans Mark, men ikke har Raad til at købe den Spade, hvormed han kan grave den op. Thi Skatten er der; herinde i min Hjerne er den. Der har brændt Lys over den. Lad alle andre kun sige, at jeg har taget fejl; jeg tror mine egne Sanser. — I dybe Nætter, naar kun Stjærnerne havde vaagne Øjne, i disede Maaneskinsaftner, naar Høstfol-kene var vendt hjem fra Arbejdet, og jeg sad alene paa et dugget Dige i Aftentavsheden med Naturen stirrende paa mig med tusind flammende Øjne, som om den spurgte: Hvad er du for en, og hvad vil du i Verden? — da saa jeg Lys over Skatten, mens stærke Tanker og Digterlængs-ler fløj gennem mit Hoved som Flokke af Fugle.“ — — —

Jeg var som sagt kommet ind paa Ludvig Triers Stu-denterkursus i Sølvgaden; men der blev jeg ikke længe, thi det var altfor langsom en Kørsel for mig, der ikke havde andet at læse for end de tilfældige Smaaskillinger, som gode Venner stak til mig i Ny og Næ. Lidt blev jeg hjulpet af *Per Odgaard*, mest dog af min trofaste Ven gennem alle Ungdomsaar, *Esper Andersen*.

Jeg havde en velstaaende Farbror, der sad ualmindelig godt i det. Han havde engang overfor min Far ladet sig forstaa med, at han nok vilde række mig en hjælpende Haand under Studierne. Jeg mødte da fuld af Forventning en Søndag i hans Hjem og blev gæstfrit modtaget med

Kaffe og søde Kringler. Da det var Tiden til Opbrud, kaldte han mig ind i Sovekammeret, hvor Pengeskabet stod. Han drejede Nøglen om, og under dybe Suk greb han med sin Haand ned i sin fedtede Snørepung. Da han atter aabnede Haanden, var der *tre* blanke Kroner i den. Dem skød han under nye Suk over Bordet til mig og bad mig passe godt paa dem. Det var al den Hjælp, jeg fik fra Familien til min Studentereksamen. Men jeg havde dengang en Evne til at leve af Luften, som desværre siden er gaaet tabt for mig.

Her hos Ludvig Trier læste jeg ganske vist gratis, dog kun Sprogene. Matematik og Naturfagene maatte jeg selv sørge for. Naturfagene kunde jeg klare med mit eget Hoved. Til mine Fornødenheder i Matematik har jeg engang erlagt 20 Kr. Gud ved hvor jeg fik dem fra! Det var mit eneste kontante Udlæg til Studentereksamen. Her bortses fra, at en skikkelig havareret Student, *Hans Hansen*, der oprindeligt havde været Matros, men var blevet skyllet i Land i Kjøbenhavn og havde faaet Studentereksamen, engang imellem for et Maaltid Mad eller kanske for et eneste Kronestykke rettede mine franske Stile — ogsaa lidt paa min Udtale, hvad den i høj Grad tiltrængte. Men Hans Hansens Matros-Fransk syntes ikke at ha' været videre anset paa højere Steder. Jeg fik i hvert Fald en tarvelig Karakter i Faget, hvad ingen maa undre sig over, da jeg ud over denne tilfældige Gennemgang af Sømanden ingen Undervisning fik.

Hans Hansen blev forresten ikke ret gammel; mager som Døden var han altid at se paa. Studenterhuen havde han da paa det benmagre Fuglehoved til det sidste. Om sider døde han helt gedulgt, jeg tænker simpelthen af Man-

gel paa det tørre Brød. I min Tid var den Type ingenlunde sjælden mellem Studenter. Han var det braveste lille Menneske, man kunde tænke sig; han drak ikke, havde ikke en eneste Last. Han kunde en Række Sprog, men havde ikke den ringeste Evne til at gøre sig gældende, og til at drive det videre indtil *cond. phil.* havde han tilsyneladende hverken Vilje eller Evner.

For atter at vende tilbage til Ludvig Trier, var han en sære Blanding af Filantrop og Pedant. Han var meget sygelig, helt vissengul som et Bygstraa, men lige fra Morgenstunden *stod* han ved den høje Pult og terpede Gloser i Alenvis. Det visne gullige Hoved med det tynde Fuldskæg kunde lige rage ovenfor Pulten. Skolelokalet, der var en almindelig Dagligstue, var propfuldt af videtørstende Ungdom. Paa Væggen hang en stor Kultegning af den gamle Pædagogs Afgud: Georg Brandes. —

Hans Undervisning var gratis, men gennemgaaende forfærdelig aandløs. Han elskede især Latinen og forlangte den læst efter de samme stivbenede Metoder, der havde været gængs i *hans* unge Dage. Han kunde ikke hjælpe sig med den autoriserede Madvigske Grammatik, der dog er et ganske anseligt Værk paa flere Hundrede Sider. Nej, vi skulde lære *første* Udgave af samme Madvig med alle Anmærkninger, smaa og store. Et forfærdeligt Torturinstrument var samme Bog; sort og skinnende af Fedt og Ælde; kun med Vanskelighed kunde den købes i én eller anden Kælder hos en Antikvarboghandler. Den ligefrem klæbede til Fingrene, saa snavset var den, men Trier kælede for den som for en Fetisch og kunde med sin visne, overkridtede Pegefinger springe fra den ene Paragraf til den anden og gøre en stakkels Elev rent konfus med sine

utallige Henvisninger og Tilføjelser i Randen, der var vigtigere end de tre Troesartikler. *Kunde* man ikke disse græsselige Formularer paa sine fem Fingre, var man ikke værdig til at gaa paa hans Kursus.

Jeg kunde skønne, at det vilde tage det meste af mit Liv, om jeg skulde faa denne modbydelige Bog paa Hjørnen.

Efter smaa tre Maaneders Forløb kom det til et Brud mellem den filantropiske Pædagog og mig. Jeg tog mine Bøger under Armen og bød ham et høfligt Farvel.

Jeg saa aldrig den gamle Mand mere.

Andre holdt Persen ud, saadan som min evig gode Ven *Ludvig Jensen*, Seminarielærer i Silkeborg, ogsaa den senere Lektor *Hans Albrechtsen*, Viborg.

Som et Kuriosum kan nævnes, at den i mine unge Aar saa kendte Politiker *Je Kaa Lauridsen* er udgaet fra *Triers Kursus*.

Om dette Skoleliv fortælles der i et Par Breve, først et til Esper Andersen (2. Oktober 1892):

„Saa har jeg da begyndt de Studerendes Rekrutskole. Jeg har allerede i mer end otte Dage vandret rundt i Madvigs latinske Børnehave. Jeg har syv Gange daglig forbandet denne vise Olding, hvis blækkede Blod flyder i den Bog, der blev hans Livs Berømmelse og de Læsendes Forbandelse. Hvis Konferensraad Madvig er interneret i Helvede -- hvad der billigvis ikke kan være nogen Tvivl om -- kan han være den Lede til megen Nytte med sin latinske Grammatik; thi skrappere Plagemiddel for hærdede Syndere vilde ingen Djævel kunne ophitte. — Jeg indser, at man maa igennem den, hvor haardt det end holder; for underligt nok, denne fedtede Bog med sine

Blyantstreger og Krimskrams er de Danskes Vej til Ros og Magt.

Hr. Ludvig Trier, som jeg læser hos, er en underlig tør Per Degn, der fordrer alt paa Rams, Smaat og Stort, Vist og Dumt. Hans Grammatik er fra 1852, hans Undervisning fra samme Aarstal. Men han er dygtig, og man maa se at holde ud med ham, om det end gør lidt ondt at stoppe saa meget dødt Sprog ind under Hjærnens bløde Brusk.

Til dem der undrer sig over min Bleghed siger jeg, at jeg gaar svanger med et Værk om de syv Vise, ved hvilket jeg haaber at vinde Anerkendelse som den ottende.

København har jeg ikke set endnu; jeg lever paa mit Kammer fra Døgn til Døgn, uden naar jeg netop er paa Skolen. Københavnerne ser jævnt kedelige ud som havde de allerede haft Besøg af „Døden fra Lybek“ (5: Kole-raen). Hele Byen stinker af Klor, hvor den ikke stinker af det, „der værre er“. Hvilken sørgelig Omveksling at komme ude fra det frie Land med dets Duft af vilde Blomster og slaget Hø ind til denne By med sin utrolige Stank, sine skidne Sjøvere, sine sjofle Fruentimmer, sin Helvedesstøj og Kolerarygter. O, Landet, Landet! Der bor Gud! Det er det eneste Sted, hvor man aander med *begge* Lunger.“ —

Samme Æmne varieres i et Brev til min Bror Jens (6. Oktober s. A.):

„Nu gad jeg se *Aakjær!* Ved Efteraar da er der fint der. Den mægtige, friske Brise, der blæser ind over de lave Tage fra Nordvest, det var i den jeg drog mit første Aandedrag, i den var det min spæde Sjæl flagrede ned til Jorden, og det første Syn af Naturen, der traf mit Øje — det var en stor flad Engflamming oversaaet med hvide

Stude og i Baggrunden en Vejrmølle, der næsten altid havde sine Vinger vendt mod Vest og drejede sig hæftigt i den stærke Vind, der kom udefra Hede og Hav med Masser af sønderslidte Skyer paa sin Ryg.

Jeg er slet ikke fornøjet hos Hr. Trier. Jeg vilde egentlig ønske, jeg aldrig havde søgt ham. Hans Undervisning er af den mest hjærneudtørrrende Art, og det er sjældnen falden i min Lod — Gudskelov! — at træffe saamegen Gnavenhed paa et Sted som hos ham.“

En Maaned efter (7. November) er Løsrivelsen fuldbyrdet. Jeg skriver til min Bror:

„Min Livsførelse er for Tiden af den Beskaffenhed, at den aldeles ingen Interesse kan have for nogen anden. Jeg sidder paa en Stol 14—16 Timer i Døgnet og bøjjer latinske Verber, og det gaar ganske fornøjeligt. Jeg bliver mer og mer opsat paa dette Sprog, der langtfra er saa slemt som dets Rygte. Men jeg har forladt *Trier* og læser nu paa egen Haand. Jeg sidder og graver min Forstand ud af de Bunker af grammatikalsk Murgrus, som Trier, denne Ridder af Madvigs Grammatik, har øst over den. Jeg er umaadelig godt tilpas efter Løsrivningen. Det er Bremerholms Arbejde at læse hos den Mand. Han læser sine Folk til Krøblinger, slider ens Evner i Laser; der gaar flere syge derude, der kom stærke til ham. Og det er alene Triers Ledelse og idiotiske Pædagogik, der er Skyld i det. For Gud skal vide, at man ikke faar mere udrettet der end andre Steder.

Vi skiltes halvt i Uvenskab. Han vilde nødig gi Slip paa mig, skønt jeg aldeles ikke glimrede i Latintimerne, hvor alt drejede sig om Ramser og den mest pedantiske Overhøring. Nu skal jeg have fat paa Græsk, maatte det

bare ikke være værre end Latin; men det hedder sig, at det er meget værre. Jeg vil faa utrolig travlt lige ind til Sommerferien; jeg har næppe Tid til at kigge i *Politiken*; jeg ved slet ikke, hvorledes det staar til i Landet; men jeg haaber, at hverken Lars Dinesen eller Ridder Klaus er kommet noget til, og at Vorherre fremdeles holder sine flade Hænder over Hr. Goos og alle hans Gæslinger!“

— „Jeg slider som en Plovkse men med stigende Lyst. Engang imellem gaar jeg forbi Ludvig Triers Vinduer. Da tænker jeg: „Der er altsaa Stedet, hvor du er blevet udskældt *gratis* i tre Maaneder!“

Med alt dette skal det ikke nægtes, at der var noget gammeldags bravt og hyggeligt ved Ludvig Trier. — Naar hans Elever havde Fødselsdag og alligevel mødte paa Skolen, blev der paa Triers Pung sendt Bud efter „Studentehavre“, en Blanding af Rosiner og raa Mandler, og var han i det Hjørne, kunde han under den store Kultegning af Georg Brandes lægge en kærlig Arm om en Ynglings Skulder og med næsten forelsket Mine se op i den eksotiske Doktors Træk, mens han gav sig til at fortælle om hans første Forelæsninger eller om den Forguedes øvrige literære Vikingefærd.

Det blev altsaa ikke Trier, der kom til at lede mine klassiske Fjed. Med en befriet omend stærkt deprimeret Fornemmelse stod jeg atter hjemløs under Guds Himmel paa Københavns Sølvgade.

Paa et eller andet Tidspunkt havde jeg gjort den mærkelige Dr. *V. Pingels* Bekendtskab. Jeg kan ikke længere huske, hvad der havde indgivet mig den Dristighed at hjemløse denne interessante Mand, med mindre det var hans politiske Taler paa min Hjemegn, hvor han i nogle Dage

i 1890 — mellem Møderne — opholdt sig i Per Odgaards Hjem. Jeg vidste det om ham, at han var bleven smidt ud af sin Virksomhed i Metropolitanskolen, fordi han havde udtalt sig dristigt imod Ministeriet Estrup. Jeg vidste ogsaa, at han var bleven valgt som *Studentersamfundets* første Formand, da de frisindede Studenter i 1882 forlod den gamle Kube i Studenterforeningen og som en vred surrende Sværm af uforknyt Ungdom satte sig ned i et lavloftet Lokale i *Badstuestræde*.

Jeg havde hørt ham som flammende politisk Agitator ude under Sommerhimlen i Fjends Herred, men personlig havde jeg ikke vovet at nærme mig ham. Der stod en Glorie om hans graa Sommerhat af alle de Ofre, han havde gjort for sin politiske Overbevisning. Men en Efteraarsdag stod jeg alligevel med bankende Hjærte og læste hans Navn paa Dørpladen oppe paa en 3die Sal paa Trianglen.

Med en varsom Finger rørte jeg sagte paa hans Dørklokke. Døren gik op, og hans klassiske, rynkede Forskerhoved stod spørgende i Dørsprækken, jeg nævnte mit dengang saa ukendte Navn. Han rakte mig sin magre dirrende Haand og trak mig over Tærsklen, og med sirlig gammel-dags Høflighed førte han mig videre ind i sit Studereværelse og bød mig sætte mig paa en af de spinkle Mahognistole, der prægede det stilfulde Guldalderhjem, hvori denne gamle Ungkarl boede sammen med en ligeledes ugift, stærkt tunghør men saare intelligent Søster, *Marie Pingel*.

Det blev en af de rigeste Dage i mit Liv. At have truffet Dr. Pingel og hans Søster er en Oplevelse. Indtil hans Død i 1919 mistede vi aldrig Forbindelsen med hinanden.

Jeg havde hidtil aldrig været en betydelig offentlig

Mand saa nær inde paa Livet, og straks ved det første Møde var det, som om vi var de bedste Venner. Jeg var helt varm i Kinderne af Bevægelse.

Jeg kom ikke fra ham den hele Dag. Jeg skulde gaa en ganske kort Tur, men saa igen komme tilbage og spise til Middag. Mit Hjærte slog højt, da jeg gik ned ad Trapperne. Jeg havde hidtil kun kendt Bønder og almindelige Borgerfolk. Her sad jeg endelig overfor noget af det, som mit Hjærte gennem talrige Aar havde sukket efter: Aandskultur og Intelligens.

Han meddelte mig af sin Aands Skatte. Han levede som en ensom Mand mellem sine Klassikere. Han følte mig paa Tænderne, om jeg vidste noget om de gamle Grækere, og jeg var virkelig velbevandret af en Bondeknoold at være, at sige igennem Oversættelser. Hans underlig svajende Skikkelse, i hvilken der næppe var et Lem, der ikke var kroget og krumt, ligesom sitrede af anspændt Interesserthed. Han talte ikke som andre Mennesker, men docerede med en sær betagende Skælven i Røsten. Hvert Øjeblik sprang han op fra Stolen, røg hen til en af Reolerne, rev en Bog ud, altid en græsk, begyndte saa at læse højt for mig gennem et stort Seglas, først paa Græsk, senere oversatte han det til sirlige Sætninger paa Dansk. Jeg har aldrig truffet et Menneske som Pingel. Han havde sine Rødder dybt i en anden Tid end Nutidsmennesket. Ved Middagsbordet blev jeg præsenteret for hans 90-aarige Mor, der havde været en god Veninde af Øhlenschläger; hans Søster, Marie Pingel, der altid sad sidelæns med et stort Hørerør ved Øret, var en Forskersjæl som Broderen. Hun havde skrevet et Værk om *Cavour*, var fortrolig med alle Historiens Perioder, og en Tid stærkt optaget af *Th.*

Dr. V. Pingel.

Peder Bregendahl, Fly.

Marie Bregendahl (1886).

Marie Bregendahl.

Pingel, der har udfordret Ministeriet Estrup (Punch, 1886).

Carlyle og hans Hustru, om hvem hun ogsaa har udsendt en smuk Bog.

Det var mørk Nat, før jeg ved dette første Besøg forlod det Pingelske Hjem. Jeg har siden tilbragt mange lykkelige Søndage hos disse aandsfine Mennesker, for hvem Stand og Stilling var intet, Kultur og Aand alt!

Pingel og jeg mødtes først og fremmest i vor Naturkærlighed. Han var en dyb Kender af den nordsjællandske Natur. Han havde gjort lange Rejser til Udlandet, engang til Jamaica. Han var jo ikke blot Filolog, men ligesaa meget Geolog. Men alt i Naturen interesserede ham. Og som gammel Hyrde var jeg jo lidt af en Fundgrube for ham. Han fortalte mig, at indtil fornylig havde han aldrig set en levende Hugorm, men da han havde været oppe i min Hjemegn for at holde politiske Foredrag, havde Degnen i Haderup, den løjerlige *Chr. Mikkelsen* („Hedens Degn“) ført ham ud til en Plet i Lyngheden, hvor man sjælden gik forgæves efter denne vor eneste Giftorm. De saa ogsaa straks én, men den vilde flygte, og for at standse den gav Degnen den et Ræk over Nakken med sin Stok. Det havde oprørt Pingel, og han fortrød, sagde han, at han var gaaet med Degnen; for Hugormelig havde han set før.

Han kunde have en underlig, lidt overspændt Udtryksmaade. Det var paa den Tid, da man endnu ikke havde udslette Aborreparken, der jo laa dèr, hvor nu den underjordiske Bane gaar forbi Paladsteatret. Dér gik dengang en skøn, rislende Bæk, der var en ren Ørenlyst af Vellyd for de sildige Fodvandrere. Pingel harmedes, da de tilkastede dette levende Væld. Han understregede sin Harme

ved at sige: „Nu har jeg sagt til vor Tjenestepige, at jeg selv vil have Lov til at slaa mit Vaskevand ud om Morgenen; naar jeg hører den Lyd i Vasken, saa har jeg da ligesom en *lille* Erindring tilbage af Naturens og det levende Vands Rislen.“

Han var dybt ulykkelig, da hans kære gamle Mor døde. Hun var blevet 94 og sad altid paa Hæderspladsen i Hjemmet; et skønt Maleri af hende som ung hang over Sofaen, og rundt om dette Romantikkens Portrætter i Farver eller Silhuet.

Hans Moder havde været en stor Blomsterelsker, og for at glæde hende, havde Pingel og Søsteren fremstillet et helt Herbarium mest med Blade af alle de sjællandske Skoves Træer og Planter.

Kort før hun døde, ønskede hun endnu engang at se sine Yndlingsblomster, der stod i Vindueskarmen. Pingel stod i Ærbødighed ved Moderens Seng med den blomstrende Potteplante i sin Haand. Hun lod sine rystende gennemsigtige Fingre løbe kærtegnende langs dens Stængler, Sønnens Taarer dryppede som Morgendug ned over Planten, mens han sagde: „Naar du nu kommer op til Vorherre, lille Mor, saa skal du bede ham om en pæn lille Klode for dig selv, hvor der er rigtig godt med skønne Planter. Det Hensyn kan Vorherre godt tage til dig, for du har altid elsket, hvad der var Skønt og Fint, ikke mindst i Planternes Verden.“

Som hans Kærlighed kunde ogsaa hans Harme anta' formidable Former. Det vil fremgaa af et Brev til Esper Andersen, hvor jeg 18. December 1892 dvæler ved et Besøg hos Pingel. Jeg skriver:

„Jeg har bragt Dr. Pingel din Hilsen og fik Paalæg om,

venligst at hilse dig igen. Han var ildfnysende vred paa „Politiken“, der forleden havde langet ud til ham i en Artikel. Han foreslog i min Græsktime, at der skulde skrives under Politikens Titel:

„*Diabállo — diabaló — diabebleka*, det er udlagt: Jeg bagtaler, jeg har bagtalt, og jeg vil bagtale!“ Og saa talte han om „de smaa Jødedrenge, der lægger deres Skarn ved Korsets Fod“.

Hans Had til G. Brandes og Hørup er umaadeligt og overvældende.

Denne Mand er uhyre i sit Had som i sin Kærlighed. Men det er alligevel trist, at de Mænd, han forhen bragte Gudeofre, ser han nu hen paa som inkarnerede Djævlé, ja, som selve det Ondes Ophav, uden at andre Folk kan se, at disse samme Mænd har forandret sig, siden Pingels Velsignelse vendte sig til Forbandelse. Men han er den braveste Sjæl, jeg kender. Det er faa Gange i ens Liv at man mødes med saa megen Godhed.“

Denne mærkelige Mand gik jeg til, da jeg havde sagt mig løs fra Ludvig Trier, og han forstod godt, at jeg som en fattig Bondeknøs ikke kunde bruge *overflødige* Penge paa at tage en Studentereksamen. Han tilbød straks at læse Græsk med mig.

Vi tog fat med en Elementærbog af Rektor Berg. Her forekom der nogle fjottede danske Sætninger, der skulde oversættes til Græsk, f. Eks. „Rævenes Liv er besværligt“, „Den ene Cicade elsker den anden Cicade“ — og lignende Aandrigheder.

Da jeg havde gentaget det for Pingel nogle Gange, rev han rasende Bogen ud af Hænderne paa mig og smed den i Gulvbrædderne: „Saadan noget idiotisk Tøjeri!“ Det var

ikke noget for et voksent Menneske at sidde over! Vi kunde sikkert godt straks begynde med *Xenophons* „Anabasis“!

Det var nu ikke mere end godt. Pingel var lidt skuffet over, at jeg ikke straks kunde læse frisk fra Bladet. Han havde glemmt, at alting har en Begyndelse. Et Barn kan ikke gaa den første Dag, det prøver paa det; og der er en ABC i alle Ting, ogsaa i Græsk. Men jeg strængte mig morderlig an, saa inden længe havde hans Skuffelse lagt sig. Græsk var da et af de Fag, hvori det gik mig allerbedst til Eksamen.

Men det var sejt at læse uden Penge og uden noget rigtigt Haab om at kunne føre Studierne til Ende.

Nej, jeg skuer ikke tilbage paa disse Aar i Halvfemsene uden Kuldegysen.

Sommetider har jeg endog haft Tanker om at stikke af fra det Hele.

Jeg skriver til Esper Andersen 7. April 1893:

„Jeg har netop i disse Dage lidt en Skuffelse, der griber ind i min Studieplan. Forleden Dag, da jeg var oppe for at blive indmeldt til Eksamen, maatte den ærede Formand meddele mig, at jeg ikke kunde gaa op i Sommer, da min Præliminæreksamen ikke gjaldt mere, grundet paa de Forandringer, som Ministeriet havde foretaget i Eksamensordningen. Og nu havde jeg netop gennemgaaet alt, var fiks og færdig med Latin og Græsk, og saa: bum! Leddet smækket i for min Næse! —

Jeg vil se mig om efter „anden Hjælp“, skønt jeg ved, at det er som at søge Brød i Ørkenen. Men jeg *maa* gøre noget desperat til Sommer, om det saa blev at forvandle Stene til Brød. —

Hvis du var vedblevet at staa paa Beslutningen om

at rejse til *Australien*, saa vilde jeg ha tilbudt at rejse med.“

Længere ud paa Aaret slaas der paa de samme Strænge (7. Oktober 1893):

„Ved du hvad, Esper, vi to skulde allerede for lang Tid siden ha sagt Landet Farvel, thi i Australiens Krat-skove, paa Sydamerikas Pampaer eller selv ude paa et eller andet stort Lands Havkyster, der vilde Blodet tilføres mere Ilt og Tanken mindre „Kvælstof“. — Mon vi ikke skulde „naa over de høje Fjelde“ før vi en Dag begravnes i deres Skygger?

Mit Arbejde gaar stadig let fra Haanden og havde jeg ikke det, kreperede jeg; thi det er det eneste, som kan fordrive *den store Lede*. — Pigen børster hver Dag mine Sko og stiller dem sirligt hen for min Dør; næste Morgen staar de der lige blanke og urørte; dermed er i Grunden min Tilværelse herinde fortalt.“

Den store Lede! Saavidt var det kommen med den glade Hedetraver, der bare nogle faa Aar tidligere havde en hellig Glæde i at vandre, med sit Ansigt mod den op-gaaende Sol, med Dalenes Dug i sine Øjenvipper og Brystet udspændt af en uforklarlig Lykkefølelse.

Paa for sent et Tidspunkt var jeg kommen til at læse, og da det endelig kom, var Vilkaarene altfor haarde. Den levende Flom, der gærede i mit Digterbryst, grumsedes og tilstoppedes af dette endeløse Glose-Terperi, der var et uomgængeligt Krav for en heldig Udgang af Eksamen. Og Autodidakt, som jeg var, kendte jeg ingen Maade i de Fag, der talte til mine Anlæg, men berusede mig i Forsker-glæde, f. Eks. i *Danmarkshistorien*, hvorved jeg forsømte andre Fag, der for Eksaminens Skyld var fuldt saa vigtige.

Ogsaa her maa Dagbogen ha Ordet for et Par korte Bemærkninger:

(3. September 1893).

„Mit Liv blir mer og mer et Bogliv, et fattigt, indholdsløst Intet, der kunde udtrykkes ved den simple matematiske Formel: $0 + 0 = 0$. En Tilværelse, som paa Bunden af en Gryde med Laag over. Men saaledes er det netop godt, for den der *skal* læse. Akkurat det samme System som det, hvorefter man feder Gæs. Sørg for, at der er saa megen Ro, som muligt, saa vokser Gæssene i Fedtindhold, og jeg i Kundskab. Det er det triste ved at „studere“ i en sen Alder, at den Virkelyst og balstyrige Trang til at sætte Værdier i Omløb, der besjæler en voksen Mand, den maa bindes med syv Reb og gispende lægges udenfor vor Dør, mens Latinens Pillekværn klapper i vor Hjerne. Jeg har aldrig haft større Lyst til mandig Gærning end nu, da min Dag gaar med at remse: „amo, amas, amat; amamus, amatis, amant.“ Men det faar vel ogsaa en Ende!“

Og atter 15. Juni 1894.

„Jeg tør bande paa, at om selve *Cicero* stod op af sin Grav og fandt sit afhuggede Hoved for at indstille sig til latinsk Prøvestil — under Hr. *Siesbys* Auspicier — han vilde risikere et *tg*; thi han har ikke læst *Madvig*, og kan altsaa ikke gi ret Besked om det: „hvortil noget tjener og geraader“.

Stadig at syle med *Madvigs* Grammatik, er som altid at staa foran et Menneske med stinkende Aande. Bliver jeg engang færdig med Latinen, saa kunde jeg ønske at lægge Bøgerne hen paa et Sted, hvor Hundene kunde besudle dem.“

Engang imellem farer jeg af gammel Vane i Blækhuset; men det er det spirende Tungvind, der gir Tonen, som i følgende Uddrag af et Fødselsdagsrim til Esper Andersen (4. Marts 1893):

— — — Saâ gaar det til at fødes, kære Ven,
 en yderst vidrig, intrigant Affære;
 de allerfleste lod det sikkert være,
 ifald de aned, hvor det bærer hen.

Skønt Livet har vel og sit Purpurskær
 med Stævneføder og med Kys i Lunden;
 et Folkedrama: „Glæden tabt og funden“,
 kan staa som Livets Titel for enhver.

Men ganske vist saa er det somme Tider,
 naar Hjærnen brænder og naar Sindet sørger,
 vi flygter ud i Skov og Nat og spørger:
 „Er Livet ogsaa værd de Sko vi slider.“

Men saa staar Solen op og Dagen kommer,
 og Taagen letter over alle Skove,
 og Havet blinker, vi faa Mod at vove
 og hører op at være Livets Dommer.

Da hejses atter Glædens Purpurflag;
 vi sætter Haabet til den nye Morgen
 og gaar igen i Selen, svælger Sorgen
 og venter trykke næste Fødselsdag.

Men hyppigst falder Kvadet ud, som sket er i denne lille Bulmeurt af en „Fædrelandssang“:

„TORSK ER GODT!“

Der gaar vist tusind Torsk i Fjorden
 og tusind-tusind Torsk paa Jorden.

Og Danmark er et lidet Land,
 og Torsken har kun lidt Forstand.

Og derfor gaar vort Lykkespind
i Torskebugter ud og ind.

Og derfor smælder Torskehalen
i Bondens Gaard og Rigsdagssalen,

I Skolens Rum, ved Smedens Esse, —
paa Prækestolen, — i vor Presse.

Og snart er Danmarks Faneklud
en Torskehale, foldet ud.

De Nordmænd overnorsker os,
men ingen overtorsker os!

Ja, saadan digtede jeg, og saadan levede jeg. En gold Skepticisme var ved at ta Magten i mig.

Det skyldtes nu saa mange Ting, som det er grumme pinligt at rippe op i.

Jeg kan ogsaa bare antyde.

I mit Hjem i *Rosengaarden* voksede der, Gud bedre det! ikke mange Roser.

„Det jydsk Pensionat“ døde her Tæringsdøden, og Livsvilkaarene blev derved endnu vanskeligere.

Den 11. Juli 1893, midt under min allertravleste Eksamenlæsning, havde Marie Bregendahl og jeg giftet os. Den Slags faar man altid Tid til; ellers skulde man synes, at en ludfattig og pengeløs Student *in spe* kunde ha foretaget sig det, som var klogere.

Til en ældre Ven fortæller jeg derom uden nogensomhelst Begejstring i Røsten:

„Jeg kan meddele dig, at dersom *du* vil giftes før mig, saa skal du skynde dig, for jeg gifter mig enten i denne Maaned eller i Begyndelsen af næste, dersom Himlen da ikke foretager sig noget ekstraordinært imod mig. Og hvor-

for skulde Himlen det, det maa jo være den en Tilfredsstillelse, at saa mange som muligt efterkommer Guds Bud. — Jeg haaber ikke, mit Giftermaal forandrer Forholdet mellem dig og mig. Jeg har nemlig til Hensigt at ta denne mit Livs Inkonsekvens med passende Ro og *sømmelig* Alvor. Jeg hader Højtidelighed, vil derfor se at ta Sagen med lidt Ironi. Jeg tror ikke, Marie har Sind til at gøre mig ulykkelig. I Tryghed dertil gifter jeg mig med hende, den Kvinde jeg alligevel ikke kan afse, hvordan jeg end tar paa det. Det Økonomiske bliver naturligvis det værste at klare, og jeg har Frygt for, at Marie duer ikke til Armod. — Dog vi ved, at der hvor Isen ikke kan bære to, kan den maaske dog bære én; hvad er da naturligere, end at man skilles, til Isen atter kan bære to. Hvordan det vil forme sig for os, det ved jeg ikke saa nøje; men dette ved jeg, at noget Konveniens-Ægteskab i god gammeldansk Almuestil vil jeg ikke kunne give noget Løfte om, og synderlig flere Baand, end jeg har baaret i de snart fem Forlovelsesaar, har jeg ikke til Hensigt at ta paa mig. Jeg er ikke noget godt Rededyr, og jeg saa meget nødigt, at min Kone udviklede sig til blot og bar Rugehøne, „saadan som det jo her i Landet gængs er“. Vi gør et Forsøg!“ — —

Saa taabeligt skriver kun den, der vil dække Idealerne Forlis bag en tilkæmpet Galgenhumor.

Derimod havde det Bedste Magten i mig, da jeg til Marie — paa Melodien til Bj. Bjørnsons Digt „Ved du saa, hvad det var især“ — skrev denne Bryllupssang:

Kom, Marie, og sæt dig kun
i Tavshed ved min Side,
mens jeg kysser din Kind og Mund
og dine Øjne blide,

kysser, kysser og nynner til
 hvilke Toner, der kommer vil,
 stirrer ind i din Barnesjæl,
 til Tankerne langvejs ride.

Guder ejer jeg ikke mer,
 og ogsaa Mor er mistet;
 Sølvets Glinsen og Guldets Skær
 har aldrig mit Hjærte fristet;
 Haabets Flitter fløj længst sin Vej,
 dog det bedste man levned mig,
 thi tilbage jeg har jo *dig!*
 Jeg slipper dig ej af Favnen.

Fra du rødmende første Gang
 i mine Øjne titted
 og mig stille om Bjørnsons Sang
 i „Fiskejenten“ fritted
 var du Viljen i al min Id,
 Endemaalet for al min Strid,
 Tankens Brændpunkt i al min Tid
 fra da, til vor Livsdrøm ender.

Aldrig blev jeg de Øjne kvit
 i Drømme eller vaagen,
 var jeg ifærd med et farligt Skridt,
 de vared' som Blink i Taagen,
 ledte moderlig-stille mig
 ad den ædleste, bedste Vej
 langt om Farerne — hjem til dig! —
 saa kjær over alle Kvinder.

Kan jeg andet end elske dig
 af alt mit Sind og Hjærte,
 du, som stadig har elsket mig
 og mig at elske lærte.

Uden dig var min Ager gold.
 Jord og Himmel forladt og kold,
 Sol og Maane i Mørkets Vold,
 og blege var alle Stjærner.

Aa, Marie, du er saa fin,
 jeg kan dig ej undvære,
 og saa længe som du er min,
 skal ingen „Synd“ mig snære.
 Er det sandt, at du er min Brud,
 let undværer jeg da min Gud,
 let jeg holder min Armod ud,
 og Livet er skjønt at leve!

Ja hyppigt var det skønt! — Min unge Hustru var ikke noget Dusinmenneske.

Men efterat Pensionatet gik skævt for hende, og vor øvrige Økonomi bestandig forværredes, var det, som om hun mere og mere gav sig Haabløsheden og Depressionen i Vold. Til Tider var det ogsaa ved at ryste *min* ellers ret grundfæstede Optimisme.

Før Marie og jeg giftede os, skrev jeg til hendes Far *Per Bregendahl* og indviede ham i, hvad der var i Gære. Han svarede med følgende Brev, det eneste, jeg har modtaget fra ham:

Bregendal, d. 12te Juni 1893.

„Kjære Jeppe!

Som du i dit Brev af 30. f. M. meddeler, har denne Efterretning Du der bringer slet ikke overrasket mig eller nogen af mine, det er jo noget, vi for længe siden har forudset; og da Du nu staar i Begreb med at gifte Dig, maa man jo antage, at en saa klog Mand som Du, maa have *Grundet Udsigt* til at ernære den Du vælger til Din Mage,

thi det er moralsk, men Sandelig ogsaa Kristelig Pligt, og hvorfor Du Selv maa bære Ansvaret, og i saafald har jeg sletikke noget derimod at indvende; men i Jesu Kristi Navn bede at Gud af sin uendelige Kjærlighed vil beskyrme og bevare Pagten Ubrødelig, ledsagende Eder med mine bedste Ønsker for Eders fremtidige Lykke. Din P. S. Bregendahl.“

Per var et godt Hoved, men det var som om alt i ham var stivnet i Trods og Bondehovmod. Hans ydre astmatiske Habitus tegner jeg under et Ferieophold i et Brev til Marie (20. Juli 1894):

„Din Far hoster en hel Del, men er dog forholdsvis rask; den lange Ryg spændes i en Bue op ad den høje Bakke til Gaarden, men den sejge, stolte Gamling vil ikke ta Pust midtvejs, men sætter den ene Træsko foran den anden, til Toppen er naaet; saa vender han sig om, spytter langt og foragteligt ned ad Brinken med et lydeligt: „Pøj!“ tørrer sine rindende Øjne og dirigerer sin krogede Person ind ad den snævre Port.“

Denne Mand hadede mig, som kun en Bonde kan hade. Han forsømte ingen Lejlighed til at vise mig sin Ringeagt. Den havde vel nok væsentlig sit Udspring i vort politiske Modsætningsforhold, der den Gang overalt satte krasse Skjel. Per Bregendahl var Estrupper af stærkeste Bryg. Paa Valgdagen fandt han ikke Kredsens gamle Rigsdagsmand *Sophus Klein* reaktionær nok, men stemte paa politiske Outsidere, der havde taget Opstilling yderst til Højre, hvor Københavns Befæstning var Tidens Løsen.

Det er gavnligt at kende denne Far, dersom man vil ha fuld Forstaaelse af hans begavede Datter, der var den æld-

ste af otte Søskende, hvoraf den yngste lagde sin Mor i Graven.

Marie Bregendahls Ungdom var ingenlunde lys; skønt hun var en Proprietærdatter, maatte hun føre en bitter Kamp med Faderen for at opnaa selv de fattigste kulturelle Goder. Hun købte ikke selv Bøger, men gennem mig blev hun gjort opmærksom paa mange Forfattere blandt Realismens Mænd, og jeg tror næsten, hun nød dem mere intenst end jeg, der den Gang var tilbøjelig til at sætte Populærvidenskaben over Skønlitteraturen.

Hun var, da jeg blev kendt med hende, sin Fars Husholderske, men Faderen gjorde hende Livet saa bedsk som muligt, især efter at hun havde sluttet sig til mig. Hun har senere kastet en Forskønnelseskaabe over ham, baade i sin Bog: „Hendrik i Bakken“ og „En Dødsnat“, men hendes Breve til mig i Ungdomsaarene taler et noget andet Sprog om denne Far og hans Had til den unge Mand, som hans Datter havde udvalgt sig. Et eneste Eksempel maa være nok til at illustrere dette Forhold.

Jeg skrev dengang af og til Artikler i *Skive Folkeblad*, som ogsaa holdtes paa Bregendal.

En Dag kom Per stavrende ud i Køkkenet, hvor Marie stod ved Komfuret. Han skubbede hende tilside og aabnede Komfurdøren.

„Hvad er det du gør, Far,“ sagde Marie, han stod og fumlede med et Papir i Haanden.

„Hvad skal det Blad dog derind for?“

„Jow!“ sagde den Gamle, „det er *Skive Folkeblad*, der skriver Jepp' i. Det skal, min Salighed, *derind*.“

Med disse Ord puttede han Bladet ind i Flammerne for Næsen af min Kæreste.

Saadan var hele hans Adfærd i Stort som Smaat, hvadenten det gjaldt Datteren eller mig.

Det var haarde Halse, der i Bregendal; de røg sammen som Flintesten, saa Gnisterne *stod* fra dem. Deres Stemmer rev i Bjælkerne med høje raspende R'er og ravjydske Konsonanter; altid skændtes de, Børn og Forældre; den der kunde raabe højest, havde vundet Slaget.

Paa alt, hvad der blev anført, om aldrig saa selvindlysende, havde den Gamle sit staaende Svar: „Det tror a, min Salighed, ett!“

Jeg har brugt flere af hans Karakters Egenskaber til min Figur *Tidsebjærgmanden* i „Arbejdets Glæde“, men Per Bregendahl var ikke nær saa mangfoldig og havde ingen af *hans* kulturelle Træk. Han havde elsket sin Kone højt; formodentlig elskede han ogsaa sine Børn, men han ejede ikke rigtig Organet for at vise det.

Marie med sit gærende Sind flygtede hyppigt hjemmefra og var borte som Tjenestepige, snart her, snart der, men vendte alligevel tilbage, og begyndte Skænderiet paany med den gamle Buldrebase. Hans Gnav var dog *tildels* en Maske; det morede ham øjensynlig at spille barsk, og naar Døtrene havde skændtes med ham en Formiddag om en Hat eller en ny Kjole, fik de det vist alligevel tilsidst.

Som han var imod sine Børn, saadan var han imod alle andre. I Kraft af sit Hartkorn gav han Husmændene mange Flænger, men bagefter kunde de godt gaa til Framenden af ham og faa en Tønne Rug fra hans Kornloft.

Naar Tjenestedrengen gik ned for at flytte de ca. 30 Køer, der stod i en lang lysende Linje henover de kuplede Agre, saa gik „Gammel Pej“ ogsaa ud af Gaardsledet med *sin* Tøjrekølle i Haanden og sin Stumppibe under Næsen.

Drengen flyttede den første Ko, og bankede omhyggeligt Pælen i Jorden, Per nærmede sig uden et Ord den samme Ko, rev Pælen op, og fæstede den igen, tre Tommer fra Drengens Hul. Saadan blev de to ved, gennem hele Rækken af de 30 Køer, — og saadan var egentlig al hans Færd.

En tysk Daglejer, Schulz, i Nabolaget, karakteriserede ham ikke ueffent saaledes: „Siger jaj det gaar lettest bak-nid, saa siger Per Bregendahl, at det gaar lettest bak-op, og siger jaj, det gaar lettest bak-op, saa siger Per Bregendahl, det gaar lettest bak-nid!“

Var der død et kært Dyr i Stalden, saa kunde man se Per Bregendahl gaa fløjtende og kry over Gaarden, for at Folkene skulde se, at dette her var rigtig Vand paa hans Mølle.

Han havde en prægtig Føllhoppe, som han holdt meget af. En Nat døde Hoppen, tillige med sit nyfødte Føl. Per fortalte Begivenheden i et Brev til Datteren — min Kæreste — paa følgende Maade:

„Igaar mistede vi saa den blissede Føløg tilligemed Føllet. Gudskelov! saa er en da af med *den* Spetakkel!“

Naar Marie Bregendahl derfor i sin Produktion har villet gøre et sentimentalt Numer ud af denne Far, er der egentlig faa Holdepunkter i Virkeligheden.

Jeg kom ikke saa lidt paa Bregendahl, baade før og efter min Forlovelse med Datteren. Jeg vidste godt, at jeg paa Grund af mine radikale Meninger var den Gamle en Torn i Øjet, men Døtrene, baade Marie og Kamilla, i hvem spirende literære Interesser begyndte at vaagne, bad mig saa mindeligt om ikke at blive borte, selv om deres Far viste Tænder, for det gjorde han grumme tit.

En Aften havde jeg lovet Folkene at læse Molbechs *Ambrosius*. Vi sad i Folkestuen med alle Maries Søskende og Tyendet i en hyggelig Klynge. Per Bregendahl selv sad mørk og tavs i den fjærneste Del af Bænkrogen, og bakkede paa sin uslippelige Pibe uden at fortrække en Mine. Han var ikke noget Fæ og øjensynlig stærkt interesseret i min Læsning, og jeg læste vist ret godt og karakteriserede Personerne; jeg havde jo i sin Tid set Stykket paa det kgl. Teater.

Da de 2—3 Timers Oplæsning var forbi, og vi ved Bogens Slutning var naaet helt ud over Midnat, begyndte den Gamle at skramle stygt med sine Træsko; han raabte til den mindste af Sønnerne: „Kom no, bette Anton, te vi ka komm ad vor Seng, for det her er, min Salighed, ikke værd at høre paa!“ —

Af samme Art var hans Elskværdighed gennemgaaende overfor alle.

Datteren Kamilla, — som vist var den af Flokken, han holdt mest af, — rejste til Amerika. Som Ledsager fik hun en anden Emigrant fra Egnen. Det er jo rimeligt, at de to Hjem ventede paa Brev for at faa at vide, hvordan den lange Rejse var gaaet.

En Dag mødte Per Bregendahl Faderen til Kamillas Rejsefælle, og denne fortalte glædestraalende, at *han* havde hørt fra *sin* Søn i Amerika. — Da Per Bregendahl endnu intet havde hørt fra Datteren, svarede han afsvalende:

„Ja, Taaberne, de skal, min Salighed, nok faa skreven først!“ Saa kunde den glade Fader gaa med *det!*

En Række Gaardmænd havde arrangeret et Par-Bal, som var noget eksklusivt, saa man maatte tegne sig i Forvejen. Per Bregendahl var Formand i Komitéen. Nu kom en af

hans Naboer, en Bondedokter, som de kaldte „æ Lærki“, og spurgte, om ikke ogsaa han kunde komme med til dette her.

Per Bregendahl svarede: „Jow saagu‘; én Tosse mellem saa mange kloge Folk, kan vel ett gør stort.“

Hans Egensindighed var fænomenal. En Dag stod Folkene og tærskede Byg paa Maskine; der faldt nogle Vipper ned her og der. — Per, der ellers ikke deltog i Arbejdet, samlede hvert Øjeblik disse Vipper op, og skubbede dem ind mellem de buldrende Valser.

„Lad være med det, Far!“ sagde hans Søn, der stod bag Maskinen og saá hvilken Fare der laa i denne Bevægelse.

Per blev ved at stoppe sine Aks længere og længere ind i Maskinens Jærnkæber. Til sidst fik han et Slag af Tærskelvalsen, saa Haanden omtrent knustes. Efter den Tid gik han med tre stive Fingre, saalænge han levede.

En Gang var han bleven sparket voldsomt i Bugen af en Hest, fordi han selvfølgelig ogsaa her har været selvræddig. Alle vidste, det var en gal Krikke, som man ikke kunde gaa bag til; men det vilde Per Bregendahl ikke høre noget om. Saa fik han et Spark saa han dejsede.

Han laa længe paa Skive Sygehus, og var ved sin Hjemkomst stærkt oprømt og vigtig af den vældige Klump, der var skaaret ud af hans Indvortes.

„Det var, min Salighed, en Grøde saa stor som to Barnehoder!“

Hans gamle Mor var omtrent gaet i Barndom. Hun var midt i 90erne da hun døde, og var for svagsynet til selv at læse. Jeg stod i Stuen en Dag, da hun rundrygget og halvblind kom ovre fra Aftægtsstuen med en Støvekost

trykket op til sit Bryst, næsten som et Spædebarn. Da hun saa sin Søn i Stuen, sagde hun: „Aa, Pej, kund du ett kom over og læs' æ Præken for mig?“

„Nej, min Salighed, ka' a ett; nu ska' a ha mi' Melmad!“

„Jamen, naar du saa har faat di Melmad, ka du saa ett nok kom og læs' en for mig?“

„Nej, min Sæl, ka a ett; saa ska' a ned og flyt æ Køer.“

Kort efter saa man den Gamle gaa tilbage til Aftægtsstuen, med den runde, mismodige Ryg og med Støvekosten stadig trykket op mod det indsunkne Bryst.

Ellers kunde Per nok lide at gælde for en from Mand. *Vilhelm Becks* Prækenbog stod godt tilrøget paa Hylden over Bilæggerovnen; den kradsede jo altid lidt bedre end Høj Kirkens.

Skønt han ikke rejste meget, var han engang — jeg tror i 64 — kommen over Kattegat — i en stiv Storm. Den saa spydsk ud! „Men a saâ', min Salighed, de Ord: Herre frels os, vi forgaar!“ — Per kunde vel nok sine Skriftsteder, naar det kneb!

Som sagt var han et skarpt Hoved og kunde til Tider være en vittig Mand. Herpaa skal jeg anføre et Eksempel.

Hans Gaard, Bregendal, brændte ved Baging, en Sommerdag 1897. Da Branden var paa sit højeste, kom en Lærer *Jørg. Pedersen* fra Tastum og hilste paa Per Bregendahl, der gik rundt om Branden og saa som sædvanlig munter og glad ud, her hvor noget Aparte var paa Færde. Pedersen havde lagt Ansigtet i tragiske Folder, men Per stoppede Degnens Beklagelser med en stor Armbevægelse henimod Branden og sa': „Ja, undskyld, Hr. Pedersen, men i Dag kan a ett wal byde Dem indenfor!“

En Aftenstund havde Døtrene i Bregendal — Marie var dog ikke hjemme — samlet nogle Ungdomsfremmede, og jeg var som sædvanlig Midtpunktet med Oplæsning og Sang af Højskolesangbogen. Da Per Bregendahl syntes, at dette nu havde varet længe nok, skød han sin højre, knoklede Skikkelse frem i Dørkarmen, hvor han stod og bladede i en sort Bog. De Unge blev noget nervøse, ogsaa hans egen Datter, Kamilla, som dengang styrede Huset for ham, og havde staaet for Indbydelserne, blev urolig.

„Hvad er det du staar med i Haanden, Far?“ spurgte Kamilla.

„Det er Th. Kingos Salmebog. — Nu har *I* faaet Lov til at synge *Jeres* Sange; nu kunde a, saa min Salighed, ogsaa ha Lyst til at foreslaa én!“

„Ja, det var ikke sært,“ sagde Datteren; „hvad er det saa for én, Far?“

„Det er den: „Saa vil vi nu sige hverandre Farvel.““

„Naa,“ sagde Datteren, lidt forbløffet. „Men det er vel ikke Meningen, at de Fremmede derfor skal forlade os paa dette Tidspunkt?“

„Det var, min Salighed, ogsaa Meningen endda!“ sagde den elskværdige Vært med stort Eftertryk.

Sangen blev afsunget staaende og med saare tvungne Stemmer, og 5 Minutter efter var Huset renblæst for Gæster. Thi det hjalp kun lidt, at Datteren forsikrede:

„I skal nu ikke bryde Jer altfor meget om, hvad Far siger, og I maa nu heller ikke lade være med af den Grund at komme her en anden Gang.“

Jeg tror nu alligevel det varede et godt Skub, før nogen af os kom igen efter denne Omgang.

En Efteraarsdag i 90'erne kom jeg vandrende fra Skive

ad Fly til; midtvejs mødte jeg Per Bregendahl, der sad ene i Agestolen efter to stærke Heste. Jeg havde dengang været gift med hans Datter i adskillige Aar.

Da han saa mig forude, gav han Hestene et haardt Slag af Pisken, og lige ud for mig vendte han sig til modsat Side i Agestolen og spyttede fedt ud over Marken med et haansk: „Pøj!“

Det blev mit sidste Møde med min Svigerfar.

Jeg er ikke blind for hans noget robuste Begavelse; men det udelukker ikke, at han til sine Dages Ende var et af de ubehageligste Mennesker, jeg i mit Liv har været i Stue med.

Og nu var jeg bleven forenet i Ægteskab med hans Datter!

Mens vi boede paa Nørregade formede vor Tilværelse sig nogenlunde harmonisk. Aaret efter Giftermaalet kom vort eneste Barn, *Svend*, der blev en Kilde til idel Glæde for os begge. Et Par Maaneder efter hans Fødsel skriver jeg til et gift Par i mit Bekendtskab (6. April 1894):

„Saa I har en Søn ? Aar gammel; kan altsaa allerede spise med Ske og knibe Katten i Halen, al Civilisations Begyndelse. — Ja, tro nu ikke jeg praler: men ogsaa jeg har en Søn; en lille, bitte-lille; hans Alder tælles endnu i Uger, men han har jo Tiden for sig. Endnu har han ikke nemmet andet af Talens Kunst end Pavsens; jeg har længe ventet paa, at han skulde drive det til at sige: *Hm!* Det vilde altid være et Fremskridt. Han er det ejendommeligste Fænomen, der er optraadt i *min* Praksis. Der er mer Opbyggelse i at sidde og stirre ind i hans blaa Øjne end i alle Søndagstekster og Epistler tilsammen. Han er *min* Del af „det evige Liv“. Døbt er han da ogsaa paa en

Maade. Du ved, at jeg aldrig rigtig har kunnet komme ud af det med Præsterne; jeg har da ikke villet, at de Folk skulde ha Ulejlighed med *mit* Barn. Men forleden Dag da Morgensolens første Straaler gled i en gylden Strime ind i vort Kammer, og min Dreng laa med store blaa Øjne i sin Vugge, tog jeg ham paa mine Arme og bar ham hen til Vinduet midt i Solstrømmen; og Solen saa paa *ham*, og *han* saa paa Solen, — første Gang i sit Liv; og de myge Straaler kærtgnede hans spæde Lemmer og slyngede en Engleglorie om hans Barneisse; det var *hans* Indvielse til Livet med sine Lidelser, Længsler og Drømme.“

Og noget senere skriver jeg hjem:

„— Marie og lille Svend har det særdeles vel; *han* blir stadig større og trindere; nu kan han staa nok saa nydelig ved en Stol og filosofere over et Skohorn, en aandelig Nøjsomhed, som ethvert kristent Menneske maa misunde ham. Engang imellem vender han saa sin graadige Tand imod sin aftrukne Sko, en *legemlig* Nøjsomhed, som harmonerer ret godt med den ovenfor omtalte aandelige. Naar han — forhaabentlig til Sommer — kommer til Aakjær, haaber jeg, at han skal bli en af denne sjældne Stads Seværdigheder.“

Om mit Syn paa „Hjemmet“ dengang og min haabløse Bestræbelse for at naa Idealet skriver jeg (26. Februar 1894) til min gamle Ven *Ole Nygaard*:

„Du ønsker mig paa din kønne Maade et godt Hjem; jeg ønsker det selv; men det er ikke let at realisere herinde. København er saa ond imod ens Idealer; hvad der var i én af Godt og Fint, det forgroves og overdrages med Skimmel i en By som denne. Hvad man saa op imod med Taarer i Øjnene og Glød i Kinderne, det blir herinde saa

inderligt lurvet og stygt. Man maa bo paa Landet for at være god og uskyldig. —

„Hjem!“ Kære Ole Nygaard, det gamle, kønne Ord, som *Per Odgaard* har sat en saadan Klangfarve paa for os alle, som har haft den Lykke at høre denne sjældne Mand, som er enestaaende blandt Bønder, — han har ligefrem med sin sære, drabelige Veltalenhed *pryglet* det Ord ind i vor Bevidsthed; — men desværre, det lader sig ikke indføre i København; du kunde gaa gennem alle Salene i de store Huse herinde fra Kælder til Kvist; du vilde finde bløde Tæpper, opredte Senge, dejlige Møbler, hvide Gardiner for Vinduerne, sprællende Børn i Vuggerne, og Bedstemor ved Vinduet med en Hund paa Skødet, men *Hjemmet*, som du og *Per Odgaard* mener det, det vilde du ikke finde, med mindre det skulde la sig se paa Pulterkamret. Jeg indrømmer, det er Synd, at det skal være saaledes. Jeg har set „Hjem“ paa Landet. Jeg har vanket hen over Heden som du; det har været nær ved Aften, og en fattig Mand, der har sit Hus derinde paa Lyngen, kommer hjem fra sit Arbejde inde paa Gaardmandens Lo. Men allerede langt forinden han naar Huset, kommer to smaa Piger imod ham; de har intet paa Hodet, deres blonde Haar hopper op og ned under Løbet for at være den første, der naar Far; den tunge Skikkelse blir kendelig højere og rankere i Ryggen ved det Syn, og nu da han føler en lille blød Haand i hver af sine grove Arbejdsnæver, glider Livets Byrder af hans Skuldre nogle Øjeblikke. — Ogsaa jeg blir rankere i Ryggen ved dette Syn, Lykken er gaaet mig forbi paa en Lyngsti. Derinde paa Lyngen, hvor en smal Strømme af blaa Røg løfted sig op over et lavt Tag, der laa altsaa „et Hjem“, en Illustration til *Per Odgaards* Tekst.“

— — — Nej, saadant et Hjem følte jeg, at vort aldrig kunde blive; men derfor var der ingenlunde altid kedeligt i *Det jydsk Pensionat*, naar det fik Besøg af den Ungdom, mest smukke Butiksdamer og enkelte Borgerdøtre, der spiste ved vort Bord. Her er en Hilsen til hele Flokken, mens jeg ligger i jydsk Sommerferie:

„Kære!

Det undlod ikke at bevæge mit letrørte Hjærte, da du forleden bragte mig Hilsner *en gros* fra en udsøgt Flok af smukke Piger, hvis kære Ansigter følger mig allevegne over Jyllands Hede. — Naar Vorherre engang finder det Umagen værd at uddele nogle milde Gaver med den ham egne Retfærdighed, saa beder jeg, at disse søde Piger maa annamme min Part til deres egen for udvist Hjærtensgodhed ved at erindre mig. Om jeg har glemt dem! Gud bevar' mig, før glemmer jeg alle uregelmæssige Verber i samtlige Tungemaal. Nej! deres Navne danser i min Erintring som Sommerfugle i Solen; jeg husker dem; jeg elsker dem; selvfølgelig! — Først min elskværdige Borddame Frk. *Reitmeier* med de rare, tunge Øjne, de alvorlige Træk og de beherskede Sædvaner.

Saa Frøken *Paula Sawlet*, hvem Skælmeriet kikker ud ad alle Knaphuller, Ærmegab, og hvor det overhovedet er muligt at kikke ud; en lille Vipstjært med tusind klædelige Vaner og to dejlige Øjne; og Frk. *Emma Sawlet* med den fuldendte Ansigtsoval, den røde Mund, den spidse Hage, og ikke saa lidt Jordiskhed og kun en lille Kende Katolicisme i de prægtige blankbrune Øjne. Og Frk. *Maja*, en Engel, som dog tilsyneladende befinder sig godt paa vor Klode blandt alle disse syndige, forelskede Mandfolk; en

yndig Pige; af Profession Spilopmager, spændstig i Gangen; rank i Væksten; Frk. Maja er storartet. Punktum! — Og Frk. *Helga!* min Sjæls Gudinde! Jeg er jo Hedning; ergo har jeg Lov til at dyrke flere Guder, dog har jeg kun Brug for Gudindedyrkelsen. — Alt hvad Vorherre har kunnet gøre ud af Naturlighed, Elskværdighed, Ynde har han gjort af hende . . . O, bring dem alle de varmeste Hilsner fra deres jydsk Ven, og sig at:

A go'r og længes æ Daw saa laanng,
og tenker o jæ' saa manne Gaanng;
men hwa' ka'æ hjælp', A ka ett væ' ve' jæ',
A mo blyw huer A er. — Worhær' væ me' jæ!"

I Sommeren 1895 vovede jeg mig endelig op til Studentereksamen, skønt jeg var alt andet end vel funderet.

Men jeg havde intet Valg. Jeg sprang da i det, og helt tosset gik det nu heller ikke. I *Græsk* — som sagt — satte Dr. Pingels ypperlige Undervisning Blomst i et *mg*×. Til Gengæld fik jeg mine Klin i Latinen, som jeg egentlig mente jeg kunde nok saa meget af, men jeg havde begaaet den Dumhed at opgive et Værk af Seneca, en Forfatter, som ingen vordende Student hidtil havde vovet sig i Kast med. Jeg havde ogsaa faaet det læst, men jeg ulykkelige Taabe skulde jo igennem hele Studiepensum'et saa at sige uden al Hjælp paa halvandet Aar. Saa fik jeg ikke dette forbistrede Værk repeteret; jeg kunde bogstavelig ikke komme det altsammen igennem. Men min Eksaminator, Dr. Kinch, satte straks en lang Finger paa Seneca. Jeg gjorde Fiasko og fik for min hele latinske Præstation ÷ 21!

Nu troede den brave Skolemand, at han havde slaet mig grundig ihjel. „De *vil* da ikke gaa op mere efter

Ungdomsklubben (1895). Nederst: to Søstre Ejstrup. Paa midterste Række: C. Staun, Jørg. Jørgensen, Ejstrup, Michael Salomon, i næste Række Jeppe Aakjær.

1 enkelt middag 60

Abonnement 50

Oplesning } Betrag
~~Et Brev~~ } Frændler

En Ypis esøddel fra "Det jydskke Familienar" fra ca 1895. Skrevet med Mari Borgenbølls Haand. J. A.

dette!“ sagde han. „Jo,“ svarede jeg trodsigt. Jeg havde kun et eneste Fag tilbage, nemlig Fysik. Men jeg gik altid op med stor Ro. Jeg fik et ug? i Fysik, og dermed havde jeg bestaaet med nogle Points Overskud.

Hvor lunefuld Eksamensguderne kan lege med os, fik jeg et tydelig Bevis paa for Historiens Vedkommende. Til Præliminæreksamen 1886 havde jeg opnaaet ug? i Historie, men da jeg her paa Mariboers Kursus i 1895 gik op som Privatist og blev hørt i omtrent det samme Pensum, drev jeg det ikke til mere end *mg*, endda jeg i Mellemtiden havde læst og tilegnet mig flere Hundrede Bind Historie. Historien var mit kæreste Fag. I Afsnittet fra Kong Hans til Frederik den III tror jeg ikke der eksisterede et trykt Værk overhovedet, som jeg ikke havde taget hjem fra Biblioteket, læst og gjort Uddrag af, saadan som min Skik er den Dag i Dag.

Naa, jeg kom over Barrièren, jeg var endelig bleven Akademiker, en underlig befriende Fornemmelse at have lagt alt det Bras bag sig.

Jeg skriver derom til Forældrehjemmet i Aakjær (9. Juli 1895):

„Saa har jeg da herved den Fornøjelse at meddele eder, at jeg er *Student*; der er opstaaet en Akademikus udi Israel, et Fænomen som vist aldrig er set i Aakjær før. Og jeg burde vel være glad; men mit Hoved er saa medtaget, at jeg hverken kan føle Sorg eller Glæde; kun aner det mig, at jeg er undsluppet noget ganske forfærdeligt: Seks à syv Grammatikker. — Jeg er ikke længer Pebbling. Jeg begynder nu Mandens Studier og Mandens Kamp.“

Og faa Dage efter til Vennen Esper Andersen:

„Kære Esper!

Jeg er da nu bleven Student, og du kan ikke tænke dig, hvor jeg er tilfreds med, at jeg er færdig. For som jeg har slidt dette Aar! Det gjorde jeg ikke om igen for 1000 Rigsdaler. Og slidt i noget dødt og dumt Tøjeri, som jeg ikke kunde afvinde den ringeste Interesse; men nu lokker Historien mig med alle sine tusinde Nydelser for min i tre Aar hungrende Aand. Disse tre Aar — specielt det sidste — betragter jeg som de guldste i mit Liv, og jeg har maattet arbejde som en vanvittig for at blive blot nogenlunde færdig. Hellig var som Søgn og Nat som Dag; jeg kan lægge min Haand paa mit Bryst og sværge, at jeg ikke har haft én Helligdag i hele dette lange Aar, ingen Jule-, Paaske- eller Pinseferie, ingen Adspredelser af nogen Art; 14—16 Timers Læsning i Døgnet; ja tilsidst sov jeg endda kun 1½ Time i Døgnet. Og saa maa det endda betragtes som et Under, at jeg blev færdig. Jeg har jo nemlig ingen Lærere haft i nogetsomhelst; min Eksamen i Aar har kun kostet mig de Penge, som Indskrivningen fordrede — 41 Kr. Saa laa jeg syg 1½ Maaned og har egentlig ikke været aldeles rask siden.

Jeg har da efter dette ikke i alle Fag de flotteste Karakterer; Latinen gik rent i Vadsken; Græsken gik bedre. Men jeg er selv tilfreds med Resultatet, om end jeg i de fleste Fag er bleven slet behandlet i min Egenskab af Privatist.“

Paa Trappen ned fra Eksamenslokalerne mødte jeg en høj, fuldkægget Mand, der var blevet færdig i samme Time som jeg og havde haft en frisk skinnende Studenterhue i Baglommen og nu bar den kækt paa tre Haar. Det

var Forfatteren, den senere kendte Nordpolsfarer, *Mylius-Erichsen*. Vi vidste om hinanden, at vi begge gjorde Vers. Vi gik ned over den sollyse Gade som et Par Storfyrster. Vi havde taget vore Eksaminer! Mylius' Hue skinnede omkap med hans blottede Tænder.

Jeg anlagde aldrig Studenterhue, da det smagte mig lidt af Uniform, men glad, det var jeg tilbunds.

Vi grundede allerede den Dag et Venskab, der varede det meste af Mylius-Erichsens korte Liv ud, selv om det til Tider stod lidt vaklende. Thi den gode Mylius-Erichsen kunde være en vanskelig Herre. Han havde allerede haft flere Digte trykt i *Illustreret Tidende* og mente at ha Raad til at optræde som min Skytsaand, hvad jeg ikke til enhver Tid ytrede min Tak for. Det var ikke mange Dage efter, da kom han og en anden meget ung Student *Louis Levy* op til mig i mit Logis og gennembladede min Digtermappe for at faa Stof til et Tidsskrift, som de agtede at starte.

Det var „Ungt Blod“. Resultatet var, at jeg fik de to Digte „Dødsramt“ og „En Synd“ trykt i nævnte Blad. Men det var et dødfødt Foretagende. Efter tredie Hefte havde det unge Blod allerede forblødt sig; men jeg var da virkelig blevet indlemmet i Lyrikernes Kreds, uden at jeg selv havde gjort mig nogen Anstrengelse derfor. Det var mig naturligvis en Triumf, og jeg var lidet vant til Triumfer.

Det havde en umaadelig stimulerende Virkning paa hele mit Sjæleliv, at jeg havde faaet den trættende og udslidende Studentereksamen fra Haanden, man læse bare dette Brev fra Slutningen af 1895 til dem derhjemme:

„En Gang skal I dog ha Brev, før det gamle Aar drager over Havet til sine Brødre og magasineres i Evighedens Pulterkamre.

Den gamle Stodder, som vi alle ventede saa tillidsfuldt paa for et Aar tilbage, drager nu bort med Stumper og Stykker af vor Lykke og Sundhed i sin pjaltede Pose. Dog lad os ikke blive for højtidelige. — Jeg har tiet utilgiveligt længe; men mit Arbejde har afholdt mig fra at skrive; en Tid var jeg ikke rask; det tog Humøret og Meddelelseslysten; jeg har ikke skrevet til nogen Sjæl i et Fjerdingaar. Jeg har dog ikke været daarligere, end at jeg har kunnet omtrent passe mit Arbejde; og jeg har en hel Del Arbejde.

Jeg gir megen Undervisning, og maa dog læse ved Siden af. Jeg er egentlig mageløs tilfreds, naar jeg ikke er syg — den gamle Sygdom, som Lægerne ikke rigtig forstaar; som aldeles ikke truer mit Liv, men blot forgifter min Dag og min uudslukkelige Arbejdslyst.

Mine Studier optar mig og fylder mig med Tilfredsstillelse; der er intet saa befriende, saa resultatrigt som *historisk* Læsning; og jeg svælger deri. Jeg staar ikke op nogen Morgen uden i glad Forventning om det, den Dag vil skænke mig af Aandsnydelse; og jeg gaar heller ikke i Seng nogen Nat, uden at være bleven beriget.

Min finansielle Status har ogsaa bedret sig en Del; jeg tjener en 50—60 Kr. maanedlig (!) ved at undervise Folk i Historie. Jeg skulde tjene Huslejen (og læse til Eksamen), og Marie tjene til Føden. Marie er meget energisk og forstaar at faa den lille Forretning til at balancere. De Ferier er sløje for Forretningsgangen; da rejser Folk hjem, mens *vi* har at betale Huslejen; men Marie har det bedste Haab, og hun er jo Kassefører. *Hun* er aldrig syg ligesaa lidt som *Svend*; de er begge et Par Jærm.“

Vi flyttede tit; altid fra det bedre til det værre. Men Nissen flyttede med. Armodens og Pengeløshedens drilagtige Nisse. Jeg begriber ikke, hvorved vi eksisterede. *Jeg* læste til Eksamen og tjente saagodt som ingen Ting, og Maries Forretning gik stadig paa Pumperne. Lidt Penge fik hun dog hjemmefra, som Forskud paa Arv, indtil saa ogsaa det ophørte. Vi stred begge meget haardt i disse Aar og det vilde være uretfærdigt at sige, at min Hustru ikke sparede baade i Husholdning og Klædedragt.

Vi havde et Par Logerende, der var saa venlige at tage Kosten ved Maries Bord. De smaa Penge, som de afstod, hjalp os over Knuden. Den ene var min trofaste Ven gennem alle Aarene *Ludvig Jensen*, som jeg havde truffet hos Ludvig Trier, og som nu læste Filosofi hos Høffding. Den anden var nu afdøde Folketingsmand *Laust Rasmussen*, valgt i Bækkekredsen. Han boede hos os et Par Rigsdagssæsoner, og var en hyggelig og behagelig jævn Bonde- mand at have i Hjemmet, gik rundt med sort Krave og grove, hjemmestrikkede Strømper og røg altid en meget sur Pibe. Ludvig Jensen sad flittig over sin Bog, med ham havde jeg mangen lun Aftenpassiar.

Han holdt meget af vor lille Dreng, som han pludrede en hel Del med. Han var vistnok ogsaa den allerførste, der gjorde mig opmærksom paa, at jeg havde smukke Anlæg som Digter. Han, Hans Albrechtsen og jeg og endnu et Par Stykker samledes afvekslende og læste op af hinandens „Værker“. Jeg ejede dengang et lille blaat Kolegiehæfte, hvori jeg indskrev mine Digte. Det Hæfte blev der slidt meget paa disse Mødeaftner. Hans Albrechtsen var især fuld af luende Begejstring. Ludvig Jensens Ros

blev fremsat med større filosofisk Ro og Forsigtighed, men var ikke mindre velment for det. Og nu havde Mylius-Erichsen og Louis Levy jo bortført et Par af Versene. Dermed havde jeg ogsaa officielt faaet Digternavn.

Jeg havde jo haabet, at naar jeg fik min Studentereksamen skulde ogsaa Tilstanden i mit Hjem ha bedret sig. Men deri skuffedes jeg. Maries mistænksomme og uglade Sind i det Daglige tiltog. Jeg kunde ikke mere gøre hende noget tilpas.

Hun havde 1895 begyndt at tage Timer hos Skuespiller *Jerndorff* og indøvede imellem Maaltiderne Roller i de Ibsenske Dramaer. Jeg kunde komme hjem og overraske min Kone, der stod med vajende Fjerbusk under en opslaaet rød Parasol foran Dagligstuens Pillespejl, mens hun søgte at overdøve Vandenes imaginære Brænding med Replikker af „Fruen fra Havet“. Hun troede dengang (og støttede sig her til *Jerndorff*), at hendes Evner pegte i Retning af Scenen og Tragedien, og senere skrev hun da ogsaa som sit første Værk et 4 Akts Drama, som det obligatoriske Offer til Kommodeskuffen.

Her midt i Halvfemserne begyndte vort Forhold at skride i Undergrunden. Det var ligesom blevet for stærkt belastet.

Hvem kender ikke den Følelse? — Du har en Aften siddet længe oppe. Ilden er gaaet ud i Kakkellovnen. En Kuldegysning gaar dig igennem Marv og Ben.

Saadan kom det over mig. Hjemmets Arneild var slukket. Kulden fyldte de fjendske Stuer til de yderste Kroge.

Allevegne mødte jeg min Hustrus anklagende Aasyn med de haarde, strænge Bregendahlske Træk. Jeg flygtede i mine Ferier saa langt bort fra hende som muligt, men

jeg tog hendes Billede med mig, og foran det sidder jeg Sommeren 1896 og gør vort Ægteskabs Fallitbo op:

„Kære Marie! . . . Det er saa længe siden du har smilet til mig. Har du maaske i dette Billede ladet dit sidste Smil fotografere? . . . Hvorledes er disse sørgelige Forandringer foregaaet med dig? Er jeg den Muldvarp, der har omrodet dine Blomsterbede; er jeg den Skikkelse, der stadig kaster Skygge for din Dør, da maa jeg jo gaa . . . Hvad er det for en grusom Skæbne, som bringer *den* til at miskende vore Følelser, som vi dybest elsker . . . Er du bleven bange for min sunde Attraa . . . Vredes du ved at vækkes i din Slummer af *min* altid vaagne Kærlighed? Sætter du tre Retter Mad paa Bordet over Elskovsberuselsens Nattesødme, ja da er det paa Tide, vi begge erkender vor Fejltagelse, dengang vi i de duftende Høstnætter knyttede vore Skæbner til de uforanderlige Stjærner og tvandt vore Livstraade sammen til én.“

— Jeg stakkels Fantast! Alle mine glødende Ord og Bønner afvæbnedes med én eneste Glose: *Huslejen!*

Hvor tit er ikke selv den fyrigste Vingehest bleven slaet for Panden med en Grydeslev?

Jeg fandt nu en bedsk Glæde i at recitere det gamle, svenske Spottevers om „Tidernes Forandring“:

„Der sutto två älskande allt i en lund,
Med hjerta mot hjerta och mund imot mund.
Han talte om *kärlek*, som aldrig tar slut . . .
Hon talte om *trohet*, som aldrig dör ut.

Der sutto två makar i sängkammarn trygg,
Med länstol mot länstol och rygg imot rygg.
Han talte om pengar, som alltid ta slut . . .
Hon talte om kärlek, som alltid dö ut . . .“

Mens mit Hjem saaledes mer og mer forvandlede til en fjendtlig Magt, der tog Livet af mine uskyldigste Glæder, havde jeg umiddelbart efter min Eksamen fundet et nyt og evigt kærkomment Tilflugtssted i *Studentersamfundet* paa Nørrevold.

Det blev Tusindfold mere for mig end mit eget Hjem nogensinde havde været og forsonede mig atter med Livet. Havde jeg ikke faaet andet Udbytte af mit akademiske Borgerbrev end dette, at jeg var blevet Medlem af Studentersamfundet, — det havde sandelig været mere end Løn nok. Hvad Studentersamfundet blev for mig i det Tidsrum 1895 til omkring 1905 — altsaa 10 Aar, inden jeg fik nyt Hjem paa Landet, kan simpelthen ikke overdrives i Betydning. Jeg var der tidlig og sent, naar min Tid tillod det, under Lørdagsmøderne som paa de almindelige Hverdage. Her læste jeg frisk fra Fad den nyeste Literatur ligesom alle Landets Blade laa fremme i Lokalerne. Her traf jeg Venner og Kammerater i Skokketal. Her kom alle Nordens intelligente Aander som Gæster og Talere, fra den mindste til den største. Her har jeg været med til at feste for Holger Drachmann, for Bjørnstjerne Bjørnson, for Henrik Ibsen. Georg Brandes gav Møde næsten hver Lørdag Aften, naar der var noget interessant paa Tapetet. Her blev jeg Dusbroder med mine jævnaldrende Kolleger Johs. V. Jensen, Johan Skjoldborg og Niels Bransager. Først og fremmest Bransager, denne lyse overdaadigt begavede sjællandske Yngling, der døde en altfor tidlig Død.

Altid var der noget interessant i Luften i denne mørke Sal paa Nørrevold over Gaarden, der var saa herlig spartansk i sit Udstyr, men netop derfor passede saa godt ind i Tiden.

En Aften i Studenter:
samfundet

1. Række fra oven og ned bl. a.: Jeppe Aakjær, Harald Høffding, Henning Jensen, Fru Chr. Arnfast. 2. Række bl. a.: Viggo Pedersen, Helga Bing, Oscar Hansen. 3. Række bl. a.: Holg. Drachmann, Grosserer Lachmann, Axel Garde, Johs. Magnussen, Vilh. Rasmussen og Fru Sigurd Trier.

Poula Pino.

Emma Pino.

Søren Jensen, f. i Kragelund, Als
Sogn ¹⁴/₄ 1873, † i Kjbh. ¹⁷/₂ 1902.

Carl Bernhard Philipsen.

Om Studentersamfundet og dets Betydning for vor Aandskultur er der skrevet Bøger, og det fortjener det, thi det var noget for sig i en formørket Tid.

Mens alt laa under Konservatismens kvælende Skygge, havde Frisindet og det ungdommelige Vovemod altid et Fristed her. At nævne de betydelige Mænd og Kvinder, som jeg traf i denne Forening, vilde blive en lang Liste paa de mange, der kom til at veje noget i det Danmark, der betyder noget endnu.

Jeg blev straks lyst i Kuld og Køn som ægte Søn af Huset. I den første Tid var jeg en ganske almindelig Tilhører, siden hen blev jeg en af de ivrigste Deltagere i Debatterne. Et Par Sæsoner sad jeg i Bestyrelsen. Jeg skrev en Del Sange til Gilderne, deriblandt en, der i flere Aar blev bæret med Navnet Studentersamfundets Slagsang.

I 1903 skrev jeg en hel ny Samfundskantate; men den slog ikke rigtig an, da jeg aldrig har haft nogen Sans for Revygenren. Her vedblev *Axel Henriques* at have Overtaget med det lette Københavnerslang og Branderfyrværkeri, som ingen tungfodet Jyde skal formaste sig at tage Kampen op med.

Allerede den første Mødeaften i 1895 vandt jeg Georg Brandes' Bevaagenhed ved paa de nybagte Studenters Vegne fra Talerstolen at frembære det Ønske, at han for den akademiske Ungdoms Skyld vilde genoptage sine Forelæsninger ved Københavns Universitet, som han i nogle Semestre havde stillet i Bero. Det var for mig en smigrende Fornemmelse, at han efter min ungdommelig varme Tale kom hen og underholdt sig med mig og saa vidt jeg husker ogsaa gav det Løfte at imødekomme den Opfordring, der var stillet til ham. Jeg havde fra det Øjeblik

en Ven i denne lyse Aand. Men der gik et Par Aar inden han efter Udgivelsen af min første Bog „Missionen og dens Høvding“ opfordrede mig til at besøge sig i sit Hjem i Havnegade.

Den første Sang jeg skrev til Studentersamfundet hed „Studenten og Vaaren“, og blev afsunget ved Samfundets Stiftelsesfest den 2. Maj 1896. Den blev stærkt komplimenteret af Samfundets daværende Formand *Erik Skram*, der fra Katedret hilste mig som en ny „Samfundsdigter“.

Saadan var jeg godt paa Vej til Populariteten, og dristigt kastede jeg mig ind i Debatten om nær sagt alle Emner og Problemer, dog helst naar de havde et socialt eller religiøst Anstrøg.

I Studentersamfundet gik man aldrig forgæves efter Underholdning eller friske Kammerater. Livet, der levedes der til Hverdag, var usnerpet, men ogsaa fri for alle Udskejelser. Der var grumme lidt Drikkeri i Samfundets Lokaler. De fleste af de Studenter, der kom der, var Folk med smaa Penge. Vi hjalp hinanden i en snæver Vending. Det er sket mere end én Gang, at Folk, der siden kom til ansete Navne, er kommet til mig en Mødeaften for at laane bare to Kroner. Det var der ingen der fandt mærkeligt. Enhver vidste, at han selv kunde komme i en lignende Situation.

Tonen var til Tider fri, men sjælden frivol. Jeg voksede — aandelig talt — sammen med den Institution, og sjælden har der mødt mig saa varm en Hyldest, som her, naar jeg virkelig havde haft Held til at røre ved en eller anden Hjærtstreng.

Jeg kunde fortælle Hundrede smaa Træk fra Studentersamfundet under Hver- og Festdagene i den Tid, da det

holdt til i *Arbejderforeningens Lokaler* paa Nørrevold. Jeg skal indskrænke mig til et Par literære Oplevelser.

Vi havde i disse Aar Besøg af de store Nordmænd, ligefra Bjørnson og Ibsen til Knut Hamsun. Hamsun var en Kæmpe paa tre Alen, rødmusset, bredbrindet og stærk som en Bamse at se paa, struttende af Postulater og Selvglæde.

Det var i Badstuestræde han holdt et bidsk Foredrag mod *Henrik Ibsen* og hans Trang til at mystificere. Jeg husker især en Udtalelse saalydende: „Hvorfor Fa'en skal alt være saa dunkelt som hos denne Ibsen dør? — *Jeg* vil paatage mig at forklare Spektralanalysen for en Amagerkjærring!“

Georg Brandes sad paa første Bænk og vred sig af Latter. Da Taleren var færdig med sit Foredrag, gik Brandes ham smilende i Møde, omfavnede ham og sagde: „Jeg elsker Dem, Knut Hamsun.“

Hamsun havde nogle Aar før udsendt sin Roman „Sult“ og levede i en Rus af Beundring, ikke mindst fra Bourgeoisiets Damer. Flere Aar efter saa jeg ham igen i Studentersamfundet paa Nørrevold. Da lignede han en grønlig Skygge af sig selv, saa ud som om han i mange Aar ikke var gaaet ædru i Seng, pralede og skrydede og var fuld af giftige Udfald mod sine skikkelige norske Kolleger, bl. a. Thomas P. Krag. Da jeg blev præsenteret for ham sagde han: „Ja, jeg ved godt, at De er en snild og brav Kár! Jeg har hørt Tale om Dem. Jeg skal læse Dem engang, naar jeg kommer hjem til Norge. Jeg faar her altfor litet læst.“

Kort efter forlod han København og alt Intelligens-Selskab overhovedet og lod kun høre fra sig gennem sine tykke

Bøger, der blev til dybt inde mellem dunkle Fjelde, hvor ingen Mennesker fik Lov at komme til ham.

Han havde ødelagt sin Sundhed og sine Nerver hernede i København i en rasende Hvirvel af Svir og Natterangel. Johannes V. Jensen maa kunne fortælle noget derom og har da ogsaa fortalt bl. a. i sit Digt om „Helled Haagen“.

En diametral Modsætning til Knut Hamsun var den lille stilfærdige Nordmand *Sigbjørn Obstfelder*, der ligesom gik og viskede sine egne Fodtrin ud. Ogsaa han stod en Aften paa Studentersamfundets Talerstol for at oplæse nogle af sine følsomme og æteriske Vers. Hans første Ytring fra Talerstolen til det store Publikum var denne: „Jeg er saa bange!“

Hele Salen brast i Latter, og jeg troer, det gav ham Mod.

Bagefter blev jeg udvalgt til at gaa op paa Talerstolen og sige ham nogle venlige Ord. Han kvitterede Dagen efter med en ærbødig Takkeskrivelse.

Hans Hustru var mindre bange. Hun var en københavnsk Smaaborgerdatter, der kom til at spille en Rolle i talrige Æventyr. Efter at hun en Lørdagskvæld havde gjort Georg Brandes Bekendtskab ved et Studentersamfundsmøde mødte hun Søndag Morgen ved hans Dør med Favnen fuld af vinrøde Roser, som hun hoppende og dansende strøede omkring den kvindeglade Faun, som hun havde overrasket ved hans Morgenkrydder.

Ogsaa Ibsen og Bjørnson var til stort festligt Lag i Studentersamfundet. Ibsen var en sky Fugl og besværlig at fange ind; med Bjørnson gik det betydelig lettere. Han tonede ind i Salen med en Bringe som en jydsk Præmiehingst og med en Manke, rejst over alt Smaakravlet. Den

lille sortagtige og hjærtensbrave *Emil Fog*, der havde en uskyldig Svaghed for overalt at være med, havde faaet det ærefulde Hverv at lede Bamsen til Højsædet.

Fog hoppede med vævre Gestikulationer foran Kæmpen og gjorde tusinde Tegn for én, for at gøre ham det tydeligt, hvor Pladsen var. Det saa ud, som naar en lille ivrig Foxterrier snor sig om sig selv foran en mægtig Grand-Danois!

Lige overfor Bjørnson havde man anbragt *Viggo Hørup*. De to sad og stiklede til hinandens Nationer og krydsede Spær over Vinglassene.

Hørup havde bemærket noget om Nordmandens Tilbøjelighed til Pral. Naturligvis sagt i mange slebne og elskværdige Vendinger. Bjørnson tog Ordet omgaaende og svaarede, at Danskernes „saa berømte Beskedenhet bare var Skryd paa en anden Maate“.

Som sagt, det havde holdt meget haardt at faa Henrik Ibsen overtalt til at møde til Hyldest i Studentersamfundet. Men det skete nu en Aftenstund, at den lille menneskerædde Mand i de sirlige sorte Klæder kom varsomt og mistroisk ind i den stuvende fulde Sal og lod sig anbringe paa en Stol under Katedret med den norskfødte *Amalie Skram* ved sin Side.

Han lagde øjeblikkelig Armene overkors og bed af og til sidelæns en Glose af til sin Borddame med en Mine, som vilde han sige: „Kunde du ikke lade mig være i Fred!“

Med sammenknebnede Øjne saa han gennem de skarpe Brillen hen over vore forventningsfulde Rækker, som vilde han spørge: „Naa, hvad er det saa, I vil mig!“

Der blev talt og der blev sunget i store Maader.

Valdemar Vedel rejste sin tre Alen høje knoklede Skik-

kelse i Vejret og hyldede Mesteren med de varmeste Ord. Helge Rodes Høgenæb hakkede i Luften over Henrik Ibsens Hoved og afbrændte sin sødeste Virak under hans Næse. En dyb og storladen Sang af *Niels Møller* blev af-sunget.

Ibsen rørte næppe en Finne, sad stadig med Armene overkors og gav Sfinxens Rolle. Alle Øjne var rettede imod den sirlige lille Mand i de sorte Bukser. Nu maatte endelig Underet ske.

Nylig havde han holdt en Tale i Stockholm om „Det tredie Riget“. Noget i den Retning ventedes ogsaa her. Ibsen tog virkelig Armene ned fra Brystet og rejste sig op fra sin Stol; der blev hysset og tysset fra alle Hjørner og Kanter. Han var omtrent lige saa høj, da han sad, som da han stod, og al hans Tale bestod i, næsten uhørligt at aande en Tak til hver af Salens tre Vægge, den fjerde, hvor han selv sad, fik mærkværdig nok ingen. Efter denne Kraftanstrengelse satte den lille Buksemand sig atter ned paa sin Stol og slog Armene i en uopvristelig Haardknude.

Endnu en Tid lod han Talernes Strøm risle henover sit isengraa Hoved, men næppe var der bleven en Pause paa et Par Minutters Længde, før han paany rejste sig op. Hele Salen skælvede i Forventning. Nu kom endelig det forløsende Store! Der hysedes atter truende ud mellem blottede Tandsæt. Ibsen havde sat sig i Bevægelse paa sit usikre Bentøj, han gik forbi sin Dame — uden Farvel — og bagom Katedret som en Søvn-gænger. „Nu kommer det!“ Men Ibsen fortsatte sin Gammelmandsvandring i de sirlige sorte Bukser, under hvilke man saa de velpudsede Støvler, gik og gik, til han naaede Døren, gik ogsaa ud af Døren, uden en eneste Gang at vende sig om.

Der blev klappet høfligt, men skuffet.

Da sprang *Marcus Rubin* som en Staalffeder op midt i Salen og sagde med bidende Røst det Vers af den gamle flygtende Digter:

„Det var en Fest kun
før Natten den sorte.
Han var en Gæst kun —
og *nu* er han borte!“

Da faldt Klappene som en Tordenregn, mens Latteren skogrede helt ud i Garderoben, hvor man allerede havde fundet Gæstens høje Hat!

Det er den eneste Gang jeg har set Nordens største Dramatiker.

Lidt mere gemytlig tog vi vore Besværligheder med *Holger Drachmann*. Han havde ogsaa lovet os en Lørdag Aften i Studentersamfundet og Bourgognen var købt og forlængst paa Bordet. Nu havde den udsøgte Forsamling ventet den graanede Skjald i to stive Klokketimer! Ingen turde vige fra sin Plads af Frygt for, at den skulde blive hugget af en anden. Stafetter sendtes ud i Øst og Vest for at finde den bortkomne Sanger. At han var naaet til Byen, det vidste man; thi han var blevet set paa mer end én Beværtning. Overretssagfører *Viggo Lachmann*, der havde et særligt Kendskab til Digteren og hans Smuthuller, fik fri Droske for at stryge ud i Staden og bringe ham til Veje — død eller levende! *Lachmann* fandt ingen *Drachmann*! Viste sig paa Katedret med de tomme Hænder og blev forhaanet med Fyraab! Andre var det ikke gaaet et Haar bedre.

Da Forsamlingen var ved at opgive det hele og Salen halvvejs i Opbrud, stod *Drachmann* pludselig lyslevende

skønt ikke ganske ædru paa Estraden, hvis høje Rand knap naaede ham til Knæene. Han gav hverken Forklaring eller Undskyldning for Forsinkelsen, sagde bare med Tilløb til en Vittighed:

„I ser mig jo ud, som var man i Roskilde!“

Folk lo og indtog paany deres Pladser. Drachmann jog sin Haand ned under den prikkede Silkevest og halede et stort Bikubeark op af Lommen og begyndte at læse. Det var Vers og nærmest noget, der var lavet for Tilfældet paa en af Restauranterne, men han fremførte dem med et Armsving og en Overbevisning om, at dette var det rette Gudernes Tungemaal, og ingen fandt sig videre brøstholden, thi ingen var jo kommet for at *høre* Drachmann — alle for at *se* ham! Og værd at se paa var han. Ligesom Saul sit Hoved højere end alt Folket. Og vi elskede ham i Studentersamfundet. Han havde skrevet vor Slagsang: „Nye Tider — nye Tanker“.

Han var nu gledet ind i sin fandenivoldske Periode, hvor han efter Opførelsen af „Vølund Smed“ i „Det kgl. Teater“ fra første Parket havde udraabt sit berømte Leve for sin Elskerinde, „den store, noble Kvinde!“ Det var i den Periode, da hans Landsknægtsviser med Omkvædet: „Min Vin, min Kaarde og min Elskerinde“ eller „Gaa paa Landevejen ud, slaa ihjel!“ blev sunget i frisindede Kredse af den rundbuede *Peter Cornelius* til Melodier af *Charles Kjerulf*. Han kunde byde *denne* Forsamling, hvad det skulde være. Ingen kunde tage ham hans Opførsel ilde op.

Da der var gaaet en halv Snes Minutter og det hele ikke morede Drachmann længere, gik han ned fra Estraden, mens Salen drønedes af Klapsalver, skønt enkelte vel nok

sad med en flov Smag paa Tungen. Den blev dog for de indbudtes Vedkommende bagefter skyllet ned med Bourgogne.

Ved Bourgognebordet havde han faaet en Baronesse Reedtz-Thott ved Siden. Det var en ung, adelig Dame, der dengang gjorde Furore i literære Kredse. Hun skrev i Tidskrifterne nogle flydende, glatte Vers, der i hvert Fald var grammatikalsk rigtige. Hun bad ved denne Lejlighed Stor-skjalden om hans Haandskrift.

„Min Haandskrift! Gud velsigne Dem!“ Med en mægtig Armbevægelse halede han det nylig læste Bikubeark op af Silkevesten og stoppede det med en artig Gebærde ned paa den smukke Dames nøgne Barm. Snart fik han Øje paa en anden ung Kvinde, der sad ved et Sidebord mellem de to Dioskurer *Carl Ewald* og *Erik Skram*. Paa sit lidt svajende Bentøj gik Drachmann hen og hældede sig ind over Bordet imod den unge Dame og spurgte ligefrem: „Hvad hedder *du*?“ Carl Ewald, der heller ikke hørte til de mindste, rejste sig op fra sin Plads og nejede som en Konfirmandinde for den store Digter og præsenterede sin Dame.

Kort efter red hun Ranke paa Digterens Knæ. Heller ikke den Leg morede ham dog ret længe: før vi vel havde set os om, var Holger Drachmann forsvundet ad en Bagdør, flagermusestille, som han var kommen.

Dagen efter hørte vi gennem Rygtet, at han havde været til endnu et Sold eller to før Dagen gryede.

Jeg har kun én Gang senere været i Drachmanns Selskab. Det var paa Brøndums Hotel i Skagen (1904). Han var da hyggelig og pralende, meget nøgtern da han gennemgik en Kærnemælkskur. Han fortalte skaanselsløst og

malende hvilke Sviregaster de andre Digtere i hans Samtid var. Bl. a. sagde han: „Der er ikke en Rendesten i Europa, hvor ikke jeg har samlet *Henrik Ibsen* op,“ hvad der lød lidt usandsynligt. Hans Hustru, Soffy, var næsten ligesaa skaanselsløs i sin Mund. Hun fortalte om Knut Hamsun, at naar han havde en Rus, gav han bort alt, hvad han havde paa sig. Han havde saaledes engang villet nøde hende til at tage sit Guldur. Dagen efter kom han dog i al Ædruelighed og vilde have det igen, og Drachmann sekunderede sin Hustru med at sige: „Ja, Hamsun minder mig om, hvad Holberg lader Jeppe sige: „Naar jeg er fuld, saa kan jeg give mine Bøvser bort, men jeg vil have dem igen, naar jeg bliver ædru!““

I Samtalens Løb spurgte han *mig*, hvordan Ungdommen bar sig ad med at digte nu om Stunder; men han spurgte ikke for at høre min Udvikling, men fortsatte: „For da jeg var ung, da digtede jeg „Tannhäuser“ i 14 Dage uden et eneste Øjeblik at have været af Klæderne. Jeg havde en Kurv Champagne staaende ved min ene Side og en Fustage Østers paa den anden Side. Saadan digtede jeg „Tannhäuser“! — hvad der turde være en overraskende Oplysning for Literaturhistorien! —

Naa, men vi holdt jo ikke hver Dag — end ikke hver Lørdag — Fest i Studentersamfundet. Soldet blev der grumme lidt til daglig. Det havde de færreste hverken Tid eller Penge til. Et Glas Vin en Festaften, ellers det bedske bajerske Øl, som jeg aldrig har kunnet fordrage uden som en nødvendig Slurk til at bringe Maden ned.

De fleste af Medlemmerne hængte godt i med Forelæserne og maatte indimellem tjene til Føden paa en eller anden Maade. Jeg underviste saaledes et Par Jødebørn,

en Manufakturhandlers Søn paa Nørrebrogade og en Søn og en Datter af en Grosserer Bernhard Philipsen i Vimmelskiftet. Sønnen *Carl Bernhard Philipsen* blev siden et stort Navn paa Klaverets Omraade. En dejlig begavet Elev var han med et Par smukke, drømmende Øjne, høflig og lærvillig i enhver Henseende var han ogsaa. Jeg blev ved at se ham i Ny og Næ op igennem Aarene. Han gav flere Koncerter i vort Koncertpalæ. Han var ved at vinde Verdensry for sin fænomenale Virtuositet, da han døde i sine kraftigste Aar, et Tordenslag for Faderen, der havde brugt omtrent hele sin Formue paa hans Uddannelse.

Det var et rigtigt Jødehjem, det eneste rettroende jeg har været i. Naar jeg kom efter Middagen og blev inviteret til Kaffe, afsluttede Faderen Maaltidet med en Bøn, der var fremmmumlet paa Hebraisk, saa jeg ikke forstod et Suk.

Det var rare og intelligente Mennesker. Mit Honorar pr. Time var siger og skriver 50 Øre. Det var vel dengang Timelønnen for Studenter.

Samtidig læste jeg saa til Filosofikum hos Professor *Høffding*. Jeg gik til hans Forelæsninger, men ikke til hans Overhøringer, hvad der næppe var velset og gjorde, at jeg kom til at kende Professor *Høffding* mindre end saa mange andre.

Jeg havde jo taget Studentereksamen paa egen fri Haand og yndede ikke at sidde paa Peblingebænk og lade mig overhøre. Jeg var dog ret fortrolig med *Høffdings* Psykologi. Paa egen Haand havde jeg studeret de engelske Filosofer efter et ret vidtløftig Maalestok. Jeg havde læst flere Bind af *Stuart Mill* og *Herbert Spencer* og det meste af hvad der havde med *Darwin* og hans Udviklingstanker at gøre kendte jeg saa at sige Rub og Stub. Jeg kendte baa-

de Ernst Häckel og Huxley, havde vist læst hvert eneste Værk af Darwin selv (paa Engelsk) og gjort Uddrag deraf; endogsaa hans to Binds Værk om Regnormene havde jeg slugt med megen Interesse.

Englænderne var mit ét og alt. Jeg begyndte med *Th. Carlyle*, men kendte baade *Lecky* og *Buckle*. De fleste læste jeg dog mest i de fortrinlige Oversættelser, som Nordmanden *Johan Sørensen* lod komme paa Markedet i „*Detusind Hjemms Forlag*“. Andre engelske Forfattere læste jeg dog i deres eget Sprog, saaledes Forskere som *Edward Taylor* og *Max Müller*. Til Trods for denne ret vidtløftige Belæsthed drev jeg det kun til *mg* ved Filosofikum, hvor Kammerater, der havde holdt sig slavisk til Høffdings Bog alene, fik en rund Udmærkelse. Men saadan gaar det vel altid ved Eksamensbordet.

Mylius-Erichsen, der saa godt som intet havde læst og bare kendte Høffdings Psykologi stykkevis, kom sturtende op til mig Dagen før Eksamen, om ikke jeg kunde vise ham den store Begunstigelse, at han fik Lov til at gaa op til Professoren sent paa Eftermiddagen, mens jeg tog hans Formiddagstime, saa vandt han et halvt Døgn. Jeg var ligeglad og byttede med den betrængte Nordpolsfarer, der nu virkelig fik hele 8 Timer ud i Et at læse Filosofi i, hvad der vist aldrig var hændet ham før.

Han gik op i min Eftermiddagstime, og fik samme Karakter som jeg, da han var saa heldig at komme op i nogle Sider, som han lige havde repeteret.

Til Tak for denne Vennetjeneste huskede han mig, da han blev ked af Korrekturlæsningen ved „Politiken“, og anbefalede mig til Redaktionen i sit Sted.

1895—96—97 var meget strænge Aar for min Hustru og mig, Aar, i hvilke vi ikke saa sjældent fik Lov til at stifte Bekendtskab med *Laanekontorerne*.

Det Literære var der ingen rigtig Gang i. *Carl Behrens*, der var Redaktør af „*Studentenbladet*“, fik mig dør til at fremkomme med en Haandfuld Vers (1896), som senere indgik i „*Derude fra Kjærene*“.

Altid glad ved at drøfte Tidens Problemer, var jeg bleven Medlem af en lille Diskussionsklub „*Uglen*“, der havde Lokaler i Studentersamfundet. Her holdt jeg en Aften i 1895 Foredrag om *Djævelen*, et Varsel om „*Missionen* og dens Høvding“ to Aar senere.

Men alt var saa tilfældigt og planløst i disse Aar. Jeg var gift, var Familiefar uden Penge eller fast Stilling, maatte leve af tilfældigt Sjov, som en anden literær Bohême, der fik en ringe Tjans her og der.

Jeg havde deltaget i *Studentersamfundets Arbejderundervisning*, men den ydedes gratis, saa heller ikke det gjorde min Kaal federe. Men ad denne Vej blev jeg dog kendt med *Herman Trier* og *Julius Schiøtt*, og havde den Oplevelse gennem disse Aftentimer at blive fortrolig med en Del jævne Byarbejdere og deres Tankegang.

Det blev grumme lidt jeg indtjente ved min Privatundervisning. Det var der altid for mange om.

Men sommetider blev jeg kaldt ud i Landet for at holde et Foredrag i et eller andet Forsamlingshus. Et Foredrag honoreredes den Gang med 10 Kr. Det var store Penge!

Men ogsaa den „*Levevej*“ ophørte ganske, da man var kommen under Vejr med mit Forfatterskab til „*Missionen* og dens Høvding“.

En Tid maatte jeg ligefrem søge bort fra Byen med Kone og Barn og indlogere mig hos Venner i Jylland for overhovedet at faa Føden. Marie og Svend havde da gerne fast Kvarter i Bregendal, jeg i Aakjær eller hos *Esper Andersen* i Jebjærg.

Saadan gjorde jeg i disse Aar mine Ferier længere og længere, tilsidst omfattede de næsten hele Sommeren.

De godmodige Mennesker fandt sig i det og var som oftest brave nok til ikke at udfritte mig altfor nøje om, hvad jeg og Familie egentlig levede af derinde i København. Jeg vilde ogsaa være blevet dem Svar skyldig.

Det værste var naturligtvis, at det stod saa haabløst til med den ægteskabelige Enighed.

Marie Bregendahl var ikke skabt til at taale Savn. Hun var den ansete Proprietærdatter, der altid fra sin høje Plads paa Bakken havde kunnet se alt Smaakravlet over Hovedet. Nu var hun, ved Giftermaal med mig, paa Nippet til at synke ned i Proletariatet. Hendes *Jydske Pensionat* var forlængst smuldret hen til ingen Ting. Vi blev ved at flytte fra Lejlighed til Lejlighed. Hun tjente nu slet ingen Ting, jeg aldrig saa meget, at jeg kunde holde et Hjem oppe uden Laan, og det Par Mennesker, jeg havde at laane hos, blev ogsaa tilsidst trætte af de evige Prellerier. Alle mine formaaende Venner indenfor Samfundet og Literaturen respekterede mine Evner, men de gav mig aldrig eller sjælden en Chance.

Som det vil ses, varede det en forfærdelig Tid, før jeg langsomme Jyde fik mine literære Plovjern smedede, og da jeg saa endelig traadte ind i Skribenternes Flok, var det ikke saameget Poesien som Harmen, der havde gjort mig

til Forfatter. Jeg dinglede jo i det hele taget længe imellem Historiens og Sangens Muse.

Fra min tidligste Barndom havde jeg erfaret den for-dummende Magt, som en pervers og livsfjendtlig Religjøsitet kunde have over Menneskesindet.

Indre Missionen luskede allerede, som forud fortalt, omkring mig med sine Helvedlænker i min pure Barndom. Der var en Familie, *Jacob Petersens* i Fly, hvor en sygelig Kone, der, om jeg husker, stammede fra Salling, havde bragt Smitten til Egnen. Her samledes de sidste Dages Hellige, her sad Missionær *Lars Hansen* og andre lignende Vadmelspræster og gnavede ydmygeligt deres Kyllingebein efter endt Dagværk.

Snart begyndte Bevægelsen dog at faa Proselytter rundt om i Sognet. Jeg kom hjem i mine Ferier og fandt mine skikkelige Skolekammerater indfanget i Missionsnettet, saa de ikke mere vilde se til den Side, hvor *jeg* færdedes. Egnen fyldtes af religiøst Føleri og trist Stemning. De unge Piger klædte sig i sort og slog sig fra Dansen og anden uskyldig Livsglæde. Bondens naturlige Lystighed og Livsfrejdighed gik tabt, mest paa Egne, hvor Livet kunde være kummerligt nok i Forvejen.

Missionen vidste fortrinsvis at gøre sine Fangster dels i de fattige Hedeegne omkring Alheden eller i Vestjylland, dels blandt vor vestjydske Fiskerbefolkning, der hidtil havde dannet en stout og uforknyt Race, hvis Stolthed havde været deres ukuelige Humør og deres Afspasnings-evne til de karrige og uomgængelige Livsforhold.

Det harmede mig at se deres Sind formørket af en livsforhadet og menneskefjendsk Sekterisme, der kravlede op paa en selvlavet Himmelstige for at tage de fattiges

Sol ned fra Himlen og i dens Sted hænge et Par osende Tranlamper, der var tændt af et Par skumle Præster med sur Mave, som Brødrene Moe eller Vilhelm Beck.

Under Indflydelse af denne Harme skrev jeg „*Missionen og dens Høvding*“, sikkert ikke helt uden Paavirkning fra *Knut Hamsuns* Pjece mod *Lars Oftedal*, der i 90'ernes Midte kom som en splintrende Sten ind ad Ruden paa Missionens Bønnehus!

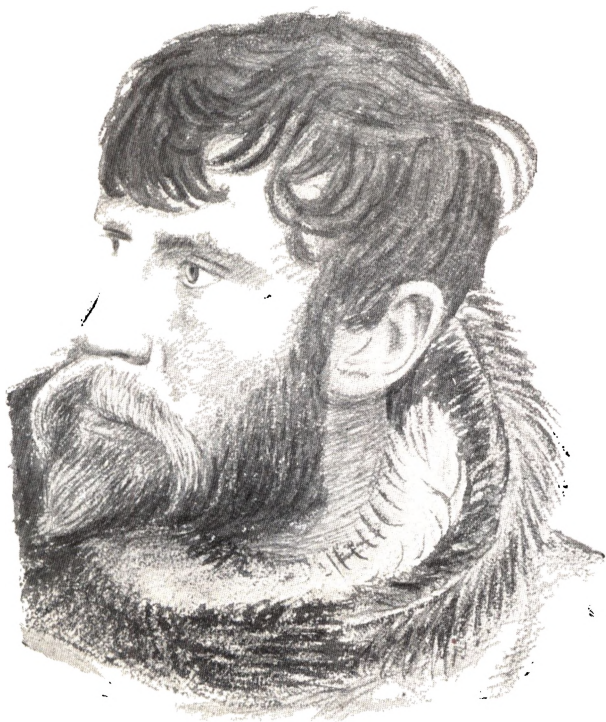
Efter mine historiske Anlæg greb jeg Sagen grundigt an. Jeg satte mig ned i Universitetsbibliotekets Læsesal. I en Maaned eller mere gennembladede jeg og gjorde Uddrag af alle Missionens Skrifter og Traktater fra Bevægelsens Begyndelse til Dato.

Jeg gennemsøgte hele den uendelige Række af *Missions-Tidender*, læste Vilhelm Becks Prædikener og Andagtsbøger. Intet Værk, der kunde tjene min Hensigt, gik min Opmærksomhed forbi.

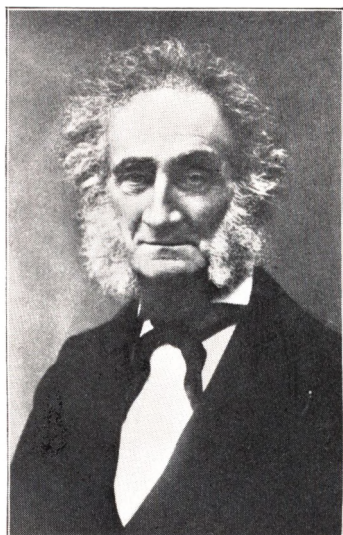
Af Biblen havde jeg været en kyndig Kender lige fra mit Fængselsophold i Viborg, og da jeg omsider havde samlet mit Stof, tog jeg hele Bunken af Uddrag med mig til Jylland.

I mit Fødehjem i Aakjær gjorde jeg det meste af Værket færdigt i Løbet af et Par Sommermaaneder, den endelige Fuldendelse skete hos Esper Andersen.

Nu gjaldt det om at faa Værket ud! Det var ikke nogen let Sag! Men saasnart „*Missionen og dens Høvding*“ var bleven færdig, indsendte jeg i Sommeren 1897 Bogen til *Ernst Bojesen*, paa det Tidspunkt Chef for det store „*Nordiske Forlag*“. Han var ikke mange Dage om — med mange ærbødige Undskyldninger og store kaligrafiske Snirkler og Sving, at sende mig min Pjece tilbage.

Mylius-Erichsen.

Oscar Siesby.

Inden Døre.

Nu var Digteren *Sophus Schandorph* i disse Aaringer stadig fremme i *Politiken* med kraftige Angreb paa alt religiøst Krukkeri. Især havde han et godt Øje til *Indre Mission*. Jeg forespurgte mig da hos ham, om han vilde række mig en hjælpende Haand, foreløbig læse mit Manuskript? Det var han villig til. Da han havde læst det til Ende, modtog jeg 2. August s. A. dette Brev:

„Hr. Cand. phil. Aakjær.

Med megen Interesse har jeg læst Deres varmt følte og livfulde polemiske Arbejde mod den væmmeligste aandelige Farsot, vi har oplevet her i Landet.

Kun raader jeg Dem — *udelukkende af praktiske Grunde* — til at udelade Forordet, der vil skræmme mange skikkelige Folk, som bilder sig ind at være troende, men er ligesaa forargede over den indre M. som vi Andre.

Jeg ligger i Flytning — vil fly fra København for at faa Ro til Arbejde og Mulighed til Hvile. I Sept. agter jeg at bosætte mig i Lyngby.

Det vil ikke være let at faa en Forlægger. De paastaar, at der intet Marked er for Piecer. *Nu* staar jeg kun i Forbindelse med det Gyldendalske Forlag. Chefen er ganske vist en ret frisindet Mand, men har jo mange af vore Prælaters Værker paa Forlag, er desuden tilbøjelig til at undgaa Alt, hvad der kan bringe ham i Polemik eller rettere udsætte ham for Angreb i Pressen.

Skulde De ikke kende Cand. Mag. Julius Schjøtt? — Jeg tror, han skriver sit Navn saaledes.

Han skrev til mig i Anledning af *min* Bog „Frigjort“, at der var Tale om en antimissionsk Optræden fra yngre Mænds Side, og han har muligvis videre Forbindelser i

Boghandlerverdenen, fra den Tid han var Redaktør af „Nordstjernen“, end jeg.

Min Anbefaling skal jeg med Fornøjelse give Dem, men jeg har jo intet fast Stade her i Byen, som jeg definitivt forlader om et Par Dage. Deres Manuskript har jeg lagt mellem mine egne. Ønsker De det tilbage for at sende det til en anden, skal De faa det ekspederet, naar De snarest giver Ordre dertil.

Med Højagtelse

Ærbødigst

S. Schandorph.“

Nu gjaldt det om at finde en Forlægger. Jeg havde jo allerede forsøgt mig hos de store. Nu begyndte min Vandring blandt de smaa.

Gennem Studentersamfundet var jeg bleven kendt med en Række Studenter og Studiefæller, der boede paa *Regensen*. Her var afdøde *Søren Jensen*, et kvikt Hovede, der blev revet bort af Tyfus faa Aar efter, der var hans Sluf *Marius Vibæk*, nuværende Forstander for Købmandsskolen, og endelig var der *A. C. Johansen*, der for Tiden leder vore hjemlige Havundersøgelser paa Fiskeriets Omraade.

Disse unge, dygtige Mænd hørte til min intimeste Omgangskreds. Vi vidste Besked med hinandens Foretagender og holdt os nær sammen under Samfundsdiskussionerne, og vi fik mangan en privat Drøftelse under det store Lindetræ, eller vel snarere oppe i de smaa spartanske Rum i Regensens gamle Studenterborg.

A. C. Johansen havde faaet stor Interesse for mit Manuskript og lovede, paa et Tidspunkt, da jeg laa fortøjet

i Jylland, at bære det omkring til Forlæggerne og prøve paa at faa det afsat. Han begyndte med *Julius Gjellerup*, Sølvgaden, som han havde lidt Kendskab til, og som havde taget Skjoldborgs og Nexø's første Bøger. En Tid saa det ud, som om Gjellerup vilde ta' „Høvdingen“ paa sit Forlag, dog ikke paa egen Risiko, men i Kommissison. Men da han havde læst Værket, fik han dog Betæneligheder, saa han skriver til mig den 21. September 1897:

„Efter at vi har forhandlet en Del om Udgivelsen af Deres Arbejde „Missionen og dens Høvding“, vil De rimeligvis finde det noget paafaldende, naar jeg i Dag maa meddele Dem, at jeg har tilbageleveret Manuskriptet til Hr. Johansen — hovedsagelig af Forretningsfejhed. Efter at jeg nemlig har læst det, er jeg hurtig bleven klar paa, at Udgivelsen paa mit Forlag vilde skade min Sortimentsforretning ret betydeligt. Bogen er jo voldsom (ganske efter mit „private Hovede“), og desuden tærsker den løs paa Missionen fra et absolut fritænkerisk Standpunkt, hvad der afgjort vil skade min Forretning for meget, osv.“

Saa var ogsaa den Dør knaldet i paa et Tidspunkt, da Johansen og jeg havde gjort os de bedste Haab. Faa Dage forinden havde jeg skrevet til min Hustru: „Nu har jeg alligevel Udsigt til at faa min Skude i Søen: „Syng saa, Gutter smaa!“ Se vedlagte Brev fra Boghandler Gjellerup, der ta'r Dyret i Kommission. Og Esper Andersen — „Hosianna for Esper Andersen!“ ta'r Krigsomkostningerne, 3—400 Kr. paa sin Ryg. Det kalder jeg en Vennetjeneste!“

— Jeg var kommen til København fra Jebjærg for personligt at virke for min Bog.

Hvilken begyndende Forfatter, — i hvert Fald fra min Tid — kender ikke den nedslaaende Vandring fra For-

lægger til Forlægger med sit Manuskript under Armen, op ad Trapper, ned ad Trapper, til man er nær ved at dingle om af Træthed, som et Postbud paa sin Rutes første Dag.

Naturligvis begynder man — omkring Solopgang — først ved de store Forlag, men ud paa Eftermiddagen finder man sig selv traskende omkring i nogle forfærdelige Smøger, hvor Snavset er traadt til Smadder af Støvler med skæve Hæle. Her gaar man og kigger efter et afskallet Staalskilt, hvor der skal bo et af de underlige Mennesker, der trykker Bøger. — Jo, det er rigtigt, han trykker *mange* Bøger, men aldrig den Slags, som du dér kommer med under Armen!

Jeg havde været et Utal af Steder og stod nu atter ved Foden af en eller anden fordægtig Trappe og tog mig et Pust før Opstigningen. En Mand med en stor Flæskeskinke paa Ryggen smuttede ind ad Døren foran mig. Efter blot et Øjeblik Forløb kom han tilbage, skilt ved sin Byrde.

„Godt Varsel!“ tænkte jeg; her gaar *du* ind!

Kort efter vendte jeg tungfodet tilbage med Sindet fyldt af Sammenligninger mellem blaastemplet Flæsk og ustemp-let Æstetik.

Omsider naaede jeg hen til den gamle Bogtrykker *Jacob Erslev*, Fader til Historikeren Kr. Erslev, der boede, jeg tror i Sværtegade. Det var en gammel gemytlig Herre paa snart de 80, der sad paa sin Kontorstol og røg lang Pibe. Da han hørte mit Ærinde svarede han straks med en lille Ed: „Det har jeg saagu' ikke noget imod at tage en Bog imod Vilhelm Beck. Det er en rigtig storsnudet Fyr, som jeg gerne under en Overhaling!

„Kræn Konradsen“.

Veteran Laust Christensen, Volstrup By (se „Hædersgaven“).

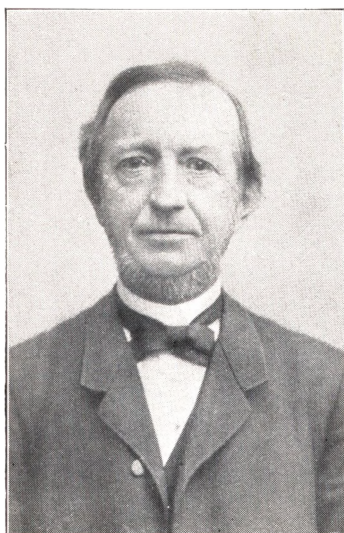
„De Ensomme“.

Professor Kr. Erslev, f. i Kjbh.
1852.

Jeppe Aakjær (1902).

Jacob Erslev.

Julius Schiött, f. 1856, † 1910.

Jeg skal gerne trykke Deres Manuskript, naar De selv tager Risikoen. Saa opgør vi Regningen, sasnart jeg kan se, hvordan Salget gaar!“

Jeg fik ingen Grund til at beklage mig. — Anmeldelserne var gennemgaaende baade lange og rosende. Mange hævdede, at Bogverdenen havde faaet en ny Skribent. Salget gik strygende. 800 Eksemplarer i første Omgang. Jeg kunde snart betale Esper Andersen sit Udlæg tilbage. Det hele var ikke store Sager. Hele Værket, der var trykt i 1500 Ekspl., kostede en 180 Kr. at fremstille. Det blev en fin Forretning for baade Jacob Erslev og mig. Han holdt et nøje og sirligt Regnskab, som han tilstillede mig med kortere eller længere Mellemrum.

Min første Bog gav et taaleligt Overskud; selv om den ikke straks blev ganske udsolgt, hvad grumme lidt blev i disse Tider, saa var den dog sikkert blevet en *hel* Sukces, hvis den var kommet paa et større Forlag, der kunde have gjort noget for Salget. Nu gik det saadan paa bedste Beskub som andre Kommissionsforetagender. Jeg havde ikke Mod til at vove noget paa Reklameringen, men var glad, naar jeg bare kunde faa Dækning, saa min gode Ven Esper Andersen ikke skulde brænde Fingrene for min Skyld.

En Valgaften kort efter, da Bogen havde staaet smukt omtalt i „Politiken“ og andre af de førende Blade, traf jeg første Gang i mit Liv *Peter Nansen*, der sad i et af *Politikens* Lokaler i en Sofa, hvor han havde trukket Lakskoene med Silkesløjferne op under sig, saa de røde Strømper kom til Syne. Jeg tror det var *Niels Bransager*, der allerede dengang havde sin Gang paa Politiken, der præsenterede mig for den frygtede Direktør paa Gyldendal,

som Forfatter til „Missionen og dens Høvding“. Nansen tog et Par dybe Sug af sin Cigaret, strakte Lakskoene og gassede sig paa Sofaen som en kælen Missekat.

„Hvorfor kom De ikke til os med Deres Bog?“ sagde han og fæstede sine smukke mørke Øjne paa mig, „den vilde vi gerne have trykt for Dem.“

Gyldendal var vist det eneste Forlag, jeg var gaaet udenom. Nu da min Pjece havde gjort Lykke, var det jo ogsaa let at sige, at de vilde have taget den. Jeg fremstammede, at det turde jeg ikke.

„Ja,“ sagde Nansen, mens han endnu engang saa paa mig med disse forførreriske Øjne, „saa kommer De nok næste Gang?“

Og det lader den begyndende Forfatter sig jo ikke sige to Gange.

Min første Bog skaffede mig en Del nye og værdifulde Bekendtskaber. Blandt andre blev den anmeldt af *Sophus Schandorph* i „Politiken“. Han skriver:

„— — Da jeg for adskillige Aar siden første Gang overværede et Møde af Indremissionen, gjorde det Hele nærmest et komisk Indtryk paa mig. Prædikantens ulogiske og ugrammatiske Vrøvl, hvori den for mig uimodstaaelige Komiker, Fanden, som Klown spillede Hovedrollen, saa vel som Prædikantens Forsikring om, at han talte „yd af den helig Aahn“, bragte mig til at tænke paa hin Vits af Biskop Mynster, efter at han havde læst en Prædiken, hvis Forfatter paastod, at den ogsaa stammede fra denne Kilde: „Jeg havde unægtelig ventet noget mere af den hellige Aand“. Jeg antog det Hele for et flygtigt Sygdomsfænomen, som vor danske, jævne og sunde Natur ikke var videre modtagelig for.

Jeg tog fejl. Bacillen har udbredt sig paa en foruroligende Maade. Den er, som statistiske Oplysninger viser, nærved at fylde Galehusene. Jeg véd baade af Historien og af Erfaring, at fanatisk-religiøs Overspænding staar i nær Forbindelse med Satyriasis hos Mænd og Nymfomania hos Kvinder. Nu ligger der et Samfundsonde, som vor Presse ikke synes at have Mod eller Lyst til at tage fat paa.

Nævnte lille Bog paa 58 Sider har altsaa maattet udkomme „i Kommission“. Jeg har aldrig sét eller talt med dens Forfatter. Det maa være en Mand, der længe har levet paa Landet, og hvis Indignation er dybt vakt. Han bruger stærke, meget stærke Ord i sit Angreb, men han forstaar at haandtere skarpe Vaaben og — indignatio facit versus.

Jeg vil anbefale enhver der i denne moderne Pietisme, som af Bibelen udpiller det, som er mest stridende mod moderne Kultur og videnskabelig Aand og slaar det fast med Tretommersøm paa sine Reklametavler, at læse dette Indlæg med dets ærlige Harme.“

Amalie Skram, som jeg ikke havde sendt Bogen, overraskede mig med disse Linjer:

„Ærede Hr. Aakjær! Jeg har ikvæld læst Deres afhandling om „Missionen og dens Høvdning“ og jeg *kan* ikke la være at sende Dem min tak.

De bruger djærve, kraftige ord. Gudskelov! Det er så sjældent her i Danmark, hvor al polemik så at sige svøbes ind i bomuld.

Jeg vilde ønske at Deres afhandlings indhold kunde stå med *store* bogstaver på *store* plakater rundt omkring i byen. Forresten, hvad nytter alle Bestræbelser? Selv om almuen og bønderne fik Deres afhandling at læse tror De,

det vilde frugte? Nej, hr. Beck er dus med gud og vorherre over det hele!

Amalie Skram.“

Men mest glædede mig dette Brev fra *Georg Brandes*:

„Højstærede Hr. Aakjær!

Naturligvis husker jeg Dem meget godt; og har læst smukke Vers af Dem og mindes, at De i sin Tid opfordrede mig til engang igen at holde nogle Forelæsninger. Jeg glemmer ikke meget, kun de Breve, jeg selv skriver, da jeg er nødt til at skrive mange.

Deres Flyveskrift er en god Gerning, men at den skal virke synderligt, er vist neppe at vente. For flere Aar siden skrev *Hamsun* en lignende mod Oftedal — det var før hans Skandale — men den nyttede intet, og Oftedal er nu saa mægtig som nogensinde. Jeg troer ikke, der i den næste Menneskealder er noget at haabe med Hensyn til den store Befolknings Kultur i Danmark. Fra 1871 af sluttede de Dannede Forbund med den lavtliggende Religiøsitet mod Frisindet, og dette Forbund, der bunder i Angst, oprigtig Angst, og i mere eller mindre bevidst Hykleri, holder godt endnu. Vort Universitets Theologi er udenfor Videnskabens, og naar det gaar saadan med det grønne Træ osv. —

Deres forbundne

Georg Brandes.

24. Nov. 97. Havnegade 55.

De burde ikke have skrevet Linien om Voltaires „Bagvaskelser“ af den gode Gud. Voltaire var hele sit Liv Deist og betragtede Atheismen, derfor ogsaa Spinoza, med en vis Rædsel.“

Havde det end holdt haardt at faa min lille vanartede Pjece frem, skaffede dens endelige Fremkomst mig saa-

ledes megen Glæde. At Missionsfolkene oprørtes, maatte jeg finde mig i. Ved en bestemt Lejlighed var jeg endogsaa stærkt truet med Klø.

Der blev afholdt et stort Møde i *Larsens Lokaler*, St. Annæ Plads, hvor Hovedtaleren var en Nordmand *Tranaas*, der dengang spillede en større Rolle blandt den Part af Bourgeoisiets Damer, der koketterede med det Religiøse.

Her blandede jeg mig i Debatten. Straks delte Forsamlingen sig i to — i bogstavelig Forstand — kæmpende Lejre, der stampede, hujede og gav hinanden Øretæver under et saa infernalsk Spektakel, at Gadepolitiet kom styrtende ind i Gaarden og troede at Pokker var løs. Efter min Tale maatte mine Meningsfæller fra Studentersamfundet slaa Kreds om mig paa Vejen til Garderoben, da adskillige „Guds Børn“ søgte mig ind paa Livet under ildevars-lende Trusler.

Mens mit Forfatterskab saaledes øjensynligt pegede hen mod et endeligt Gennembrud, var min økonomiske Situation i en saa haabløs Forfatning, at jeg næppe mere øjnede, hvor jeg skulde faa Brødet. Der var jo ogsaa saa meget andet, der truede min Tryghed og Fred, hvad der bl. a. læses ud af dette Nytaarsdigt fra 1897:

TRÆD AF!

Ak, gamle Aar, saa er du nu kaput,
 din Ret til Livet har du nu forbrudt,
 nu maa du vige for de yngre Kræfter,
 thi du er træt, søg derfor hjem til Gud,
 og hvil hos ham de trætte Lemmer ud,
 engang vi følger alle, alle efter!

Men først maa vi ha rystet bort vort Aag
 og løftet paa det store Kistelaag,
 hvor Lykken gemmer sine Ædelstene,
 først maa jeg finde én i Livets Larm,
 der imod Aften byder mig sin Arm
 og hvisker: Kjære, du er ej alene!

Men naar en Dag jeg er af Livet mæt,
 af Elskov sveget og af Legen træt
 og brystne alle Sangens klingre Strænge,
 jeg banker paa hos Gud saa godt jeg kan,
 han jager ikke bort en gammel Mand . . . .
 Dog Livet først, saa Gud. Farvel saa længe! . . . .

— — Om min daværende traurige Situation skal an-
 føres en Haandfuld Dokumenter — mest til min Veninde
Helga Bing:

(Jebjærg 6. Sept. 97).

„— — — — Gud véd, naar mit Held atter fører mig
 til København, for mit Held er tyndt og mit Helbred næsten
 endnu tyndere. Desuden har den uransagelige og meget
 opfindsomme Skæbne haft den Underfundighed foreløbig
 at berøve mig al Udsigt til at fortsætte mine Studier, idet
 Branden af min Kones *Fædrenegaard* og de deraf flydende
 Kalamiteter har berøvet os enhver Understøttelse. Og her
 sidder jeg da og rager med Stokken i Asken af mine
 brændte Forhaabninger.

Jeg tænker nu om Lykken som den gennemblødte om
 Regnvejret: „Lad det bare regne, for mig ingen Allarm;
 jeg kan ikke blive mere vaad end jeg er.“

— — — „Stormen jager hen over Huset. Den kolde
 tætte Efteraarsregn pisker mod Ruden, og jeg sidder og

stirrer — alene, alene — hen over Markerne, hvor nu alting dør og alle Farver slukkes, og en Tungsindsbølge slaar op om mig, mens Smerten hugger i min Side. — —“

„Hvorfor jeg ikke kommer til København? Lille Frk. Bing, det er saa simpelt, jeg har intet at eksistere for derinde. Bankerot! Allright!“

(6. Oktober 97).

— — — „Min Svoger har altsaa sagt, at der intet Tab lides ved Branden, — det er, som alt hvad denne Familie ytrer, en Smule overdrevent; — de brændte Bygninger var assurede til ca. 12,000 Kr. og efter Ejerens eget Udsagn til mig vil det koste ham 16—18,000 Kr. at genopføre dem, ganske vist har han saa Nyt for Gammelt, men Bygningerne paa Landet gir ingen Renter og vist er det, at hans Gæld øges med 4—6000 Kr. Men alt dette er os ligegyldigt, *det for os prekære indtræder først derved, at Ejeren benytter denne sin Pengeforlegenhed til at nægte os yderligere Udbetaling af Maries resterende Arv*, thi ifølge den retslige Kontrakt er han ikke forpligtet til at udbetale os en Øre før 8—9 Aar er udløbne, han er altsaa juridisk i sin gode Ret, naar han nægter os Udbetaling. Nu vil De muligvis forstaa, at selv om Branden er en Vinding for ham — hvad den neppe er — for os er den et Tab, der stopper den eneste Kilde, hvorfra der er tilflydt os Understøttelse, et Tab der absolut maa afstedkomme en mildest talt foreløbig Standsning af mine Studier. Thi vi kan ikke leve og jeg ikke studere for de Penge, der udbetales os om 8—9 Aar. Er vi nu paa det Rene i dette Punkt, kan jeg skride til det næste: *Hvorfor jeg ikke vil til København?* Ak Frk. Bing, hjærtens gerne

vil jeg *det*, jeg attraar intet mere end en Plads i denne By, men dersom De vidste, hvor vanskeligt det er at komme i Vej derinde for Folk som mig, der kender meget faa og altid har min Provinsialisme imod mig! —

Jeg har et Aar ført en ideel Tilværelse derinde, det Aar jeg var paa Højskolen, jeg fik 1000 Kr. i Løn og jeg har aldrig levet saa sorgløst i mine Dage. Men ifjor sled jeg forfærdeligt derinde, — 6—7 Undervisningstimer om Dagen — og kunde dog ikke drive det til mere end 6—700 Kr. Og selv disse Timer er nu gaaet fløjten, da de Børn, jeg underviste, er tagne ud af Skolen og konfirmerede.

Jeg blir da her hos min kære Ven Esper Andersen, hvor jeg bor gratis, mens jeg ser mig om efter noget at bestille.

Jeg rejser lidt omkring og holder Foredrag, en meget lidt indbringende Profession og meget nedbrydende for mit knarvorne Helbred; de næste 8 Dage skal jeg tale paa Sjælland; jeg har lovet det for længere Tid tilbage, og jeg gyser derved, for i Dag kan jeg daarlig taale at sidde paa en Stol. Blot man var rask, saa gav jeg Pokker i alle Sorger.“

Faa Dage efter (9. Oktober 97) skriver jeg atter:

„— — — Jeg vilde blot meddele Dem noget vidunderligt der er hændet mig. Jeg standsede igaar i København, som man standser paa en tilfældig Station, jeg drev da af gammel Vane ud til min tomme Lejlighed, der kun bebos af min Svoger. Skønt jeg var glubsk sulten, modstod jeg enhver lukullisk Tilløkkelse og havnede herude præcis Kl. 11 Formiddag.

Jeg er aldrig saa snart kommet ind, før min Svoger overrækker mig et Brev fra „*Politiken*“; det var underskrevet af *Mylius-Erichsen* og tilbød mig Korrekturlæsning for Re-

sten af Maaneden, naar jeg henvendte mig til Erichsen inden Fredag Kl. 12.

Jeg saa paa mit Uhr, jeg havde akkurat 3 Kvarter at indhente ham i; han bor i Havnegade 19. Jeg løb som et Bæst og naaede det.

Han gik med mig til *Witzansky*, og Sagen gik i Orden. Fra Torsdag Arbejde fra 8 til 3 Nat, 3½ Kr. pr. Aften.

Se kære Frøken Bing, jeg kan ikke forstaa rettere, end at det maa være det, de Gamle kaldte Forsyn, for jeg har ikke med en Stavelse bedt „Politiken“ om Arbejde, da jeg troede, det var forgæves.“

— — Jeg fik altsaa Pladsen som Korrekturlæser. Til trods for, at den var slet lønnet og kun en Anden-Korrektørs Plads, var den uhyre attraaet blandt det læsende Proletariat.

Her paa *Politikens* Trykkeri, der dengang laa i Niels Juels Gade, tilbragte jeg nogle af de pinefuldeste og mest anstrengende Arbejdstimer i mit Liv. Korrekturlæsningen tog sin Begyndelse om Aftenen Kl. 8 og kunde fortsætte uafbrudt indtil Kl. 6—7 næste Morgen, især naar der ventedes Telegrammer fra den græsk-tyrkiske Krig, som dengang huserede.

Efter talrige Omflakninger var jeg og Familie havnet ude i en lille Lejlighed i Bakkegaardsallé, klods op ad Søndermarken.

Naar man nu havde siddet den hele Nat i anspændt Bøjning over Korrekturen ved et skærende Gasblus, kunde man tit i Slud og Sne i Nattens sidste mørke Timer vakle halvsovende den evindelige Vej fra Niels Juels Gade til Søndermarken. 3 Fjerdingsvej med 3½ Kr. i Lommen, som Udbyttet af Nattens uhyre Strabadser. Til sidst blev jeg

da ogsaa syg, laa en Maanedstid eller mere, og troede jeg skulde dø. Lægen kunde ikke rigtig komme efter, hvad jeg led af. Det kom med nogle frygtelige Smerter i Underlivet, saa jeg flere Gange var fra Bevidstheden. Selv tror jeg nu, det var Blindtarmsbetændelse, en Sygdom som Lægerne dengang ikke var saa fortrolig med, som de siden blev.

Som første Korrekturlæser fungerede Frøken *Jakobe Jakobsen*, der var en ren Furie i Funktion. Gud, hvor kunde denne Kvinde pine én med sin ulidelige Skælden ud og evige Trakasserier.

Fremgangsmaaden ved Korrekturlæsningen er denne, at første Korrekturlæser sidder med den trykte Strimmel i sin Haand, mens anden Korrekturlæser skal følge med i Manuskriptet og garantere, at der ikke er *sat* andet, end det Manuskriptet udviser. Men Frøken Jakobsens Mund gik som en Peberkværn. Vi skulde jo igennem den hele Avis fra første Spalte til den sidste. Derfor maatte det gaa rask. Mange Manuskripter var forfærdelige. *Ove Rodes* lignede saaledes mest en Telegramkode eller noget tilfældigt Flueskarn, der var blevet afsat paa Papiret. Men det var en Forudsætning, at Korrekturlæseren var lige fortrolig med alle Manuskripter, om saa de var nok saa umulige. Kom der Fejl i Bladet, vankede der til Korrekturlæseren, og hvordan skulde Fejl kunne undgaas under slige Forhold, hvor Arbejdet fortsattes til langt ud paa Natten.

Jeg havde været til Forelæsninger eller til Undervisningstimer om Dagen og har aldrig været stiv til at vaage om Nætterne. Men Frøken Jakobsen lod ikke én dø i Synden, om Næsen i Dødtræthed sank ned paa Manuskriptet.

Aldrig er jeg bleven skældt ud som af dette Fruentim-

mer. Jeg forbandede tit min Tilværelse, men kunde ikke undvære den lusede Fortjeneste.

Ellers kunde Arbejdet ogsaa have sine fornøjelige Sider hvor en 20—30 muntre Sættere stod paa Værkstedet og gerne vilde være ens Kammerater. Der blev drukket ikke saa lidt Øl paa Sætterierne dengang.

Faktor Petersen, en gemytlig Lollik, gik hyppigst i en salig Rus Natten om, men Arbejdet gik, som det var smurt. Faktor Petersen var en dygtig Mand for Bladet. Det var Frøken Jakobsen ogsaa paa sin Vis, hvorimod jeg var som Hunden i Keglespillet, der kun havde taget mod Pladsen af den sure Nød.

Som ved et Mirakel blev jeg dog befriet fra det Helvede, som jeg ikke betænker mig paa at kalde det. Altsaa et Helvede, hvor Djævlén gik i Skørter og stak med en spids Blyant og ikke med en Trefork.

Det var dette Efteraar 1897, at jeg havde faaet min Bog „*Missionen og dens Høvding*“ ud i Trykken. Den gjorde som sagt dundrende Lykke i hele den frisindede Presse, og blev til Gengæld rakkét grusomt ned af den reaktionære.

Det Held har mine Bøger haft ogsaa senere, saa derover beklager jeg mig ikke! Som sagt, Bogen var kommet ud og var blevet læst ogsaa af *Politikens* frygtede Kritiker Dr. *Edvard Brandes*.

Det vakte en umaadelig Opsigt i Sætteriet, da der en Aften gik Bud ind til Anden-Korrekturlæseren, at den mægtige Doktor ved Bladet vilde tale med mig i Telefonen. Jeg gaar ud, tager Røret og hører en lys Stemme, der spørger: „Er De Hr. Jeppe Aakjær? Er det Dem, der har skrevet Bogen „*Missionen og dens Høvding*“? Jeg har lige læst den! Den er storartet! De er Fanden gale mig alt

for god til at sidde derovre og læse Korrektur. Kom over til *mig* paa mit Kontor i Morgen, saa skal jeg se, om ikke jeg kan give Dem noget bedre Arbejde.“

Jeg takkede med ærbødige Ord. Fra det Øjeblik fik jeg en noksaa menneskelig Behandling af min bidske Medlæzerske, men godt blev det aldrig imellem os. Hun var og blev et hysterisk Individ, der skulde rive og kradse, saa langt Neglene kunde naa.

Jeg var ikke sen til at indfinde mig hos den literære Doktor i Integade. Han tog ogsaa meget venligt imod mig, komplimenterede mig endnu engang for mit første Værk og sagde, at jeg øjensynlig var en Skribent som Fremtiden turde vente sig en Del af.

Det han kunde gøre for mig ved „Politiken“ var nu ikke saa farlig meget, og *blev* i Hørups Tid overhovedet ikke meget. „Politiken“ var jo dengang som de andre Hovedstadsblade ikke mere end to Sider Tekst, Resten Annoncer. Teksten var der mere end nok om at skrive; foruden Edv. Brandes selv og hans Broder G. B. var der, for bare at nævne nogle: Hørup, Henrik Cavling, Peter Nansen, Mylius-Erichsen, Ove Rode, Koppel og et Utal flere, saa det var kun i Ny og Næ at jeg fik en Artikel frem. Alligevel var jeg stolt af at være blevet knyttet til det store ansete Blad.

Da jeg nu havde skrevet en Bog, der halvvejs strejfede det Theologiske, saa blev al theologisk Literatur og alle Opbyggelsesskrifter, der kom til Bladet, lagt paa min Tallerken, hvad jeg langtfra var glad ved, da det var en vanskelig Opgave at faa noget interessant ud af et Værk af Pastor Schack eller andre skrivende Bjørne, men jeg maatte jo tage til Takke, om jeg overhovedet vilde med i Vognen. Og jeg sad da og vred min Hjerne for at slaa Gnister

af slige Flintesten som: „Igenløsningen ved Daaben“ eller „Det rette Udbytte af Altergang“.

Da jeg i Modsætning til de fleste af de andre Journalister maatte sætte mit Navn under (dengang kaldte jeg mig altid J. Aakjær, indtil Bladene begyndte at titulere mig *Jens Aakjær*; saa brugte jeg fuldt Fornavn!), blev jeg en let Skive for Præsternes ondskabsfulde Angreb.

Den første Artikel, jeg fik frem, handlede om Marcus Aurelius' Filosofi, der var udkommet i Oversættelse fra Latin. Han var jo død for et Par Tusind Aar siden, saa han tog ikke til Genmæle. Et Par Artikler om lidt mere menneskelige Emner ude fra Bondelandet blev standset inden Trykningen af Viggo Hørup, da han ikke skulde have nogen Kritik i *sit* Blad af sine kære Bønder, der jo udgjorde Hovedstaben af hans Vælgere i Køgekredsen. Jeg beklagede mig til Dr. Edvard Brandes, at jeg fik saa lidt op i Bladet, saa jeg ikke kunde leve af det, men atter maatte søge tilbage til Korrektorens Kødgryde hos Frøken Jakobsen, selv om samme Gryde som oftest kogte over og skoldede mig levende.

Dr. Edvard Brandes vilde dog ikke for *min* Skyld optage en Kamp med Chefredaktøren. Han beklagede min økonomiske Tilstand, som han gerne havde set adskilligt bedre. Her lod han falde den Ytring:

„Selv kan jeg, Fanden gale mig, ryste saa mange Penge, som det skal være, ud af Manchetterne.“

Jeg havde paa Læberne at anmode ham om at præstere et lille Ekstra-Ryst til Fordel for *min* Ringhed.

Jeg var ved at blive bange for, at han fandt mit Paa-hæng lidt brydsomt. Imedlertid fik han en lys Idé.

Ved „Politiken“ var det vanskeligt at komme frem, da

alt her *var* besat, men nu skulde han gaa med mig op ad Trapperne. Der residerede Bladet „København“, der var som en Slags Jolle til „Politiken“s stolte Skude. Dets Redaktør, *Witzansky*, der tillige *var* Forretningsfører ved „Politiken“, vilde sikkert kunne skaffe mig en Del Arbejde ved sit Blad, saa jeg i hvert Fald kunde tjene en 150 Kr. i Maaneden.

Vi kom op til en lille, glat Mand med rødt Haar, rødligt Overskæg og endnu dengang taalelig røde Meninger.

Brandes bad ham tage sig af min Person. *Witzansky* gav de bedste Løfter, men holdt dem som en Skælm, saa jeg ogsaa her tjente grumme lidt. Det meste af det, jeg skrev, blev infamt kasseret eller syltet hen „til der blev mere Plads i Bladet“.

Witzansky gik altid og gned sine smaa, magre Hænder imod hinanden og mjavede kælent om „mit lille Blad“, hvis Betydning ingenlunde maatte anses for ringe. Det maatte skam ikke opfattes som et Anhang til „Politiken“; nej, det var sandelig i høj Grad et *selvstændigt* Blad, der blev ledet efter *ganske bestemte* Principper, som kun *Witzansky* kunde gøre Rede for. Det kunde ingenlunde modtage Ordre, hverken fra Dr. E. Brandes eller nogen anden ved „Politiken“. Men skrev jeg noget, der havde Interesse for *hans særlige* Publikum, kunde jeg altid regne med hans Bevaagenhed.

Kort efter knyttedes Pastor *Henning Jensen* nær til Bladet, hvorved mine Chancer yderligere sank.

Jeg blev snart ked af den hele Suppedas og maatte søge andre Græsgange, hvad der ingenlunde faldt let.

Efter Filosofikum i 1896 søgte jeg at hutle mig videre ad den overmaade knudrede Eksamensvej. Digtingen

turde jeg nu slet ikke mere tænke paa, selv om jeg nu og da skrev en Vise til Studentersamfundet. Mit stolte Maal var at blive cand. mag. i Historie. I halvandet Aar havde jeg søgt Forelæsningerne baade hos Professorerne Kr. Erslev, Johs. Steenstrup og Edvard Holm. Jeg gik paa det historiske Laboratorium, nylig oprettet af Kr. Erslev i en Fløj af Universitetet, gik ogsaa til enkelte Privattimer hos Erslev paa en af Villavejene paa Frederiksberg. Her traf jeg den senere Prof. *Erik Arup*. Vi blev undervist i Middelalderens Historie af den populære Professor, der nonchalent laa med broderede Morgensko i Sofaen og tog det hele nærmest kammeratligt.

En Modsætning til ham var Johs. Steenstrup, der, hvor dygtig han end kunde være som Skribent, var en af de sletteste Forelæsere, man kan tænke sig, hvis stammende Sætninger mindede om et ikke alt for vel udarbejdet System af Hikke! Derimod havde *Edvard Holm*, der dengang endnu var i sin Kraft, og ved sit studsede Hageskæg havde nogen Lighed med en skikkelig Skipper — en rund omend billedløs Svada, der kunde minde om Højskolefolkets Foredragsmaade.

Den der fik mest Betydning for mig af disse Universitetslærere var uden Sammenligning *Kr. Erslev*, hvis kritiske Metode jeg altid i al Beskedenhed har praktiseret under mine talrige lokalhistoriske Studier, der tilsammenlagt vilde udgøre adskillige Bind. For Erslevs Metode fik jeg især den bedste Anvendelse under Udarbejdelsen af mit 3 Binds Værk om *Steen Steensen Blicher*.

Da jeg i 1898 begyndte de Lokalstudier over min Hjemstavns Historie, som jeg har fortsat nu i 30 Aar, glemte jeg aldrig Erslevs gyldne Krav om altid at naa hen til den

sidste Kilde, saa vidt mulig ikke helme, før man gennem Fund af Dokumenter var blevet *samtidig* med den skildrede Begivenhed.

Det var vel ikke min Skæbne at jeg skulde blive Historiker af Fag, som min Hu stod til, men ren *con amore* blev jeg det alligevel paa mit snævre Felt. Selv i min Digtning vil det være klogt under alle de mere eller mindre fantasifulde Lag at søge Kulturhistorikeren. Mine Romaner og Noveller, ja mange af mine Digte med, er uangribelige historiske Dokumenter fra min egen Tid. Jeg har sjælden spundet noget ud af Luften.

Det er Historikeren i mig, der har Digteren ved Haanden, ikke omvendt, og jeg vilde betragte det som en Skam, om nogen med Rette kunde sige, at det eller det Træk i min Digtning ingen Grund har under Fødderne. For den Redelighed i Forskningen og Tankegangen vil jeg være Kr. Erslev taknemlig til mine Dages Ende. Jeg haaber, det er et Træk af jydsk Vederhæftighed, der alle Dage har ligget i mit Sind som Slægtsarv, men det blev yderligere befæstet af denne redelige Forsker, i hvis Mund der ikke er Svig.

Saaledes blev min Gang paa Universitetet og ikke mindst Universitetsbiblioteket ingenlunde uden Frugt, satte tværtimod en betydningsfuld Stribe i min Udvikling, selv om den ikke førte til nogen afsluttende Eksamen.

Thi det viste sig snart økonomisk haabløst at føre mine historiske Studier igennem. Jeg skulde tjene Penge til Dagen og Vejen, jeg var gift, meget gift, — var Familiefader uden Penge eller fast Stilling, levende af tilfældigt Sjøv, et lille Haps i Ny og Næ; ellers ingenting.

Tilrods herfor havde jeg dog afsluttet hvert af de to Aar 1898 og 1899 med et Manuskript, skrevet ikke i København — det forbød min huslige Misère mig — men i mine „Sommerferier“, som jeg gerne halede ud paa Efteraaret. Især 1899 blev mig et betydningsfuldt Aar, hvor jeg som Menneske sprængte min Slavelænke og som Digter tog mit Rige i Besiddelse gennem en Række Sange, der er bleven staaende uanfægtede i min Produktion.

Saadan kom jeg fra Landet ind til Hovedstaden i Slutningen af September 1899 og fandt Dagspressen optaget af en Debat om Studenternes stigende Tal og Overflod. Det lakkede i disse Dage hen mod Rusgilde i *Studentersamfundet*. Jeg besluttede da at yde mit Bidrag til denne Debat i Form af en Sang.

Jeg kunde ikke faa Skrivefred i mit eget oprevne og grusomt disharmoniske Hjem i *Petersens Passage*. Saa lejede jeg mig en tom Stue ude ved *St. Jørgens Søj*, hvor jeg ved en Pakkasse skrev Sangen til *Den revolutionære Student*:

Om Kvisten der blæser en strygende Vind,
den larmer med Vinduets Krog —

(ligesom i min egen ufejede Hule!).

Da Festaftenen kom, 28. September, sang et festklædt Publikum min Sang paa en ny Melodi af *Alfred Toft*, som mange har kritiseret, men som jeg elsker, fordi den er knyttet til en af de skønneste Erindringer i mit Liv.

Sangen blev godt sunget af en Række friske Stemmer omkring de festlige Borde. Nu naaede den sin Kulmination i Verset:

Men er vi Studenter med „Spørgs“ eller „Kryds“,
 med Visdommens Fugl i vort Segl,
 saa slider vi ikke Salonernes Plyds
 og ikke Kaféernes Drejl;
 saa deler med disse vi Arbejdets Kaar,
 der sysler med Hammer og Plov:
Af Folket vi kommer, til Folket vi gaar.
Dets Lykke skal være vor Lov!

Her sprang den lille *Julius Schjøtt* op fra sin Plads, og i en glødende Tale hyldede han mig i Sprogets skønneste Ord, mens han bad Forsamlingen udbringe et Leve for den nye Sanger, der saa smukt havde tolket det, der alle Dage havde været Studentersamfundets inderste Vilje.

Men ogsaa for mig selv kom denne Sang til at danne et stort Gennembrud.

Af Folket vi kommer, til Folket vi gaar.
Dets Lykke skal være vor Lov –

de Linjer blev den Regnbue under hvilken jeg for al Fremtid drog ind i det grønne, solbeskinnede Land, mit sande Digterland, som en Række onde Magter gennem Halvfemsernes Forvildelser og Vanskæbne hidtil havde holdt mig ude fra.

ANMÆRKNINGER

S. 7. Skildringen af mine Oplevelser i *Over Feldborg og Sunds* har tidligere været trykt som Julebog: „*I Oplysningens Tjeneste. Et Ungdomsminde*“ 1924, 27. Sider. Foredragene — ialt 20 — strakte sig fra 20. Feb.—11. Marts 1890. Begyndte i Over Feldborg, gik derfra til Sunds, Ikast, Vildbjærg, Snejbjærg, Lind, Rind, Herning, osv.

Til *Esper Andersen* skrev jeg: „Denne hersens Rejse er dog endnu den vidunderligste, jeg har været paa. Lutter venlige, flinke, gæstfri Mennesker, men som oftest saa fattige, at det overgaar enhver Forestilling... Mer end én Gang har man placeret mig i selveste Ægtesengen. Jeg ved nu heller ikke om man tykkes saa absolut om min Forkyndelse. Den er for ungdommelig.“ — Til Marie Bregendahl: „Nu har jeg maanedslangs faret over Jyllands de brede Højderygge, gjort Rævespring over Rævlingbuskene, over Lyng. over Gywl saa længe til Knæene er mattedes og Humøret blevet til Døden træt. Paa en gimpende Stol ved Hedebondens rygende Ovn sidder jeg Dagen lang, mens Timerne dør; sløv og træt og tanketom stirrer jeg gennem hans frosne Ruder ud paa den triste, evindelige Hede; sløv og træt, til Aften kommer og Mødet begynder; saa blusser jeg op som en Glød i Blæst, flammer en Time, og dør saa atter langsomt ned, langsom, træt — som en Hedebrand i Natten.“

S. 25. „*Brødrene Hansen*“: *Jørgen Hansen* ejede Fødehjemmet i *Taastrup*. Her kom jeg ofte i 1888—89. *Jens Hansen* ejede *Lundegaard*, og den yngste, min Askovkammerat *Hans Hansen*, besøgte jeg ofte paa hans Ejendom, den skønne *Nymarksgaard*. — Ved hans Fiskedam, der havde bragt mig Skuffelser, skrev jeg dette Vers:

Gud staa hver stakkels Djævel bi,
som leve skal af Fiskeri!
Vær specielt hver Synder nær,
der meder i *Hans Hansens* Kjør,
som har saa mange fede Tudser,
men ak, saa yderst faa Karudser.

Det var udmærkede Brødre alle, forinden Reaktionen aad dem med Hud og Haar.

S. 25. *Foredragshonorarer*. En Foredragsrække, som jeg var bleven opfordret til at holde i Vestjylland, Eftersommeren 1889, ser saaledes ud:

Lyne — Søndag 25. Aug.....	8 Kr.
Kvong — Mandag 26. Aug.	7 -
Sønder Bork — Tirsd. 27. Aug.....	5 -
N. Nebel — Onsd. 28. Aug.	5 -
Oudrup — Torsd. 29. Aug.	7 -
Mejls — Fred. 30. Aug.	8 -
Alslev — Lørd. 31. Aug.	5 -
Ørsbjerg (Fyn) — Torsd. 4. Sept.	3 ¹ / ₂ -

Her maa dog bemærkes, at foruden det beskedne Honorar havde man altid gratis Ophold. Dette sidste kunde — som anført — imellemstunder være kummerligt nok. I en Artikel i Skive Folkebl. 24. Sept. 1889 skælder en Lærer Hans Jakobsen, Ørum, stærkt ud over de høje Foredragshonorarer. 50 Kr. — Gud Fader bevars! 25 Øre i Entré — altfor galt!

S. 27. *Mads Vestergaard* stammede fra Vestergaard i Fly, var lidt ældre end jeg; døde ung af Brystsyge.

S. 27. De fleste af mine første Avisartikler er bogført i „Mit Regnebræt“ under 1887—1891 bl. a. *Tyk Overtro* („Skive Folkebl.“ 23. April 1888), *Mere fra Overtroens Overdrev* (Sk. F. 1. Maj 1888), *Oplysning og Afholdssag*“ (Sk. F. 23. Okt. 1888). De fleste andre optaget i „Artikler og Taler“.

S. 32. „*Fattigmands Barn*“ af Alexander Kielland. Hvor jeg fandt Digtet har jeg nu glemt. Men jeg har fornylig faaet oplyst, at det stod trykt i *Bergensposten* Nr. 32, 1883; samme Aar fandtes det i *Dansk Folkekalender*, udgivet af *Vilh. Møller*. Jeg tvivler paa, at det er trykt op siden.

S. 33. *Kristoffer Nagel Janson*, f. 1841, d. 1917. „*Har Ortodoksien Ret?*“ en Række Undersøgelser, udkom i Chicago 1886. Jeg traf ham senere i det danske Studentersamfund og brød en Lanse med ham om „Spiritismen“. Det var ved den Lejlighed, at han lod falde de Ord: „Der er ogsaa Slusker og Fillefanter blandt Aanderne“.

S. 33. *Viggo Ullmann*, f. 1848, d. 1910. Aabnede 1873 den første norske Folke-Højskole i Kristiansand Stift. En ypperlig Foredragsholder, der hyppigt kom til Salling og Mors. *Henry Georges* Værk oversatte han 1886. Jeg læste det straks med lysende Øjne.

S. 34. Mine Kilder til *Johan Sørensen* Livsdata er fornemmelig *Folkebladet*, Kristiania 1918 (med Sørensen Portræt), der atter er taget efter „Dagbladet“ (Karl Johanssen), og „Tidens Tegn“ (K. V. H.) — Foruden det i Teksten anførte (mest efter „Tidens Tegn“) skal jeg endnu her tilføje et Par Citater efter Karl Johanssen: „Vi havde dengang (1887 i Kristiania) et Universitet, hvor Hellighed og Skinhellighed regerede næsten uden Konkurrence, hvor moderne Naturvidenskab var Kontrabande og hvor Union med Sverige var Udtryk for de højeste nationale Ideer — — Nok er det, i den Tid fandt en rig og sær Mand paa virkelig at gøre noget ved disse Ting. Han fandt ud, at Oplysning om faktiske Ting var det vigtigste for Fremskridtets Arbejde, og han udgav med store Ofre en Række smaa Bind for *de tusind Hjem*. Denne rare (i norsk Betydning: *besynderlige, sjældne*) Mand var Grosserer Johan Sørensen paa Fagerstrand — — Der er til alle Tider faa Rigmænd; der er endnu færre, som ofrer noget for Fremskridtet. I 80'ernes Norge var der næsten ingen. Men vi havde

Grosserer Sørensen. Vi har Grund til at være stolt af ham. Gid han havde været mere stolt af os.“

Hvis man skulde pege paa et dansk Forlag, der mindede lidt om Johan Sørensens, mon det saa ikke blev *Martins* i København?

S. 36. *Wilhelm Troye* fra Bergen var født 1851; han blev Kandidat i Filologi 1877, var først Klasselærer ved Bergens Kathedralskole, tillige en Tid Lærer ved Hambros Privatskole; blev 1889 Adjunkt og 1900 Overlærer ved Kathedralskolen. Ved Siden af sin Læregæring drev han indgaaende Studier i engelsk Literatur; især blev han en varm Talsmand for *Thomas Carlyle*, hvis Liv han tegnede og hvis Værker han oversatte. Han skrev flere Artikler om sit Yndlingsstudium i norske Tidsskrifter. Hans Død kom i Fjøsanger ved Bergen den 9. Decb. 1906. (Kilde: Allers Familie-Journal (norsk Udg. 1907 Nr. 2 Tillæg; her er ogsaa Troyes Portræt).

S. 37. *Marie Bregendahl* er en Proprietærdatter fra samme Sogn som jeg, nemlig Fly, f. 6. Novb. 1867. Hendes Far *Peder Sørensen* (Bregendahl), hendes Mor, der kom fra Salling, hed *Ane Kathrine Christensen*; hun døde i Barselseng 1. Okt. 1879 kun 34 Aar gl. Saasnart Marie blev voksen, maatte hun derhjemme nogle Aar gaa i Moderens Sted; men allerede 1. Novb. 1886 rejste hun ud og tog Plads paa *Vrigsted Højskole*, dels som Pige, dels som Elev. Her hos Forstander *Maltersen* blev hun til 1. Aug. 1887, da hun tog Plads hos en Dyr læge *P. Clausen*, Maarsø ved Holbæk; i Højsommeren 1888 rejste hun atter hjem til Bregendahl; her var hun til Slutningen af Febr. 1889; da finder vi hende i Huset hos Redaktør *J. P. Sundbo*, Jyllandsvej, København, som jeg havde ført hende sammen med. Allerede her tumlede hun med Planen om et „Jydsk Pensionat“, der dog først blev realiseret ca. 3 Aar efter. I Maj 1889 har hun taget Plads i noget som hedder *Milestedet* ved Valby; nu har hun Planer om at ta til Amerika med Søsteren Kamilla. Det var just ikke hyggeligt for mig, som havde forlovet mig med hende, at høre paa. Hun blev dog hjemme, og 1. Novb. samme Aar er hun i Hjemmet hos en *Grosserer Hansen* i *Sukkerhuset*, Nørrevoldgade 80. — Pladsen var streng: Arbejde fra Kl. 6 Morgen til 11—12 Aften „uden en eneste Fristund“, Lønnen 12 Kr. pr. Maaned! — Fra Februar 1890 er hun atter i Bregendahl, hvor hun forbliver til 1. Marts 1891. Da dukker hun op paa Nyelandsvej, København. 1. Juni samme Aar tjener hun hos en Læge i „Villa Fairhill“, Rungsted. September samme Aar er hun hos en Grosserer paa *Hauserplads*. Her opholdt hun sig det Aar, jeg var Lærer ved *M. Pontoppidans Højskole* i København (Novb. 1891—Sommeren 1892). I denne sidste strenge Plads tiltog Maries Irritabilitet, og det var vist ikke altid jeg skænkede hende den Forstaaelse, hun kunde haft Krav paa. Sammen tilbragte vi det meste af Sommeren i Fly, hun i *sit* Hjem, jeg i *mit*, med bare en Fjerdingvej imellem. Den skønneste Sommer i vort Liv! Samme Aars Efteraar rejste vi begge til København igen, hun for at realisere sit „Jydske Pensionat“, jeg for at læse til Studentereksamen. 11. Juli 1893 lod vi os vie sammen paa Københavns Raadhus.

S. 38. I *Elbæk Højskoles Aarsskrift* for 1910 S. 5 har Johs. Elbæk fortalt lidt om sin Skole og mit Forhold til den. Han aftrykker her et

Stambogsvers, som jeg skrev til en „Birgitte“, der tjente der i Huset og kort efter blev gift med en Snedker Mathiesen:

„Her sad jeg bøjet Nætter og Dage
og læste og tænkte frem og tilbage,
jeg hørte I sang og styred og støjet
og legte og sprang og lo saa fornøjet.

Jeg legte og selv i fordums Tide,
men Barnets Leg har jeg nu lagt til Side,
nu lokker mig mer ej Støjen dernede,
jeg stænger min Dør og bli'r i min Rede.

— — — —
Hvor jeg bli'r af er der ingen der aner,
mit Liv gaar ad uregelmæssige Baner.“

— — — —“

S. 42. *Peder Toft* døde 3. Jan. 1911, 71 Aar gl. i sit Hjem i Kjeldbjærg. Hans Kone, der lever endnu over de 80 (paa Alderdomshjemmet i Skive) hed *Kirsten Marie*. Ved mit sidste Møde i nævnte Hjem 9. Febr. 1890, kort før jeg skulde ind som Soldat, forærede Foreningen sine Værtsfolk et Stueuhr, og jeg skrev en Sang til Parret, som enkelte kan endnu:

„Saa har vi Fest igjen,
saa er vi Gjæst igjen
i den lille velbekjendte Stue.
Syng, syng nu alle Mand,
syng, syng enhver der kan,
syng for Peder Toft og for hans Frue.

— — —

Unge det er vi, ja,
Luft maa de Unge ha,
Luft for Glæde, Luft for Sangens Tone.
Rul da mod Væg og Loft
glad Sang for Peder Toft;
leve Peder og hans gjæve Kone!“

Klokken afleveredes under en lang versificeret Tale. (Se Referat i „*Skive Folkebl.*“ 12. Febr. 1890):

„Klokken hun er et nyttigt Dyr,
Nætter og Dage hun kimer.
Rimeren er en underlig Fyr,
Morgen og Aften han rimer — — —“

(ialt 4 Kvartsider!)

S. 71. I *Dagbogen* fra denne Tid finder jeg dette Hjertesuk som en sidste Hilsen til dansk Militarisme:

„Forbandet være du, Militarisme, forbandet til det dybeste Beg-Helvede,

hvor man drikker din og Fandens Skaal i flydende Svovl af rødgldende Jernpokaler!“

I et Par Lommebøger, den ene kun halv saa stor som et Spillekort („*En Bande-Bog*“), har jeg omhyggelig noteret alle de Eder og Raaheder, jeg hørte fra Døgn til Døgn. Men det var jo en farlig Bog at ha hos sig, om den skulde blive opdaget. Og tilsidst sløvedes Øret, saa man knap lagde Mærke til Ederne.

S. 71. *Min Militærtjeneste* varede fra 31. Marts—11. Maj 1890, da en Kassationskommission „overførte“ mig fra Infanteriet til Militærarbejder. Jeg blev imidlertid aldrig senere indkaldt.

S. 80. „Et enkelt Digt“. Her sigtes til Sangen: „Bondegymnastik“ („Se, Fædrelandet løfter sig frem“), trykt i „Tidens Strøm“ 8. Aug. 1890. Den var oprindelig skrevet paa *Esper Andersens* Opfordring til et Gymnastikhold, som han ledede og som skulde ha Fest og Opvisning paa *Jebjerg Højskole* 23. Marts 1890 (Se „*Skive Folkebl.*“ 24. Marts s. A., hvor Festen omtales). Sangen er senere omarbejdet og brugt flere Gange. — Se „*Sml. Værker*“ I S. 7.

S. 80. „Tidens Strøm“ redigeredes af *M. Pontoppidan* og *Falkenstjerne* 1884—99. I 1887—88 havde Pontoppidan udstaaet 3 Maaneders Fængsel for en Artikel i „Tidens Strøm“ 5. Feb. 1886 mod *Ministeriet Estrup*.

S. 85. Om *Lars Nielsen* skriver Mort. Pontoppidan smukt i sine *Minder og Oplevelser* (1922), S. 94—98. Han var en krøblet Skræddersvend, der var Friskolelærer i *Sønderby*, da Pontoppidan i 1878 hentede ham til *Hjørlande Højskole*, hvor han forblev til Pontoppidan drog til Kjbh. Nu kom *Lars Nielsen* til *Sorø Højskole*, hvor han var en Aarrække, indtil han som gammel Mand trak sig tilbage.

S. 97. „Hvad vil vi“ hed et Kvindeblad, der redigeredes af *Johanne Meyer*. 1888—95.

S. 110. *Ludvig Trier*, en Lægesøn fra Kbh., fødtes 10. Juli 1837 og døde 11. Juni 1911. Den 6. Marts 1909, da Ludv. Trier i 50 Aar havde givet gratis Undervisning paa *Velgjørenhedsskolen* i Aabenraa, Kbh. (stiftet 1834 af *Fr. Barfod*), udsendte taknemlige Elever en bibliofil Bog: „*Ludvig Trier 1859—1909*“, 124 Sider med Bidrag fra beundrende Lærlinge.

S. 116. „Det jydsk Pensionat“ gik fra Nov. 1892 til Efteraaret 1895. Foreningen *Ungdomshjemmet* (senere *Ungdomsklubben*) blev stiftet i Begyndelsen af 1894 og havde først sine Lokaler paa *Værnedamsvej* 11 hos en Skræddermester *Eistrup*. Om Efteraaret 1894 lejede Foreningen Lokale hos *Marie Bregendahl*, *Nørregade* 14, 3die Sal, hvad der vakte en Del Misforståelse hos Medlemmerne, hvis man skal dømme efter Foreningens Blad for 1. Sept. 1894 S. 38: „Man agtede og holdt meget af Hjemmets elskværdige Ungværtinder (o: de smaa *Frøkener Eistrup*) og kunde ikke forsones sig med Tanken om at skulle se dem erstattet af en — saaledes tænkte man — vildgrundtvigiansk eller „missionerende“ eller dominerende hjærtetor Kvinde, som frasigende sig alt vilde forlade Fader og Moder og Hus og Hjem og Fæ og alt godt, for ganske at ofre sig for det ene store Kald: en Art Højskolegjerning og Opdragelsesvirksomhed. Man syntes i det hele taget, at alt gik godt nu som det gik, og mente, at saa længe man bare kunde bygge op paa den *Eistrupske Grundpille*, saa

længe kunde man bygge sikkert, men skulde den svigte, saa var der intet Fundament længer.“

S. 118. Bladets første Nummer udkom 29. April 1894, dets sidste Nummer (9?) 10. Marts 1895. Kun Nr. 8 og 9 nævner *mig* som Eneredaktør. Den tidligere Rekaktør var *Michael Salomon*. Bladet blev trykt i A. Hviids Bogtrykkeri, Aagade 52, Kbh. N.

Staun og jeg gav begge Bidrag i Vers og Prosa. 1. Okt. 1894 læses af mig dette Vers af et længere Digt: „Livsbetragtninger“:

„Man ærgrer sig gratis i Verden,
og det er forresten skidt,
for hvis det kostede Penge,
man ærgred sig ej saa tidt.“

Og i Bladets Julenummer Januar 1895 skriver jeg:

„Duft af friske Graner,
Klang af muntre Kaner,
Støj fra Gildeshus.
Tykke Lys i Stagen,
Bær i Søsterkagen,
kraftigt Øl i Krus.
Spring af Harer
over Hede,
Folk i Skarer
oppe, nede,
baarne af én Stemningsbølge —
det er Julens Følge!

S. 134. *Oscar Siesby*, klassisk Filolog, født i Æbeltoft 1833, død 1913. — Han var en af de kendteste Gadeoriginaler i min Tid, med et Par store blaa Brilller og en Bog lagt kejtet op til sit magre Bryst, fandt man ham dagligt listende omkring Universitetet. Han var et hjærtensgodt Mennesker, alle Studenter kendte ham og han dem igen; han standsede dem kærligt midt i Trængslen og betroede dem, at han kendte deres Fødselsdag og ifølge sin Stamtavle egentlig ikke var saa lidt i Familie med dem. — Han var uhyre lærd og meget hjælpsom, saa de fleste filologiske Værker udkom med den Passus i Fortalen: „Forøvrigt takkes Dr. O. Siesby for den udmærkede Hjælp, han har ydet os med Korrekturen.“

S. 139. *Peder Sørensen Bregendahl*, der var en Søn af *Søren Mogenssen* (død 1849), var født i Bregendal 7. April 1829 og døde 21. April 1906. Hans Mor hed *Ane Marie Pedersdatter*; hun døde 15. Febr. 1887, 79 Aar gl. — Om *Bregendal* og dets Ejere se min Afhandling i „Skivebogen“ 1925, S. 93—104.

S. 151. *Frk. Reitmeier*, senere gift med en Handlende paa Nørrebro. *Paula Sawlet* eller *Pino*, gift med Dr. *Perk*, Thistrup, *Emma Pino* g. m. Presseattaché Forfatteren *Laurids Larsen*, Berlin. *Maja Bing*, g. m. Operasanger *Hans Kjerulf*. *Helga Bing*, g. m. den norske Kaptajn *Ejlertsen* fra Bergen (død 1929).

S. 154. Hvor lidt jeg i Grunden regnede mit *akademiske Borgerbrev* skønnes af den Ting, at jeg vel har betalt det men aldrig ladet det afhente.

Endnu et „Borgerbrev“ skal nævnes med et Par Ord. Man har sagt, at jeg har Borgerbrev i Kbh. som Antikvarboghandler, og det er paa en Maade Sandhed. — I 1895 havde mine to Kammerater *C. A. Nielsen* (∴ Redaktør *Chr. Arnfast*) og *Svend Trier*, nuværende Folketingsmand, besluttet at lave en *Bytteforretning* for unge Akademikere, saa de uden Opgæld kunde faa de Eksamens-Bøger, som de havde Brug for; men ingen af de to Herrer var endnu myndige, og de kom derfor til mig og bad mig udtage Borgerbrev i deres Sted. Jeg maa derfor endnu staa i én eller anden Protokol, som den, der har betalt 8 Kr. for Retten til at handle med brugte Bøger, samt „gammelt Jærn, Klude og Ben“.

S. 155. *Ungt Blod*, hvis Omslag bærer en laurbærkronet nøgen Yngling, der løbende skyder en Pil op i Luften, kom med 1. Hæfte i Sommeren 1895, med et Indledningsdigt af *Holger Drachmann* og to Digterredaktører *Louis Levy* og *Mylius-Erichsen*. Det var fuldt af ansete Navne, ældre og yngre (i 2. Hæfte stod Sophus Claussens Digt „*Flammelille*“); det hjalp altsammen ikke. *Louis Levy* fik lige Tid til at udstøde Hærskriget:

„Nu kjender Ørnen sin Vingens Vælde!“

(se S. 43) saa styrtede „Ørnen“ paa Hovedet i 90ernes mudrede Mose sammen med de fleste andre ungdommelige Lapserier. Tre Hæfter — 196 Sider! Saa var det Bal forbi!

S. 159. Det svenske Vers er af *Wilh. v. Braun*, død 12. Septbr. 1860, 47 Aar gl. Se hans *Saml. Arbeten* (1876). 2. Del, S. 172.

S. 160. *Studentersamfundet* var bleven stiftet den 2. Maj 1882, og 2. Sept. s. A. rykkede det ind i „*Den gamle Stemannske Gaard*“ i *Badstuestræde* til Taler af *Harald Høffding* og *Georg Brandes*. Første Formand var Dr. *V. Pingel*, Medlemsantallet paa dette Tidspunkt (1882) var 500, deraf 19 Doktorer, 110 Kandidater, 281 Studenter, 11 Kunstnere, 15 Forretningsdrivende; 64 havde intet Studiefag opgivet. Juristerne fandtes i et Antal af 134.

S. 160. *Studentersamfundets* Flytning fra *Badstuestræde* til *Nørrevold* Nr. 92 over *Gaarden* foregik 1. Febr. 1894; her blev det indtil 1. Juni 1901, da det flyttede til sit nyopførte Hus i *Studiestræde* ligeoverfor *Frue Kirke*.

S. 163. *Knut Hamsuns* Foredrag i *Badstuestræde* hed: *Lidt om Litteratur* og afholdtes Tirsdag 28. Marts 1893.

S. 164. *Sigbjørn Obstfelder* (født 1866, død 1900) læste op i *Studentersamfundet* 3. April 1897.

S. 164. Det var 9. Okt. 1897 ved Aarets *Rusgilde* at *Bjørnstjerne Bjørnson* var Gæst i *Samfundet*. *V. Hørup* talte for *Bjørnson*, *Bjørnson* om Danmark og Norge. (Se *Politiken* 10. Oktbr. 1897).

S. 165. *Henrik Ibsen-Festen* i *Studentersamfundet* fandt Sted 2. April 1898. For Ibsen talte *Har. Høffding*, *V. Vedel*, *Helge Rode* og *Marcus Rubin*. *Niels Møllers* Sang, paa Melodi af: „Længe var Nordens“, begyndte saaledes:

„Halvt det mig tykkes
 Brøde at bænkes
 her mellem trange
 Vægge til Fest:
 Larm over Vinen,
 Luften, der kvæler,
 egner sig knap for
 Skjalden, vor Gjæst.

... Han der som Hærpræst
 staar for os alle,
 bøjet mod Ofrenes
 bævende Liv,
 kyndig han gransker
 Hjærter og Nyre, —
 dybere søger
 stadig hans Kniv!“

(Se Niels Møllers: *Egelunden* (1920), S. 61.)

S. 167. Skuffelsen over Tavsheden var saa meget større, som Ibsen under sit forrige Møde i „Samfundet“: Rungildet 3. Okt. 1885, havde holdt en Tale paa en Kvartside(!), hvori han siger: „Jeg føler altid Trang til at protestere, naar man udbringer en Kunstners eller Digters Skaal med en Motivering som: „der staar han, og der, langt borte, staar de Andre“. Takken til mig rummer en Selverkjendelse. Dersom min Tilværelse har haft nogen Betydning, som De siger, saa kommer det af, at der er Slægtskab mellem mig og Tiden. Der er intet bundløst Svælg imellem den, der producerer og den, der modtager. Der er Slægtskab mellem begge, jeg takker Dem for det Slægtskab, jeg har fundet i denne Kreds.“ (H. Ibsen: Saml. Værker, 10. B. (Supplementsbind), 1902, S. 515).

S. 167. *Drachmann-Oplæsningen* fandt Sted 14. Feb. 1901.

S. 168. Studentersamfundets første Slagsang:

Nye Tider — nye Tanker,
 trods dem, hvo som vil!
 nye Vidder, nye Skranker —
 saadan gaar det til,
 medens Øxeslaget sender
 Gavlen ned i Grus,
 rejst paa Tomten alt vi kjender
 Slægtens nye Hus —

blev skrevet til et Gilde, som det nystiftede Studentersamfund afholdt i Larsens Lokaler Onsdag 24. Maj 1882.

S. 172. Englænderen *Th. Carlyle*, Historiker og Filosof (f. i Skotland 1795, død i London 1881), se *Illustr. Tidende* 20.—27. Feb. 1881; *William Edward Hartpole Lecky*, Kulturhistoriker, f. i Irland 1838, død 1903; *Henry Th. Buckle*, Kulturhistoriker f. 1821, død 1862; *Edward Burnett Tylor*, Kulturhistoriker, f. 1832, død 1917; *Friedrich Max Müller*, Orientalist, f. 1823 i Dessau, fra 1848 Professor ved Universitetet i *Oxford*, død 1900.

S. 173 For at belyse min økonomiske Situation anfører jeg et Par Sider af en Regnskabsbog fra 1897—98.

Her er en Feriemaaned. *August 1897:*

2. Aug. Papir	0,35	18. Aug. Skomager (til Svend)	0,75
2. „ Lommebog	0,20	18. „ Billet til Toget	0,35
5. „ Frimærker	0,25	18. „ Barber	0,10
5. „ Kravetøj	0,26	21. „ Frimærker	0,40
6. „ Billet:Jebjærg-Skive ...	0,35	24. „ 10 Postkort	0,50
6. „ Barber	0,12	25. „ Kravetøj	0,50
6. „ Drikkepenge	0,52	27. „ Billet til Toget	0,35
9. „ Barber	0,12	27. „ Kollegiehæfte	0,25
9. „ Sodavand	0,15	27. „ Blyant	0,08
9. „ Frimærker	0,10	27. „ Barber	0,12
9. „ Billet: Skive-Jebjærg	0,35	29. „ Frimærker	0,10
16. „ Papir	0,94	30. „ Billet til Jebjærg	0,35
16. „ 10 Brevkort	0,50	30. „ Barber	0,12
16. „ Frimærker	0,20	30. „ Pærer	0,18
		Udgifter	8,56
		Indtægter	0

Dette ser ud til at være en normal Feriemaaned.

Vi ta'r *Januar Maaned 1898*, da jeg er bleven Korrekturlæser ved „Politiken“ og Journalist baade ved dette Blad og „København“. Da har Regnskabsbogen følgende Udseende:

Januar 1898:

<i>Indtægt.</i>	<i>Udgift.</i>
Korrektur v. „Pol.“ Dec. 1897	1. Jan. Min Kone .....
31,50	67,50
En Artikel i „Pol.“ (Om „Marcus Aurelius“)	8. „ Studentersamfundet (Kontingent) .....
7,65	1,50
Artikler i „København“ (Flere	9. „ Theatret .....
Anmeldelser af Julelitteraturen	140
37,30	10. „ Zoologisk Have (m. Svend) .....
	1,00
	10. „ Blade .....
	0,25
	13. „ Papir .....
	0,35
	13. „ Frimærker .....
	0,28
	13. „ Bog (til Svend) .....
	0,60
	13. „ Bog (med Dyr, til Svend) .....
	0,60
	16. „ „Samfundet“ .....
	0,60
	16. „ Til en Krans .....
	0,25

Saadan gaar Maaned paa Maaned. Jeg er ansat ved to Hovedstadsblade, men mine Artikler bliver gennemgaende vragede.

I *April 1898* udbetaler „Politiken“ mig for Artikler i Marts 9 Kr. 7 Øre. Artikler i „København“ 7 Kr. I Maj s. A. gir „Politiken“ i Honorar for Ar-

tikler i April 10 Kr. 60 Øre. Til Gengæld faar jeg for Korekturlæsning 60 Kr. 50 Øre.

S. 178. sc. *Søren Jensen* stammede fra Østhimmerland, hans Fag var Zoologi; en smuk Livsbane laa foran den meget begavede unge Forsker, da en ondartet Tyfus brød ham ned. Hans Død indtraf omkr. 15. Febr. 1902. Ove Rode, der var Studentersamfundets Formand, tolkede hans Kammeraters Tak, inden han blev baaret ud fra Frederiks Hospital. Følget sang over hans Kiste et Par Vers af min Studentersang, til hvilken jeg havde føjet denne Slutning:

Men *Du*, der blev stands't paa din nynnende Gang
mod Forskningens vinkende Havn,
fik strøget hvert Vers i din lovende Sang,
forinden den rigtig fik Navn,
Du var mellem Brødre den gjæveste Gut,
saa brunøjet lun var din Skjæmt;
din Stamme staar knækket, dit Livstræ er brudt,
men *Øjnene* sent skal bli' glemte!

S. 180. *Jacob Erslev* døde i Okt. 1902, højt op i Aarene.

S. 185. Kort Tid efter *min* Bog, udkom et lignende Skrift, „Fordømmelseslæren“, uden Forfatternavn, men Skriftets Ophav var Johs. V. Jensens Far, Dyr læge *Hans Jensen* i Farsø. Jeg anmeldte den lille Bog i „Politiken“ 20. Jan. 1898. (Se mine „Artikler og Taler“, S. 60).

S. 185. Tranaas' Tale blev holdt i *Akademisk Elevsamfund* 20. Dec. 1898. Referatet i *Kr. Dagblad*, Dagen efter, er næppe helt upartisk. Pastor *H. Ussing* havde talt om at søge „den absolute Sandhed“. Jeg skal da ha' svaret: „Ungdommen skal ikke drøfte hule og tomme Fraser, men gaa ud til dem, der arbejder ude i Livet — med den vaade Jord“. Til *Ussing* skal jeg ha' sagt, at han sikkert elskede visse Sandheder, „der gav godt i Pungen“. Denne ungdommelige Udtalelse skal ha' bragt Folk i Raseri. Der forlangtes, at jeg skulde gi' *Ussing* en Undskyldning. *Ussing* gik nu op paa Talerstolen og med sin Haand faderlig paa min Skulder forsikrede han: „Hr. Aakjær har ikke saaret mig, og jeg frabeder mig enhver Undskyldning.“ Nu vilde Dirigenten (en Kunstmaler *Aagaard*) ha' mig til at forlade Talerstolen. Deraf ny Spektakel, der dog endte med, at jeg fik Ordet i 5 Minutter. i hvilke jeg bl. a. gentog... „Ungdommens Plads er ude blandt de arbejdende Mænd, ude i det praktiske Liv!“

S. 197. Min Sang om *Den revolutionære Student* skulde jo kunne synges straks, jeg valgte derfor at skrive den til en Melodi af *Alfred Toft*, som nogen Tid i Forvejen var bleven brugt til en *Arbejdersang*, der var indlagt i et Proverbe, „Første Maj“ af *Emil Fog*. Dette Stykke var bleven opført ved Studentersamfundets Julegilde 17. Dec. 1898. (Se „Pol.“ samme Dag). En anden, ikke konkurrencedygtig Melodi til Sangen blev skrevet af en Sanglærer Hr. *Tscherning*. Nu synges min Sang af Studenterne som *Overbyes Arbejdermarch*, hvad der afgjort er en Misforstaaelse.

